

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų atšakos studentės
Karinės Dajoraitės

MAGISTRO DARBAS

PERSEKIOJIMAS DĖL LYTIES PABĖGĖLIŲ TEISĖJE

Vadovė: asist. Renata Vaišvilienė

Recenzentas: asist. Dovydas Špokauskas

Vilnius, 2007

TURINYS

I. ĮVADAS.....	3
II. TERMINŲ „LYTIS BIOLOGINE PRASME“ IR „LYTIS SOCIALINE PRASME“ BEI „SPECIFINĖS PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES FORMOS“, „PERSEKIOJIMAS SUSIJĘS SU LYTIMI“ IR „PERSEKIOJIMAS DĖL LYTIES“ ATSKYRIMAS BEI REIKŠMĖ PABĖGĖLIŲ TEISĖJE.....	7
III. PROBLEMINIAI PRIPAŽINIMO PABĖGĖLIU ASPEKTAI PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES ATVEJAIS.....	11
1. VISIŠKAI PAGRĮSTOS BAIMĖS BŪTI PERSEKIOJAMAM YPATYBĖS PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES ATVEJAIS.....	13
1.1. Veiksmai, pripažįstami persekiojimu dėl lyties.....	14
1.2. Diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą pabėgėlių teisėje.....	22
1.3. Persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų.....	28
2. KONVENCINIAI PERSEKIOJIMO PAGRINDAI IR JŲ REIKŠMĖ PABĖGĖLIŲ TEISĖJE.....	37
2.1. Persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“	38
2.2. Persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl politinių įsitikinimų ar religijos	54
IV. PERSEKIOJIMAS DĖL LYTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖJE	61
V. IŠVADOS.....	66
VIII. LITERATŪROS SARAŠAS.....	69
VI. SANTRAUKA.....	74
VII. GENDER-BASED PERSECUTION IN REFUGEE LAW -SUMMARY-.....	75

I. ĮVADAS

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 14 str. skelbia, kad „persekiojamas kiekvienas žmogus turi teisę ieškoti prieglobsčio kitose šalyse ir juo naudotis”.¹

Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai, įtvirtinantys pabėgėlio sąvokos apibrėžimą bei reglamentuojantys prieglobsčio suteikimo klausimus, yra Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JT) priimta 1951 m. Ženevos konvencija ir jos 1967 m. Protokolas dėl pabėgėlių statuso (toliau – 1951 m. Ženevos konvencija).² Pažymėtina, kad 1951 m. Ženevos konvencijos nuostatos detalčiau reglamentuotos įvairiose JT Vyriausiojo Pabėgėlių Komisarų (toliau – JTVPK (angl. *United Nations High Commissioner for Refugees* arba *UNHCR*) gairėse (angl. *guidelines*) ir JTVPK vykdomojo komiteto išvadose įvairiais pabėgėlių statuso reglamentavimo bei prieglobsčio suteikimo klausimais.

JTVPK pirmą kartą atkreipė dėmesį į persekiojimą dėl lyties 1985 m. išvadoje Nr. 39, „Moterys pabėgėlės ir tarptautinė apsauga”.³ Vėliau, tai yra 1991 m., JTVPK priėmė pirmąsias gaires, skirtas moterų pabėgėlių apsaugai,⁴ kurių pagrindu kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV), Kanada bei Australija priėmė nacionalines persekiojimo dėl lyties gaires. Vis dėlto Europoje tokia praktika yra retenybė. Ypač detalios ir svarbios yra 2002 m. JTVPK gairės dėl tarptautinės apsaugos: su lytimi susijęs persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos 1(A) straipsnio prasme⁵ (toliau – 2002 m. JTVPK gairės dėl persekiojimo dėl lyties). JTVPK gairių svarba pasireiškia pagrindinių atspirties taškų nustatymu aiškinant 1951 m. Ženevos konvenciją, kaip apimančią persekiojimą dėl lyties. Taigi nors už JTVPK gairių nevykdymą ir nekyla tarptautinė atsakomybė, tačiau dažnai valstybės, JT narės, linkusios šių gairių laikytis vardan vieningos tarptautinės pabėgėlių teisės formavimo bei pagarbos visuotinai pripažintoms žmogaus teisėms.

Europos Sąjungos (toliau – ES) lygmeniu persekiojimo dėl lyties svarba buvo įtvirtinta 2004 m ES Tarybos direktyvoje dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo

---

¹ 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr.68-2497. 14 str.

² 1951 m. Ženevos konvencija ir jos 1967 m. Protokolas dėl pabėgėlių statuso. Valstybės žinios“, 1997, Nr. 12-227.

³ JTVPK. Conclusion No. 39. Refugee Women and International Protection. 1985 m. <<http://www.unhcr.org/excom/EXCOM/3ae68c43a8.html>> [2006-12-24].

⁴ JTVPK. Guidelines on the Protection of Refugee Women. 1991 <[http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/LGEL-5DVBN/\\$FILE/unhcr-guidewomenref-jul91.pdf?OpenElement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/LGEL-5DVBN/$FILE/unhcr-guidewomenref-jul91.pdf?OpenElement)> [2007-02-24].

⁵ JTVPK. Guidelines on International Protection: Gender Related Persecution within the Context of Article 1(A) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2002. <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/3d58ddef4.pdf>> [2007-02-24].

pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų (toliau – ES Kvalifikavimo direktyva).⁶

Kadangi minėti tarptautiniai teisės aktai ir dokumentai turi esminės reikšmės persekiojimo dėl lyties pabėgėlių teisėje reglamentavimui ir jų pagrindu persekiojamiems asmenims suteikiama tarptautinė apsauga, todėl šiame darbe ypač daug dėmesio bus skiriama šių dokumentų ir tarptautinių teisės aktų aptarimui bei aiškinimui. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad 1951 m. Ženevos konvencijoje kaip tinkama apsauga persekiojamiems asmenims, minimas tik pabėgėlio statusas, todėl apie kitas prieglobsčio formoms, bus kalbama tik tiek, kiek minimas prieglobstis bendrai.

Pažymėtina, kad pabėgėlio statuso nustatymui turi didelės reikšmės ir kiti tarptautinės teisės aktai, reglamentuojantys žmogaus teisių klausimus, nes persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme suprantamas kaip šiurkštus pagrindinių žmogaus teisių pažeidimas. Todėl nagrinėtini ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija⁷, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁸, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas⁹, JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims¹⁰, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą¹¹ ir kiti tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos dokumentai, kiek tai liečia persekiojimą dėl lyties.

Be to, kadangi prieglobsčio suteikimas yra valstybės vidaus reikalas – tai pabėgėlio statuso bei prieglobsčio suteikimo pagrindai detalai reglamentuojami valstybių nacionaliniuose teisės aktuose bei interpretuojami nacionalinių teisminių institucijų sprendimuose. Pažymėtina, kad šiuolaikinėje visuomenėje prieglobsčio suteikimo klausimai yra labai sudėtingi, kadangi keičiantis visuomeniniams santykiams, kartu evoliucionuojant ir pačiai visuomenei, kaip dariniui, kyla vis naujų persekiojimo pagrindų dėl besikeičiančio žmogaus teisių apsaugos lygmens bei sampratos. Ginčai šioje teisinių santykių sferoje praktiškai neišvengiami, kadangi tai liečia esminius žmogaus teisių pažeidimus, o lytis kaip persekiojimo pagrindas tiesiogiai neįtvirtinta 1951 m. Ženevos konvencijoje. Tokie ginčai dažniausiai kyla tarp valstybės, kurios prieglobstį prašoma suteikti, bei asmens prašančio prieglobsčio suteikimo. Taigi valstybių teisminių institucijų praktika prieglobsčio suteikimo

---

⁶ 2004-04-09. Tarybos direktyva (EB) 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų. (OL L 304, 30/09/2004 p. 0012 – 0023).

⁷ *Cit. op. 1.*

⁸ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987.

⁹ 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr.77-3288.

¹⁰ 1979 m. JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. Valstybės žinios, 1996, Nr.21-549.

¹¹ 1984 m. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. Valstybės žinios, 2006, Nr.80-3141.

klausimais turi esminės reikšmės, kadangi pagal teisminių institucijų precedentų evoliucijos kryptį seka ir nacionalinių, tuo pačiu ir tarptautinių, teisės aktų prieglobsčio klausimais leidyba ir tokių teisės aktų realus įgyvendinimas. Todėl šiame darbe JAV, Kanados, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Švedijos, Lietuvos bei kitų ES valstybių narių teisminių institucijų sprendimams taip pat bus skiriamas didelis dėmesys.

Atkreiptinas dėmesys, kad pastaruoju metu ypač pagausėjus prieglobsčio prašymų pagrįstų persekiojimu dėl lyties kaip „tam tikros socialinės grupės“, politinių įsitikinimų ar religijos pagrindais 1951 m. Ženevos konvencijos 1(A) straipsnio prasme, persekiojimo dėl lyties klausimas tarptautinėje bendruomenėje tapo ypač aktualus, kadangi vieningos nuomonės šiuo klausimu vis dar nėra, o gausėjanti persekiojimo dėl lyties teisminė praktika reikalauja tam tikrų standartų suformulavimo. Taigi šiuo metu persekiojimas dėl lyties suprantamas kaip apimantis tokius atvejus kaip smurtas šeimoje, pasipriešinimas nusistovėjusiems diskriminaciniams papročiams, priverstinis šeimos planavimas, moterų lytinių organų žalojimas (toliau – FGM (angl. *female genital mutilation*)), seksualinė prievarta, priverstinė santuoka ar prekyba žmonėmis.

Kai kurie autoriai homoseksualų persekiojimą taip pat priskiria persekiojimo dėl lyties atvejams, tačiau kaip pažymėjo Mičigano Universiteto profesorius James C. Hathaway, nors homoseksualumas yra nekintama asmens savybė, kurios negali būti reikalaujama pakeisti, tačiau homoseksualai priskiriami kitai, ne dėl lyties, o dėl seksualinės orientacijos, persekiojamų asmenų grupei.¹² Be to, atkreiptinas dėmesys į terminologinius skirtumus: homoseksualai patenka į „persekiojimo susijusio su lytimi“ (angl. *gender-related persecution*) sampratą, tačiau nepatenka į „persekiojimo dėl lyties“ grynųjų aspektu (angl. *gender-based persecution*) sampratą, kuri ir bus nagrinėjama šiame darbe, koncentruojantis į šiuo metu vienus iš labiausiai diskutuotinių pabėgėlių teisės klausimų tarptautinėje bendruomenėje tiek akademinio, tiek tarptautinių organizacijų lygmeniu, tai yra, persekiojimą dėl lyties kaip persekiojimą dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ dalį, persekiojimą dėl lyties kaip persekiojimo dėl politinių įsitikinimų ir religijos dalis, pagrįstą baimę būti persekiojamam dėl lyties, diskriminaciją dėl lyties peraugančią į persekiojimą bei persekiojimą dėl lyties kylantį iš privačių asmenų. Taigi šių probleminių aspektų analizė bei naujausių tendencijų nustatymas persekiojimo dėl lyties atvejais ir yra šio darbo tikslas. Todėl siekiant tiksliai ir įvairiapusiškai atskleisti persekiojimo dėl lyties ypatumus darbas suskirstytas į atitinkamas dalis atskiriems minėtiems probleminiams klausimams aptarti, procedūrinių klausimų analizavimo į šį darbą neįtraukiant, kadangi apsiribojama materialiosios pabėgėlių teisės problematikos nagrinėjimu.

---

¹² Hathaway J. C. The Law of Refugee Status. Toronto Vancouver: Butterworths, 1991. P. 163.

Nagrinėjant tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius persekiojimo dėl lyties atvejus, bei nacionalinių teisminių institucijų praktiką minėtais probleminiais persekiojimo dėl lyties aspektais, daugiausiai naudojama analizės metodas, taip pat naudojamas taleologinis metodas, tai yra nagrinėjami minėti tarptautiniai dokumentai atsižvelgiant į prieglobsčio teisės bei žmogaus teisių apsaugos tikslus, bei lyginamasis metodas, kuris pasireiškia analizuojant skirtingų valstybių, įvairių laikmečių jurisprudenciją bei įstatymų leidybą persekiojimo dėl lyties klausimais.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors teoriškai persekiojimas dėl lyties apima tiek vyrų, tiek moterų persekiojimą, tačiau šiuolaikinėje visuomenėje susiklostė praktika, kad didžioji dauguma persekiojimo dėl lyties aukų yra moterys ir mergaitės¹³, kurios susiduria su persekiojimu dėl jų lyties ir su specifiniais persekiojimo būdais, kurie būdingi tik moterų persekiojimui. Todėl šiame darbe bus iš esmės aptariamas persekiojimas dėl lyties kaip moterų persekiojimas pabėgėlių teisėje.

Pažymėtina, kad šiuo metu Lietuvos Respublikoje nėra susiformavusios vieningos nuomonės persekiojimo dėl lyties klausimais. Viena iš svarbiausių to priežasčių yra skurdus doktrininis šio probleminio aspekto aiškinimas Lietuvos Respublikoje. Be to, šio darbo originalumas pasireiškia dar ir tuo, kad nors tarptautinėje bendruomenėje ir gausiai diskutuojama apie persekiojimo dėl lyties probleminius aspektus, tačiau vis dar trūksta sisteminių mokslinių darbų šiuo klausimu.

---

¹³ JTVPK. Guidelines for Prevention and Response. 2003 <<http://www.disaster-info.net/desplazados/documentos/acnur/genderviolenceagainstrefugees.pdf>> [2007-02-26].

II. TERMINŲ „LYTIS BIOLOGINE PRASME“ IR „LYTIS SOCIALINE PRASME“ BEI „SPECIFINĖS PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES FORMOS“, „PERSEKIOJIMAS SUSIJĘS SU LYTIMI“ IR „PERSEKIOJIMAS DĖL LYTIES“ ATSKYRIMAS BEI REIKŠMĖ PABĖGĖLIŲ TEISĖJE

„Lietuvių kalboje žinomas tik žodis „lytis“, tačiau kitose kalbose yra daugiau tokių žodžių. Pavyzdžiui, anglų kalboje žodžiai *sex* ir *gender* nors ir susiję, bet nėra sinonimai”.¹⁴

Terminus *sex* ir *gender* pabėgėlių teisėje svarbu atskirti bei jiems rasti atitinkamą išraišką lietuvių kalboje siekiant suteikti aiškumo persekiojimo dėl lyties sampratai taip, kaip ji suvokiama tarptautinėje bendruomenėje. Taigi termino *sex* atitikmuo lietuvių kalboje yra „lytis biologine prasme“, o termino *gender* – „lytis socialine prasme“.

Persekiojimas dažniausiai kyla ne dėl to, kad asmuo gimė moterimi ar vyru, bet dėl to, kad persekiotojas mano, jog asmenys nukrypstantys nuo jiems priskiriamų pareigų dėl jų lyties turi būti persekiojami. Pavyzdžiui, moterys, nusižengusios tam tikros visuomenės papročiams, yra persekiojamos ne todėl, kad jos yra moterys, bet todėl, kad jos nesielgia taip kaip moterims „pridera elgtis“. Taip pat moterys prievartaujamos ne tik todėl, kad jos yra moterys, bet ir siekiant parodyti persekiotojo viršenybę ir moters „tinkamą“ padėtį.¹⁵

Kaip nustatyta 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties „lytis socialine prasme“ (angl. *gender*) reiškia ištiesą socialinę aplinką, o „lytis biologine prasme“ (angl. *sex*) yra tik biologinė savybė.¹⁶ 2003 m. JTVPK gairėse „Prevenција ir atsakas“ dar kartą konstatuojama, kad „lytis biologine prasme“ – tai įgimta savybė, kuri apsiriboja fiziologinėmis reprodukcijos funkcijomis. Savo ruožtu „lytis socialine prasme“ – tai terminas, nusakantis socialinius vyrų ir moterų santykius, kurie yra nulemti tokių faktorių kaip amžius, religija, tautybė, socialinė padėtis, kultūrinė aplinka. Turėjimas vyriškosios ar moteriškosios „lyties socialine prasme“ reiškia tam tikro identiteto, statuso, vaidmens, atsakomybės bei galios

¹⁴ Visockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005. P. 122.

¹⁵ Erikson M. Gender-Based Persecution – The Evolution of the Refugee Definition <<http://www-hotel.uu.se/juri/sii/pdf/MariaEUpps04.pdf>> [2007-02-27]. P. 15-16.

¹⁶ Cit. op. 5, 3 punktas.

turėjimą tam tikroje visuomenėje.¹⁷ „Lytis socialine prasme“ nėra statinė savybė - ji yra įgyjama bei evoliucionuoja tam tikroje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje - vyrų ir moterų santykiai ir statusas visuomenėje kinta laike ir erdvėje.¹⁸ Žmonės gimsta būdami moterimis ar vyrais biologine prasme, vėliau jie „išmoksta“ kaip būti mergaitėmis ir berniukais, tapti vyrais ir moterimis tam tikroje visuomenėje ir kultūrinėje aplinkoje. Visuomenė „išmoko“ elgesio, požiūrio, vaidmenų, užsiėmimo, kurie priskiriami vyrams arba moterims. Toks „išmokstamas“ elgesys vadinamas „lyties identitetu“.¹⁹

Žinoma, prašymai suteikti prieglobstį dėl persekiojimo dėl lyties gali būti pareikšti tiek vyrų, tiek moterų, tačiau dažniausiai, kaip jau buvo minėta, jie pareiškiami moterų. Kai kuriais atvejais pareiškėjų „lytis biologine prasme“ yra labai reikšminga, į ką būtina atsižvelgti svarstant pabėgėlio statuso suteikimo klausimą, tačiau kitais atvejais ši pareiškėjos biologinė savybė turės mažai ką bendra su jos patirtu persekiojimu dėl lyties²⁰, nes persekiojimas dažniausiai patiriamas būtent dėl tam tikros socialinės konstrukcijos, moterims priskiriamo vaidmens visuomenėje – tai yra „lyties socialine prasme“.

Kitavertus, asmens „lytis biologine prasme“ dažnai apsprendžia persekiojimo būdą, kaip pavyzdžiui, lytinis prievartavimas ar FGM. Smurtas šeimoje yra tipinė persekiojimo forma, kurią lemia asmens „lytis socialine prasme“, persekiojimo būdas, pavyzdžiui, mušimas, gali būti neutralus, tačiau kontekstas leidžia tokį persekiojimą laikyti priklausomą nuo asmens „lyties socialine prasme“, siekiant vyrui įtvirtinti savo dominuojančią padėtį. Taip pat moteris atsisakiusi dėvėti čadną tam tikrose islamiškose kultūrose yra persekiojama ne dėl savo „lyties biologine prasme“, bet dėl to, kad atsisako paklusti taisyklėms, kurių moteris privalo laikytis toje visuomenėje. Taigi asmens „lytis biologine prasme“ dažniausiai apsprendžia persekiotojo pasirenkamą persekiojimo būdą, tuo tarpu „lytis socialine prasme“ yra priežastis, dėl kurios persekiojama.²¹

Vadinasi, persekiojimas dėl lyties apima daugybę atvejų, kai asmuo persekiojamas dėl jam suteikto statuso visuomenėje, kuris pagrįstas lytimi, toks persekiojimas gali apimti bausmes, tiek fizines, tiek ir ne fizines, paskirtas valstybės, šeimos narių ar visuomenės už nepaklusimą ar nevykdymą asmens lyčiai priskirtų pareigų.²²

Taigi siekiant garantuoti tinkamą tarptautinių standartų taikymą persekiojimo dėl lyties atvejais lytis turėtų būti suprantama, kaip apimanti tiek „lytį socialine prasme“, tiek „lytį

---

¹⁷ *Cit. op.* 13, p. 11.

¹⁸ *Cit. op.* 5, 3 punktas.

¹⁹ *Cit. op.* 13, p. 12.

²⁰ *Cit. op.* 5, 3 punktas.

²¹ Loupajarvi K. Gender-related Persecution as Basis for Refugee Status: Comparative Perspectives <http://www.abo.fi/institut/imr/norfa/Katja_Genderrelated_persecution.pdf> [2007-02-27]. P. 20.

²² Crawley H. and Lester T. Comparative analysis of gender-related persecution in national asylum legislation and practise in Europe. Geneva: UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit. 2004. 27 punktas.

biologine prasme“. Todėl toliau šiame darbe vartojamas terminas „lytis“ apims tiek socialinę kategoriją, tiek biologinę savybę.

Nustačius, kaip suprantama „lytis“ pabėgėlių teisės kontekste, būtina apibrėžti ir terminą „persekiojimas dėl lyties“. Kitose kalbose šis terminas, taip pat kaip ir terminas „lytis“, turi kelis atitikmenis, pavyzdžiui, anglų kalboje egzistuoja terminas *gender-based* persekiojimas ir *gender-related* persekiojimas. Abu šie terminai dažnai yra suprantami kaip „persekiojimas dėl lyties“, tačiau jie nėra tapatūs.

Pagal 2002 m. JTVPK persekiojimo dėl lyties gaires „persekiojimas susijęs su lytimi“ (angl. *gender-related persecution*) apima tokias formas kaip seksualinė prievarta, prievarta šeimoje, priverstinis šeimos planavimas, FGM, baudimas už nusižengimą tam tikriems nusistovėjusiems papročiams ir diskriminacija homoseksualų atžvilgiu.²³ Tuo tarpu „persekiojimas dėl lyties“ (angl. *gender-based persecution*) yra siauresnė sąvoka nei „persekiojimas susijęs su lytimi“, tad ne visi „persekiojimo susijusio su lytimi“ atvejai bus „persekiojimas dėl lyties“. Pavyzdžiui, „persekiojimas susijęs su lytimi“ apima homoseksualų diskriminaciją dėl jų seksualinės orientacijos, tuo tarpu toks homoseksualų persekiojimas nepapuola į „persekiojimo dėl lyties“ sampratą. Todėl, kaip jau buvo minėta, homoseksualų persekiojimas šiame darbe aptariamas nebus, kadangi tai yra persekiojimas susijęs su asmens lytimi, bet ne persekiojimas dėl lyties grynąja prasme.

Egzistuoja dar vienas terminas, kuris kartais painiojamas su terminais „persekiojimas dėl lyties“ ir „persekiojimas susijęs su lytimi“ – tai yra „specifinės persekiojimo dėl lyties formos“ (angl. *gender specific persecution*). Šis terminas turėtų būti suprantamas kaip reiškiantis persekiojimą, kuris būdingas tam tikrai lyčiai, pavyzdžiui, FGM ar priverstinis abortas. „Specifines persekiojimo dėl lyties formas“ „persekiojimas susijęs su lytimi“ taip pat apima.²⁴

„Persekiojimo dėl lyties“ ir „specifinių persekiojimo dėl lyties formų“ santykis įvairiais atvejais skiriasi. Kartais moteris patiria „specifines persekiojimo dėl lyties formas“, pavyzdžiui, FGM, dėl „persekiojimo dėl lyties“ priežasčių, tai yra buvimo moterimi gentyje, kurioje FGM yra praktikuojama. Kitais atvejais moteris gali patirti „specifines persekiojimo dėl lyties formas“, pavyzdžiui išprievartavimą, dėl jos politinių įsitikinimų, tai yra dėl priežasčių nesusijusių su jos lytimi. Galiausiai, moteris gali patirti lyčiai neutralią persekiojimo formą, pavyzdžiui, mušimą, dėl „persekiojimo dėl lyties“ priežasčių,

---

²³ *Cit. op.* 5, 3 punktas.

²⁴ *Haines R.* Gender-related persecution <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/419cc6ad7.pdf>> [2007-02-27]. P. 326.

pavyzdžiui, atsisakymo dėvėti čadra, tai yra atsisakymo paklusti papročiams, kurie nustato kaip elgtis moteriai „pridera”.²⁵

Taigi šiame darbe toliau vartojamas terminas „persekiojimas dėl lyties” (angl. *gender-based persecution*), kuris yra „persekiojimo susijusio su lytimi“ (angl. *gender-related persecution*) dalis. „Specifinės persekiojimo dėl lyties formos“ (angl. *gender specific persecution*) bus aptariamoms tiek, kiek tai liečia persekiojimą dėl lyties.

---

²⁵ *Cit. op.* 21, p. 20.

III. PROBLEMINIAI PRIPAŽINIMO PABĖGĖLIU ASPEKTAI PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES ATVEJ AIS

Nors 1951 m. Ženevos konvencija nėra vienintelė tarptautinė sutartis, kurioje įtvirtintas pabėgėlio apibrėžimas, ir regioninės Afrikos,²⁶ Pietų Amerikos²⁷ tarptautinės sutartys bei ES Kvalifikavimo direktyva²⁸ taip pat pateikia pabėgėlio apibrėžimus, tačiau šiuose tarptautinės teisės aktuose įtvirtintos pabėgėlio sąvokos yra identiškoms įtvirtintajai 1951 m. Ženevos konvencijoje, todėl pabėgėlio samprata šiame darbe nagrinėjama 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.

Taigi pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 1(A) straipsnį pabėgėliu laikomas asmuo, kuris „dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų negali ar bijo į ją grįžti“.²⁹

Kadangi, kaip jau buvo minėta, lytis, kaip persekiojimo pagrindas, nei tarptautiniuose, nei nacionaliniuose teisės aktuose tiesiogiai nėra įtvirtinta, todėl 1951 m. Ženevos konvencija, gerbiant visuotinai pripažintus teisės principus, tokius kaip nediskriminavimo, kankinimo draudimo, asmens laisvės ir kitus, turi būti interpretuojama atsižvelgiant į lyties aspektą ir lyties pagrindu patiriamą persekiojimą. „Persekiojimas dėl lyties – tai terminas, kuris *per se* neturi teisinės reikšmės. Jis vartojamas apibūdinant įvairius atvejus, kai lytis vaidina svarbų vaidmenį nustatant pabėgėlio statusą“.³⁰

Vis dėlto jokia būdu negalima teigti, kad visoms moterims prieglobsčio prašytojoms turi būti automatiškai suteiktas pabėgėlio statusas. „Prieglobsčio prašytojos moterys turi įrodyti, kad patiria pagrįstą baimę būti persekiojamos, kad kilmės valstybė nesuteikia apsaugos nuo tokio persekiojimo bei, kad pagrįsta baimė būti persekiojamoms kyla dėl

---

²⁶ 1969 Convention governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa <http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Refugee_Convention.pdf> [2007-02-27] 1 str., 1 punktas.

²⁷ 1984 Cartagena Declaration on Refugees <<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/cartagena1984.html>> [2007-02-27] 3 skyrius, 3 paragrafas.

²⁸ *Cit. op.* 6, 2 str., c punktas.

²⁹ *Cit. op.* 2.

³⁰ *Cit. op.* 5, 1 punktas.

konvencinių pagrindų, tai yra dėl rasės, tautybės, religijos, politinių pažiūrų ar priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“.³¹

Siekiant atskleisti probleminius aspektus, nustatant persekiojimo dėl lyties atvejus, ši darbo dalis suskirstyta į atitinkamus skyrius, kuriuose aptariami atskiri pabėgėlio statuso elementai, keliantys daugiausiai diskusijų nustatant ar asmuo yra pabėgėlis, persekiojimo dėl lyties atvejais: 1. visiškai pagrįsta baimė būti persekiojamam, tai yra veiksmai, pripažįstami persekiojimu dėl lyties, diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą, persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų ir kilmės valstybės gynybos nebuvimas; 2. persekiojimas dėl lyties, kaip persekiojimas dėl 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintų pagrindų.

---

³¹ *Ibid.*, 4 punktas.

1. VISIŠKAI PAGRĮSTOS BAIMĖS BŪTI PERSEKIOJAMAM YPATYBĖS PERSEKIOJIMO DĖL LYTIES ATVEJAI

Pabėgėlio statuso būtinas elementas yra „visiškai pagrįsta baimė būti persekiojamam“, įtvirtinta 1951 m. Ženevos konvencijos 1(A) straipsnyje. „Baimė – dvasinė būseną ir subjektyvi būklė – tikslinama apibūdinimu „visiškai pagrįsta“. Tai reiškia, kad pabėgėlio statuso nustatymą lemia ne vien dvasinė besikreipiančiojo asmens būseną, bet ir tai, kad tokia būseną pagrįsta objektyvia situacija. Frazė „visiškai pagrįsta baimė“ apima ir subjektyvius ir objektyvius veiksmius, taigi nustatant, ar baimė iš tikrųjų yra visiškai pagrįsta, reikia atsižvelgti į juos abu. Akivaizdu, kad normaliomis sąlygomis asmuo nepalieka savo namų ar šalies be priverstinių priežasčių, nebent jis ieškotų nuotykių ar tiesiog trokštų pamatyti pasaulį. Gali būti daug priverstinių ir suprantamų priežasčių, tačiau pabėgėliui nusakyti išskirta tik viena. Apibrėžimo frazė „dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas“ dėl minėtų priežasčių, nurodant tam tikrą argumentą, automatiškai atmeta visas kitas pabėgimo iš šalies priežastis”.³²

„Nėra visuotinai priimto „persekiavimo“ sąvokos apibrėžimo <...> Iš 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio galima daryti išvadą, kad gyvybei ar laisvei dėl rasės, religijos, pilietybės, politinių įsitikinimų ar priklausymo tam tikrai socialinei grupei kilusi grėsmė visada yra persekiavimas. Kiti grubūs žmogaus teisių pažeidimai dėl tų pačių priežasčių, taip pat reikštų persekiavimą”.³³ „Persekiavimo“ samprata 1951 m. Ženevos konvencijoje buvo specialiai palikta neapibrėžta tam, kad vėliau ją būtų galima interpretuoti taip, jog atitiktų besikeičiančios tarptautinės bendruomenės poreikius. Taigi persekiavimo samprata neatsiejama nuo žmogaus teisių sampratos, taip, kaip ji apibrėžta tarptautiniuose dokumentuose, skirtuose žmogaus teisių apsaugai.³⁴ Šiuolaikinėje pabėgėlių teisės teorijoje vadovaujamas formule „Persekiavimas“ = žmogaus teisių pažeidimas (arba rimta žala) + nebuvimas kilmės valstybės gynybos.³⁵

Tokią formulę atitinka ir persekiavimo samprata įtvirtinta ES Kvalifikavimo direktyvoje, kurioje nustatyta, kad „Persekiavimo veiksmai pagal Ženevos konvencijos 1(A) straipsnį turi būti: a) pakankamai rimti savo pobūdžiu ar dažnumu, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, kurių negalima varžyti pagal

³² JTVPK valdyba. Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas. Vilnius: Pozicija, 1996. 38-39 punktai.

³³ *Ibid.*, 51 punktas.

³⁴ *Kneebone S.* Women Within the Refugee Construct: ‘Exclusionary Inclusion’ in Policy and Practise – the Australian Experience // *International Journal of Refugee Law*. Volume 17, Number 1 March, 2005. P. 7-42.

³⁵ *Cit. op.* 22, 29 punktas;

Cit. op. 21, p. 11.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 15 straipsnio 2 dalį arba; b) įvairių priemonių sancaupa, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kurie yra pakankamai sunkūs, kad veiktų asmenį panašiai kaip minėta a punkte. <...> Persekiojimo veiksmai gali būti prieš lytį ar vaikus nukreipti veiksmai”.³⁶

Taigi siekiant nustatyti, ar asmuo buvo persekiojamas dėl lyties, būtina įvertinti, ar pastarajam kilo rimto žmogaus teisių pažeidimo grėsmė ir toks asmuo negalėjo gauti tinkamos kilmės valstybės gynybos.

Kadangi „visiškai pagrįstos baimės” klausimas persekiojimo dėl lyties atvejais didesnių praktinių problemų nesukelia, o persekiojimo samprata yra plačiai diskutuojama kaip vienas iš esminių ir problematiškiausių klausimų persekiojimo dėl lyties atvejais, todėl šiame skyriuje aptariami veiksmai, pripažįstami persekiojimu dėl lyties, bei persekiojimo dėl lyties ypač probleminiai aspektai – tai yra diskriminacija perauganti į persekiojimą dėl lyties ir persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų, kartu aptariant ir tinkamos kilmės valstybės gynybos nebuvimo klausimą.

1.1. Veiksmai, pripažįstami persekiojimu dėl lyties

Iki devinto dešimtmečio vidurio persekiojimas dėl lyties, kaip pagrindas suteikti prieglobstį, pripažįstamas nebuvo. Tik 1985 m. JTVPK vykdomasis komitetas atkreipė tarptautinės bendruomenės dėmesį į moterų pabėgėlių persekiojimą dėl lyties išvadoje Nr. 39, „Moterys pabėgėlės ir tarptautinė apsauga”.³⁷ Po ilgos persekiojimo dėl lyties sampratos evoliucijos 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties konstatuota, kad tokie veiksmai, kaip išprievartavimas, kitokie prievartos veiksmai dėl aukos lyties, FGM, smurtas šeimoje, prekyba žmonėmis, tai yra veiksmai, sukeltys didelį fizinį ar dvasinį skausmą bei išgyvenimus, kylantys tiek iš valstybinių subjektų, tiek ir iš privačių asmenų, pripažintini persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.³⁸

Analizuojant persekiojimą dėl lyties pabėgėlių teisė leidžia pažvelgti į individo ir tam tikros bendruomenės teisių konfliktą nauja perspektyva. Pavyzdžiui, FGM atveju, tam tikrose bendruomenėse egzistuoja kultūrinis konsensusas moterims taikyti FMG, pabėgėlių teisė, nustatydamas, jog pasirinkimas nepatirti FMG atitinka tarptautinės teisės standartus, gina tokias moteris, kurios siekia atsiriboti nuo tokio visuotinai priimtino kultūrinio konsensuso.³⁹

---

³⁶ *Cit. op.* 6, 9 str.

³⁷ *Cit. op.* 3.

³⁸ *Cit. op.* 5, 9 punktas.

³⁹ *Anker E. D. Refugee Law, Gender and the Human Rights Paradigm // Harvard Human Rights Journal. Spring. 2002. p. 133-154.*

Pažymėtina, jog persekiojimo veiksmai persekiojimo dėl lyties atvejais pasižymi tam tikra specifika, tai yra jie atliekami tokia forma, kuri dažniausiai būdinga tik vienai ar kitai lyčiai arba dėl lyties specifikos dažniausiai taikoma vienai ar kitai lyčiai. Kadangi, kaip jau buvo minėta, dažniausiai dėl lyties yra persekiojamos moterys tai ir persekiojimo veiksmai dažnai būdingi tik moteriškajai lyčiai. Taigi persekiojimo veiksmis šiandieninėje pabėgėlių teisėje turėtų būti pripažįstami FGM, seksualinė prievarta, priverstinis šeimos planavimas, bausmė už nusižengimą papročiams, priverstinė santuoka, smurtas šeimoje ir prekyba žmonėmis. Atkreiptinas dėmesys, kad visi šie veiksmai pripažįstami persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme tik tada, kai kilmės valstybėje nebuvo garantuota tinkama gynyba.

FGM laikoma rimtu žmogaus teisių pažeidimu, pažeidžiančiu asmens reprodukcinės, seksualinės teisės, teise nebūti kankinamam ir nepatirti žeminančio elgesio bei teisę į sveikatą. Kanada buvo pirmoji valstybė, kuri 1994 m. FGM pripažino persekiojimu. Vėliau FGM persekiojimu buvo pripažinta JAV ir Prancūzijos teisminėje praktikoje.⁴⁰ Šiandien FGM daugelio valstybių teisminėje praktikoje bei tarptautiniuose teisės aktuose pripažįstama persekiojimu, vienas iš tokių paminėtinų aktų yra Deklaracija dėl prievartos prieš moteris panaikinimo.⁴¹ Pažymėtina, kad FGM kaip persekiojimas suprantamas dviem aspektais: kaip veiksmas, kuris savaime prilygsta persekiojimui, ir kaip pasekmės, atsirandančios moteriai atsisakius, jog jai būtų atlikta FGM.⁴² Taigi FGM tarptautinėje bendruomenėje laikoma persekiojimu ir tai didesnių diskusijų nesukelia, tačiau problematiškas FGM aspektas yra tai, kad FGM atlieka ne valstybiniai subjektai, o privatūs asmenys. Be to, pavyzdžiui, Vokietijos teisminėje praktikoje susiduriama su sunkumais pripažįstant FGM persekiojimu pagal 1951 m. Ženevos konvenciją tais atvejais, kai moteris galėjo išvengti FGM persikeldama gyventi į didesnį miestą, kreipdamasi pagalbos į nevyriausybinės organizacijas ar kai FGM yra kriminalizuota valstybės kilmės įstatymų, tačiau tinkama gynyba vis viena nesuteikiama.⁴³ Persekiojimo kylančio iš privačių asmenų problematika FGM ir kitais persekiojimo dėl lyties atvejais analizuojama šio skyriaus trečiajame poskyryje.

Moterų seksualinė prievarta apima tokius veiksmus kaip išprievartavimai ir kita seksualinė agresija išvardyta 1991 m. JTVPK gairėse dėl moterų pabėgėlių apsaugos.⁴⁴ Pažymėtina, kad moterų prievartavimas buvo pirmoji problema svarstoma žmogaus teisių

---

⁴⁰ *Cit. op.* 15, p. 21-23.

⁴¹ UN Declaration on the Elimination of Violence against Women <<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>> [2007-03-09] 4 str.

⁴² *Cit. op.* 15, p. 20-21.

⁴³ *Ankenbrand B.* Refugee Women under German Asylum Law // *International Journal of Refugee Law: Volume 14, Number 1, 2002.* p. 45-56.

⁴⁴ *Cit. op.* 4, 59 punktas.

aspektu pripažįstant žiaurius veiksmus, nukreiptus prieš moteris, persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.⁴⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad seksualinė prievarta patiriama tiek iš valstybinių subjektų, pavyzdžiui, sulaikius moteris apklausos metu ar siekiant „nubausti“ jų vyrus giminaičius už politiškai aktyvų elgesį, tiek ir iš privačių asmenų.⁴⁶ Abiem atvejais, nesant tinkamos kilmės valstybės gynybos, tokie veiksmai turėtų būti pripažinti persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, kadangi seksualinė prievarta pripažįstama Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą grubiu pažeidimu.⁴⁷ Vis dėlto nors seksualinė prievarta teisės aktuose bei teisminių institucijų sprendimuose plačiai pripažįstama persekiojimu bendrosios teisės sistemos valstybėse už Europos ribų⁴⁸, Europos Sąjungos valstybių jurisprudencijoje vis dar kyla rimtų problemų konstatuojant, kad seksualinės prievartos veiksmai prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, ypač, kai tokie veiksmai kyla iš privačių asmenų. Pavyzdžiui, Austrijos valdžios institucijos laikosi nuomonės, kad seksualinė prievarta prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme tik tada, kai ji kyla iš valstybinių subjektų. Vis dėlto net Austrijoje tais atvejais, kai seksualinė prievarta kyla iš privačių asmenų, nekvestionuojamas seksualinės prievartos, kaip rimto žmogaus teisių pažeidimo, klausimas, seksualinė prievarta nepripažįstama persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme dėl kitų priežasčių, tai yra, dažniausiai dėl to, kad tinkamai nenustatomas konvencinis persekiojimo pagrindas.⁴⁹ Kitoje kontinentinės teisės sistemos valstybėje, Švedijoje, Migracijos departamento gairėse nustatyta, kad visi seksualinės prievartos atvejai, kylantis tiek iš valstybinių subjektų, tiek iš privačių asmenų pripažįstami persekiojimu, tačiau Švedijos teisminėje praktikoje ši nuostata dažnai neįgyvendinama ir moterims, patyrusioms prievartavimą, prieglobstis nesuteikiamas tais pagrindais, jog prievartavimas neprilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.⁵⁰ Didžiojoje Britanijoje, taip pat kaip ir Švedijoje, nors valdžios institucijos ir pripažįsta moterų prievartavimą persekiojimu, tačiau teisminėje praktikoje tokie veiksmai interpretuojami per siauriai ir persekiojimu dažnai nelaikomi, pavyzdžiui, byloje *R v Secretary of State ex parte Muiriu (United Kingdom. Hight Court. CO/1533/99. 1999)* nustatyta, kad nors Muiriu ir buvo įkalinta kilmės valstybėje dėl politinių įsitikinimų, tai yra konvencinio pagrindo, tačiau prievartavimas kalėjime kilo ne dėl jos politinių įsitikinimų, o prievartautojams siekiant patenkinti savo seksualinius įgeidžius.⁵¹ Vokietijos teisminėje

---

⁴⁵ *Cit. op.* 39.

⁴⁶ *Cit. op.* 15, p. 25-26.

⁴⁷ *Cit. op.* 11, 1 str., 1 d.

⁴⁸ *Cit. op.* 21, p. 48.

⁴⁹ *Cit. op.* 22, 139-141 punktai.

⁵⁰ *Ibid.*, 152-153 punktai.

⁵¹ *Ibid.*, 159-161 punktai.

praktikoje susiduriama su panašiais netinkamo persekiojimo dėl lyties interpretavimo atvejais, kadangi Vokietijos jurisprudencijoje atvejai, kai moteris išprievartaujama kareivių, policininkų ar kitų valstybės tarnautojų dažniausiai laikomi įprastu nusikaltimu, už kurį valstybė negali būti laikoma atsakinga.⁵² Taigi nors seksualinė prievarta ir plačiai pripažįstama rimtu žmogaus teisių pažeidimu, tačiau svarstant prieglobsčio suteikimo klausimą vis dar kyla rimtų problemų suteikiant moterims, pagrįstai bijančioms seksualinės prievartos veiksnių, prieglobstį klaidingai nustačius, kad persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų yra įprastas nusikaltimas už kurį valstybė nėra atsakinga, nepripažįstant, kad persekiojama dėl konvencinio pagrindo ar teigiant, kad seksualinė prievarta, pasireiškianti tokiose situacijose kaip karas, nėra persekiojimas, kadangi tokie veiksmai nėra nukreipti į konkretų asmenį, bet kyla dėl bendros karo situacijos.

Priverstinis šeimos planavimas pats savaime nėra persekiojantis veiksmas, metodas, kaip priverstinis šeimos planavimas yra vykdomas apsprendžia tai, ar toks planavimas bus laikomas persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Nediskriminacinės valstybinės valdžios priemonės, reguliuojančios populiacijos demografiją, yra leidžiamos, tačiau tokios priverstinės šeimos planavimo priemonės, kaip priverstinis abortas ar sterilizacija laikomos persekiojimu dėl lyties, pažeidžiančiu žmogaus teisę, kad su juo nebūtų elgiamasi nežmoniškai ir žeminančiai, teisę į privatumą bei teisę sukurti šeimą.⁵³ Be to, JT Konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims nustatyta, kad siekiant panaikinti moterų diskriminaciją visuose santuokos ir šeimos santykiuose ir pripažįstant vyrų ir moterų lygybę turi būti imamasi visų reikiamų priemonių užtikrinant vienodas teises laisvai ir atsakingai spręsti klausimą dėl vaikų skaičiaus.⁵⁴ Pažymėtina, kad egzistuoja nuomonė, kurios, pavyzdžiui, laikomasi JAV, jog priverstinė sterilizacija yra priskirtos politinės nuomonės dalis, kadangi valstybė priskiria tam tikrą politinę nuomonę, o už režimo nesilaikymą baudžia priverstiniu abortu ar sterilizacija.⁵⁵ Teisminė praktika priverstinio šeimos planavimo atvejais Europoje labai reta, tai kone išimtinai Šiaurės Amerikos kontinento problematika,⁵⁶ kur priverstinis šeimos planavimas ne tik priverstinio aborto ar sterilizacijos atvejais pripažįstamas persekiojimu, bet ir, tokie atvejai, kaip nepagrįstai didelės mokesstinės prievolės nustatymas tėvams, laikoma persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Pavyzdžiui, byloje *Chan v. Ministre of Employment and Immigration of*

---

⁵² *Cit. op.* 43, p.

⁵³ *Cit. op.* 15, p. 32;

Cit. op. 13, p. 113-114.

⁵⁴ *Cit. op.* 10, 16 str. 1 d. e punktas.

⁵⁵ *Cit. op.* 15, p. 34.

⁵⁶ *Cit. op.* 21, p. 64.

*Canada*⁵⁷ nustatyta, kad ekonominė priemonė, nepagrįstai dideli mokesčiai už antrą vaiką, Kinijoje prilygsta persekiojimui, kadangi tai neleistinai riboja moters reprodukcinės teisės bei netekus didžiosios dalies pajamų pragyvenimas tokios šeimoms tampa labai sudėtingas bei jos yra diskriminuojamos visuomenėje.⁵⁸

Nusižengimas papročiams. Ši persekiojimo dėl lyties forma turi kelis esminius aspektus: a) ar tokia bausmė kaip, pavyzdžiui, užmėtymas akmenimis už tam tikrų įstatymų ar papročių nepaisymą reiškia persekiojimą 1951 m. Ženevos konvencijos prasme; ir b) ar diskriminaciniai teisės aktai dėl lyties patys savaime prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.⁵⁹ 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad tais atvejais, kai bausmė už nusižengimą teisės normoms yra pernelyg griežta ir tai turi lyties aspektą, tokia bausmė prilygsta persekiojimui.⁶⁰ Neproporcingai didelės bausmės pavyzdys gali būti Irano teisės nuostata, jog už čadros nedėvėjimą moteris baudžiama 75 kirčiais botagu arba už draugystę ar bendravimą su vyru ne santuokoje moteris baudžiama plakimu botagu, įkalinimu arba mirtinu užmėtymu akmenimis. Taigi pernelyg didelės bausmės skyrimas už nusižengimą teisės normoms, kai tai turi lyties aspektą, pripažįstama persekiojimu tiek pabėgėlių teisės teorijoje tiek praktikoje, tačiau nustatant ar diskriminaciniai teisės aktai dėl lyties patys savaime prilygsta persekiojimui nuomonės išsiskiria ir tai aptariama šio skyriaus antrajame poskyryje.

Priverstinė santuoka tai tokia santuoka, kuri sudaryta be vieno ar abiejų iš sutuoktinių laisvos valios. Nors tiek vyrai, tiek moterys gali būti priversti sudaryti santuokas, tačiau priverstiniai santuokų atvejai moterų atžvilgiu daug dažnesni, kaip ir pasekmes tokių santuokų moterims kyla sunkesnės. Prievarta sudaryti santuoką pasireiškia ne tik psichologiniu spaudimu, bet ir fizine prievarta, kuri gali baigtis net nužudymu.⁶¹ Priverstinė santuoka tai smurto šeimoje atmaina, pažeidžianti ne tik asmens teisę į privatų gyvenimą, bet ir teisę laisvai sudaryti santuoką, įtvirtintą JT Konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, kurioje nustatyta, kad siekiant panaikinti moterų diskriminaciją visuose santuokos ir šeimos santykiuose ir pripažįstant vyrų ir moterų lygybę turi būti imamasi visų reikiamų priemonių užtikrinant vienodą teisę laisvai pasirinkti sutuoktinį ir tuoktis tik laisvai ir visiškai sutikus.⁶² Be to, pagal JT papildomą konvenciją dėl vergovės ir vergovei prilygintos praktikos panaikinimo, atvejai, kai moteris jos tėvų, globėjo, šeimos,

---

⁵⁷ Canada. Supreme Court. 1995-10-19. No. 23813. Chan v Minister of Employment and Immigration. <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

⁵⁸ *Cit. op.* 15, p. 34.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 35

⁶⁰ *Cit. op.* 5, 12 punktas.

⁶¹ *Cit. op.* 15, p. 43-44.

⁶² *Cit. op.* 10, 16 str. 1 d. b punktas.

kitų asmenų be teisės atsisakyti yra pažadama ar perduodama santuokai už pinigus prilyginami vergovei.⁶³ Pažymėtina, kad priverstinės santuokos atvejais moteris pripažįstamos turinčios pagrįstą baimę būti persekiojamomis ne tik tais atvejais, kai joms gresia priverstinės santuokos sudarymas, bet ir tada, kai tokia santuoka jau sudaryta, kadangi tokiu atveju moteris turi pagrįstą baimę gyventi su sutuoktiniu, su kuriuo ji buvo prievarta sutuokta. Vis dėlto nors priverstinė santuoka pažeidžia *ius cogens* normas ir turėtų būti be išlygų pripažįstama persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, kaip tai padaryta JAV, Kanados ir Australijos teisminėje praktikoje, nemažai prieglobsčio valstybių nepripažįsta priverstinės santuokos persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, kadangi teisės susijusios su šeima ir santuoka dažnai priskiriamos „privačiai“ sferai ir pateisinamos kultūrinėmis tradicijomis.⁶⁴

Smurtas šeimoje pasireiškia „privačioje“ sferoje tarp asmenų, kurie susieti artimais intymiais ryšiais, krauju ar teisiškai. Tai beveik visuomet su lytimi susijęs nusikaltimas, kurio aukos yra moterys. Smurto šeimoje problematika pripažįstant tokius veiksmus persekiojimu pagal 1951 m. Ženevos konvenciją yra ta, kad smurtas šeimoje laikomas privačiu reikalu, persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų, ir valstybės atsakomybę bei faktą, kad persekiojimas patirtas dėl 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintų pagrindų sunku įrodyti.⁶⁵ Taigi dažniausiai kyla klausimas ne nustatant faktą, ar patirtas smurtas šeimoje prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, bet ar egzistuoja kiti būtini prieglobsčio suteikimui elementai, tai yra ar nebuvo vidinės persikėlimo galimybės, ar egzistuoja konvencinis persekiojimo pagrindas.⁶⁶ Pažymėtina, kad ne visais atvejais smurtas šeimoje prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme - tik tokie veiksmai, kurie pasiekia atitinkamą žiaurumo laipsnį laikomi persekiojimu, pavyzdžiui, *In Re R A v Immigration and Naturalization Service*⁶⁷ byloje žandikaulio sulaužymas dėl to, jog žmona laukėsi nepageidaujamo kūdikio bei seksualinė prievarta perduodant lytiškai plintančias ligas, *Aquirre Cervantes v Immigration and Naturalization Service*⁶⁸, byloje dukros stiprus mušimas nuo tada, kai jai sukako treji metai ar *Khawar v Minister for Immigration and*

---

⁶³ Office of the High Commissioner for Human Rights. Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery. <<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/30.htm>> [2007-03-01]. 1 str., c dalis, i punktas.

⁶⁴ *Cit. op.* 15, p. 45-47.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 47-48.

⁶⁶ *Cit. op.* 21, p. 53.

⁶⁷ United States. Board of Immigration Appeals. 1995-06-11. Interim Decision 3403. *In Re R A v Immigration and Naturalization Service* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

⁶⁸ United States. Court of Appeals 9th Circuit. 2001-03-21. No. 99-70861. *Aquirre Cervantes v Immigration and Naturalization Service* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

*Multicultural Affairs*⁶⁹ byloje sutuoktinio grąšinimas padegti žmoną ar apipilti jos veidą rūgštimi pripažįstami pasiekę atitinkamą žiaurumo laipsnį.⁷⁰ Kita vertus, kai kurios valstybės vis dar nepripažįsta smurto šeimoje persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, net tokiais atvejais, kai pasiektas atitinkamas žiaurumo laipsnis, pavyzdžiui Vokietijos teisminės institucijos nelinkusios suteikti prieglobstį moterims, patyrusioms persekiojimą iš savo šeimos nario, laikydamos, kad tai yra privatus reikalas, dėl kurio valstybės atsakomybė nekyla.⁷¹ Taip pat Švedijoje susiklostė neaiški teisminių institucijų pozicija ir tik labai retais smurto šeimoje atvejais suteikiamas prieglobstis, kadangi Švedijos teisminės institucijos ne visada tokius atvejus kaip „garbės nužudymo“ (angl. *honour crimes*) grėsmė (kai moteris nužudoma savo sutuoktinio ar kitų vyrų giminaičių už „netinkamą“ seksualinį elgesį) laiko prilygstančius persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.⁷²

Prekyba žmonėmis. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis JT Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, prekybą žmonėmis apibūdina kaip žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą.⁷³ Verta pažymėti, kad moterimis dažniausiai prekiaujama prostitucijos tikslais, todėl prekyba žmonėmis neatsiejama nuo seksualinio išnaudojimo ir laikoma nauja vergovės forma. Pabėgėlių teisės kontekste prekyba žmonėmis gan naujas aspektas, tačiau teisminėje praktikoje jau pripažįstamas persekiojimu, kiek bendrosios teisės sistemos valstybėse, pavyzdžiui, JAV pripažinta, kad moters vertimas dirbti prostitute už tai, kad netenkino savo darbdavio seksualinių poreikių arba ir merginos suviliojimas darbu grožio salone Bankoke ir vėliau privertimas „pardavinėti“ seksualines paslaugas pripažinta persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme⁷⁴; tiek kontinentinės teisės sistemos valstybėse, pavyzdžiui, Austrijoje suteiktas pabėgėlio statusas mergaitei iš Kinijos, kuri pagrįstai baiminosi būti savo

⁶⁹ Australia. High Court. 2002-04-11. S128/2001. *Khawar v Minister for Immigration and Multicultural Affairs* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

⁷⁰ *Cit. op.* 15, p. 49-51.

⁷¹ *Cit. op.* 43.

Cit. op. 21, p. 55.

⁷² *Ibid.*, p. 56.

⁷³ 2003 m. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis JT Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2166. 3 str. a punktas.

⁷⁴ *Cit. op.* 15, p. 53-56.

tėvo parduota prostitucijai,⁷⁵ taip pat Airijoje, Olandijoje ir Belgijoje suteikiamos atitinkamos prieglobsčio formos, moterims, kurioms turi pagrįstą baimę būti parduotos seksualiam išnaudojimui.⁷⁶ Be to, 2002m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties konstatuojama, kad prekyba moterimis siekiant jas seksualiai išnaudoti prilygsta kankinimui, žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui bei persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, kadangi grąžinus į kilmės valstybę kyla didelė grėsmė, kad tokios moterys bus atstumtos visuomenės ir šeimos bei dar kartą parduotos.⁷⁷

Taigi aptarti veiksmai, pripažįstami persekiojimu dėl lyties, leidžia teigti, kad pabėgėlių teisės doktrinoje ir praktikoje dažniausiai nekyla problemų konstatuojant, jog minėti veiksmai yra rimti žmogaus teisių pažeidimai, todėl gali būti prilyginti persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Tačiau būtina pažymėti, kad bendrosios teisės tradicijos bei kontinentinės teisės valstybių teisminė praktika kartais ryškiai skiriasi pripažįstant vienus ar kitus veiksmus persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, pavyzdžiui bendrosios teisės tradicijos valstybėse tokie veiksmai, kaip smurtas šeimoje, prievartaujant, naudojant kitokią seksualinę prievartą ar žiauriai mušant moteris, pripažįstamas persekiojimu, kai tuo tarpu kontinentinės teisės valstybėse net tokiais atvejais, kai moteriai pagrįstai gresia „garbės nužudymas“, nevisuomet suteikiamas prieglobstis. Bendrosios teisės tradicijos valstybės platesnį veiksmų, pažeidžiančių pamatines asmens teises, spektrą pripažįsta persekiojimu, ko pagrindu suteikia prieglobstį. Taigi moterims turinčioms pagrįstą baimę patirti aptartus persekiojimo dėl lyties veiksmus, prieglobstis dažnai yra nesuteikiamas klaidingai interpretuojant 1951 m. Ženevos konvencijos nuostatas bei nustatant, jog: a) neegzistuoja konvencinis persekiojimo pagrindas; b) persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų negali būti laikomas persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme; c) tam tikrais, pavyzdžiui, karo, atvejais patirtas prievartavimas ar kitas persekiojantis veiksmas yra bendrų neramumų šalyje dalis, todėl nelaikomas persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme; d) tam tikri persekiojimo veiksmai yra kriminalizuoti kilmės valstybėje, nors persekiojamiems asmenims tinkama gynyba nesuteikiama. Vadinas, kiekvienu atveju, nustatant ar asmuo laikomas pabėgėliu, būtina kruopščiai, atsižvelgiant į aktualias tarptautines problemas bei tendencijas, išanalizuoti visus elementus, įtvirtintus 1951 m. Ženevos konvencijoje, reikalingus nustatyti, ar asmeniui būtina tarptautinė apsauga suteikiant prieglobstį.

---

⁷⁵ *Cit. op.* 22, 204 punktas.

⁷⁶ *Ibid.*, 209-212 punktai.

⁷⁷ *Cit. op.* 5, 18 punktas.

1.2. Diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą pabėgėlių teisėje

Vadovaujantis 1951 m. Ženevos konvencijos nuostata, įtvirtinta preambulėje, - „atsižvelgdamos į tai, kad Suvienytųjų Tautų Organizacijos Įstatai ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, priimta Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d., nustatė principą, pagal kurį visi žmonės turi naudotis pagrindinėmis teisėmis ir laisvėmis be jokios diskriminacijos“ – akivaizdu, kad diskriminacinis persekiojimo aspektas interpretuojant 1951 m. Ženevos konvencijos nuostatas labai svarbus, kai tai liečia pagrindinių žmogaus teisių pažeidimus – tai yra persekiojimu pripažintini atvejai, kai diskriminuojama pagrindinių žmogaus teisių atžvilgiu.

Pagal JT Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims „moterų diskriminacija reiškia skirtumą, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeimos padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais.“⁷⁸

Diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą pabėgėlių teisėje yra ypatinga tuo, kad intensyviai diskutuojama, ar diskriminacija prilygsta persekiojimui, kadangi ypač dažnai moterys, prašančios prieglobsčio, yra diskriminuojamos tam tikrose visuomenėse jos narių, valdžios institucijų, ar diskriminacija dėl lyties įtvirtinta teisės aktuose. Dažniausiai moterų diskriminacija dėl lyties pripažįstama persekiojimu remiantis „priežasčių visumos“ kriterijumi, todėl būtina nustatyti, kokias atvejais bei kokias kriterijais remiantis nustatyti, jog diskriminacija dėl lyties perauga į persekiojimą 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.

Pažymėtina, kad skirtingas elgesys su tam tikromis asmenų grupėmis didesne ar mažesne apimtimi egzistuoja daugelyje visuomenių. Asmenys, su kuriais elgiamasi prasčiau nei su kitais, nebūtinai yra persekiojimo aukos 1951m. Ženevos konvencijos prasme. Vien tik diskriminacijos fakto nepakanka, kad asmuo būtų pripažintas pabėgėliu, kaip turintis pagrįstą persekiojimo baimę. Ne kiekvienas žmogaus teisių pažeidimas reiškia persekiojimą. Tik tam tikrais atvejais diskriminacija perauga į persekiojimą.⁷⁹ 1951 m. Ženevos konvencijoje diskriminacija perauganti į persekiojimą tiesiogiai įtvirtinta nėra. Diskriminacinis persekiojimo aspektas persekiojimu tapo pripažįstamas po persekiojimo sąvokos evoliucijos pritaikant ją šiuolaikinei žmogaus teisių apsaugos koncepcijai. „Tik tuo atveju, jei diskriminacinės priemonės konkrečiam asmeniui turėtų iš esmės pragaištingų padarinių,

⁷⁸ *Cit. op.* 10, 1 str.

⁷⁹ *Cit. op.* 24, p. 331.

pavyzdžiui, griežtai ribotą teisę užsidirbti pragyvenimui, praktikuoti savo religiją ar naudotis paprastai prieinamomis lavinimosi galimybėmis. Savaimė ne itin pavojingos diskriminacinės priemonės vis tiek gali būti pagrįstos persekiojimo baimės priežastimi, jei sukelia asmeniui blogą nuojautą ir nesaugumo dėl savo tolesnio gyvenimo jausmą. Ar tokios diskriminacinės priemonės prilygsta persekiojimui, turi būti sprendžiama atsižvelgiant į visas aplinkybes. Be abejo, tvirtinimas dėl baimės būti persekiojamam bus svaresnis, jeigu asmuo yra tapęs daugelio tokio pobūdžio diskriminacinių priemonių auka ir yra veikiamas „priežasčių visumos“.⁸⁰ Pažymėtina, kad diskriminaciniame kontekste žmogaus teisių pažeidimai dažniausiai turi būti kumuliaciniai ar ypatingai pažeidžiantys pagrindines žmogaus teises. Visais atvejais pažeidimai turi būti ilgalaikiai arba sistematiški.⁸¹

Apie diskriminacinį persekiojimo dėl lyties aspektą buvo užsiminta ir 1991 m. JTVPK gairėse dėl pabėgėlių moterų apsaugos, kuriose nustatyta, kad tikėtina, jog moteris palieka savo šalį dėl patirtos diskriminacijos dėl lyties tiek iš valstybės subjektų, tiek iš bendruomenės. Vis dėlto šiose gairėse konstatuota, kad nors moterų apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties įtvirtinta daugybėje tarptautinių teisės aktų ir kartais gali peraugti į persekiojimą, tačiau diskriminacijos ir iš jos kylančio persekiojimo atskirtis vis dar labai neaiški.⁸² 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties diskriminacinis persekiojimo aspektas sukonkretintas ir atkartojus JTVPK valdybos Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovo nuostatas konstatuota, jog persekiojimas dėl lyties apima ir tokias formas kaip valstybės diskriminacija pasireiškianti apsaugos nesuteikimu, tai yra tokie atvejai, kai valstybė nepripažįsta tam tikrų teisių ar nesuteikia apsaugos nuo rimtų tokių teisių pažeidimų, tada diskriminacija pasireiškia rimtos žalos atsiradimu ir kaltininkų nebaudžiamumu, pavyzdžiui, smurto šeimoje atvejais, ir tai prilyginama persekiojimui.⁸³ Be to, 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad teisės normos pačios savaime gali būti persekiojančios prigimties. Dažniausiai tokios teisės normos kyla iš tradicinių ar kultūrinių normų ir praktikos, kuri dažnai yra prieštaraujanti tarptautinei teisei. Tačiau net ir tokiu atveju prieglobsčio prašytoja turi įrodyti, kad pagrįstai bijo persekiojimo, galinčio kilti diskriminacinių teisės normų pagrindu. Gali būti, kad teisės normos, numatančios persekiojimą, galioja, tačiau nebetaikomos. Tokiu atveju asmens baimė būti persekiojamu pagrįsta nebus.⁸⁴

Pažymėtina, jog ES Kvalifikavimo direktyvoje, kaip ir JTVPK valdybos Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadove, įtvirtintas „priežasčių visumos“ kriterijus,

---

⁸⁰ *Cit. op.* 32, 54-55 punktai.

⁸¹ *Cit. op.* 39, p. 10.

⁸² *Cit. op.* 4, 55 punktas.

⁸³ *Cit. op.* 5, 14-15 punktai.

⁸⁴ *Ibid.*, 10 punktas.

kuris pavadintas „priemonių sandrauba“, bei nustatyta, plačiausia iki tol tarptautiniuose teisės dokumentuose tiesiogiai įtvirtinta persekiojimo dėl lyties, kaip tam tikros diskriminacijos formos, samprata. ES Kvalifikavimo direktyvoje konstatuota, kad tam tikros valstybės valdžios sankcionuotos diskriminacinės priemonės prilygsta persekiojimui - „persekiojimo veiksmai pagal Ženevos konvencijos 1(A) straipsnį turi būti įvairių priemonių sandrauba, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kurie yra pakankamai sunkūs. Persekiojimo veiksmai gali būti tokios teisinės, administracinės, policijos ir/arba teisminės priemonės, kurios savaime yra diskriminacinės arba taikomos diskriminuojant; persekiojimas ar baudimas, kuris yra neproporcingas ir diskriminuojantis; atsiteisimo neigimas, kurio rezultatas yra neproporcingas ir diskriminuojantis baudimas.“⁸⁵ Vadinasi, ES valstybės narės privalo atsižvelgti į tai, kad minėtais atvejais pasireiškianti diskriminacija yra persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme ir įtvirtinti tai praktikoje.

Taigi diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą gali būti suskirstyta į dvi pagrindines formas: diskriminacija, kuri įtvirtinta teisės aktuose, ir diskriminacija, vyraujanti tam tikroje visuomenėje, kai valstybė nesuteikia tinkamos bei efektyvios pagalbos nuo tokios diskriminacijos.

JT Konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims įtvirtintas teisinis įsipareigojimas valstybėms panaikinti moterų diskriminaciją: „valstybės dalyvės smerkia visų formų moterų diskriminaciją, susitaria visais būdais nedelsdamos vykdyti moterų diskriminacijos panaikinimo politiką ir tuo tikslu įsipareigoja imtis visų atitinkamų priemonių, įskaitant teises, ir pakeisti ar panaikinti veikiančius įstatymus, potvarkius, papročius ir praktiką, diskriminuojančius moteris“.⁸⁶ Taigi teisės norma pati savaime gali būti persekiojanti, tam konstatuoti nebūtina nustatyti, kad už tam tikrą pažeidimą skiriama persekiojančio pobūdžio bausmė.

Europos žmogaus teisių teismas taip pat atkreipė dėmesį į pernelyg griežtų diskriminuojančių bausmių taikymą. Pažymėtina, kad Europos valstybėse plačiai taikomas *non-refoulement* principas, įtvirtintas 1951 m. Ženevos konvencijoje⁸⁷ bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje,⁸⁸ kuris reiškia, jog niekas negali būti išsiųstas į kilmės valstybę, jei tokiam asmeniui gresia kankinimas, žiaurus, nežmoniškas ar žeminantis jo orumą elgesys, ar kyla grėsmė, kad asmuo bus taip baudžiamas. Tokiu atveju nesvarbu, ar toks elgesys kyla iš valstybinių subjektų

---

⁸⁵ *Cit. op.* 6, 9 str.

⁸⁶ *Cit. op.* 10, 2 str., f dalis.

⁸⁷ *Cit. op.* 2, 33 str.

⁸⁸ *Cit. op.* 8, 3 str.

ar iš privačių asmenų – abiem atvejais valstybė turi pareigą asmens, kuriam gresia minėtas elgesys, neišsiųsti į kilmės valstybę. Viena reikšmingiausių Europos žmogaus teisių teismo bylų persekiojimo dėl lyties atvejais yra *D. and others v Turkey* byla⁸⁹, kurioje nustatyta, jog jei yra didelė tikimybė, kad deportuotas asmuo patirs bausmę, kuri pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnį prilygs kankinimui, – tai valstybė turi pareigą tokį asmenį apsaugoti ir neišsiųsti jo į kilmės valstybę. Šioje byloje pareiškėjo sutuoktinei P. S. buvo paskirta 50 kirčių bausmė už nesantuokinį sanguliovimą, kadangi D. ir P. S. santuoka buvo sudaryta pažeidžiant Sharia teisės normas. Turkija bei JTVPK skyrius, esantis Turkijoje, nusprendė, kad tokia bausmė yra tik simbolinė ir neprilygsta persekiojimui ar kankinimui, todėl nuspręsta P. S. su šeima išsiųsti į Iraną. Tačiau Europos žmogaus teisių teismas nustatė, jog kūno bausmės nesuderinamos su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniu, kadangi žemina asmens orumą, bei sukelią nepateisinamą kančią, kurią seka šmeižimas bei pažeminimas visuomenėje. Šiuo atveju 50 kirčių bausmė viešai nuplakant atitinką tam tikrą kančios laipsnį ir prilygsta kankinimui. Todėl Europos žmogaus teisių teismas nustatė, kad Turkija bei JTVPK skyrius, reziduojantis Turkijoje, neteisingai pritaikė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos normas, kadangi grąžinus P. S. į Iraną būtų pažeistas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis. Viena vertus, tokia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio interpretacija, išvystyta Europos žmogaus teisių teismo, yra pažangi bei garantuoja, jog asmuo nebus kankinamas bei su juo žiauriai ar nežmoniškai elgiamasi. Kita vertus ši pozicija gali būti ydinga, kadangi Europos valstybės dažnai prisidengdamos *non-refoulement* principo taikymu garantuoja žemesnio lygio tarptautinę apsaugą, nei yra būtina, tai yra nesuteikia pabėgėlio statuso, kai asmuo iš esmės atitinka pabėgėlio apibrėžimą, ir taiko tik *non-refoulement* principą.

Atkreiptinas dėmesys, jog klausimu, kada diskriminacija perauga į persekiojimą Didžiosios Britanijos, Kanados ir JAV pozicija gana panaši ir persekiojimo dėl lyties atvejais laikoma, kad diskriminacinės ir pernelyg griežtos bausmės, nustatytos teisės aktuose moterims už papročių ar diskriminacinių teisės normų pažeidimą, prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.⁹⁰ Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad diskriminacija pati savaime gali reikšti „rimtą žalą“, kaip pagrindą suteikti prieglobstį, pavyzdžiui, griežtai ribojama moterų judėjimo laisvė

⁸⁹ Europos žmogaus teisių teismo 2006-06-22 sprendimas byloje *Affaire D. et autres c. Turquie*, no 24245/03. Punktai 45, 49, 57.

⁹⁰ *Cit. op.* 21, p. 65-66.

reiškia persekiojimą 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Taip pat diskriminacija gali būti tas faktorius, kuris gresiančią žalą leidžia laikyti „rimta žala“ arba diskriminacija gali būti veiksnys, dėl kurio kilmės valstybės gynyba asmeniui nesuteikiama arba nėra tinkama, pavyzdžiui, teisės kreiptis į policiją ribojimas dėl diskriminacijos dėl lyties. Kanados gairėse dėl persekiojimo dėl lyties taip pat nustatyta, kad diskriminacinės teisės normos gali prilygti persekiojimui: a) jei jos pačios savaime yra nukreiptos konkrečiai į moteris ir yra persekiojančios prigimties, tai tokios teisės normos, kurios diskriminuoja atskirų visuomenės grupių pamatinių teisių atžvilgiu. *Parastoo Fatin v Immigration and Naturalization Service* byloje⁹¹ nustatyta, kad privalomumas dėvėti čadra, įtvirtintas įstatymuose, nors ir nesukeliantis fizinio skausmo, bet yra grubiai pažeidžiantis asmens pamatinius įsitikinimus ir prilygsta persekiojimui. Vadinasi, neturėtų būti daromas skirtumas ar teoriškai moteriai lengva paklusti diskriminuojančioms teisės normoms ir taip išvengti persekiojimo, kadangi tokios teisės normos kaip čadros dėvėjimo privalomumas yra grubiai ribojančios asmens religinę bei sąžinės laisves ir tai savaime prilygsta persekiojimui. Vis dėlto būtina pažymėti, kad net ir tokiu atveju minėti ribojimai nebus laikomi persekiojimu visų moterų atžvilgiu toje bendruomenėje – būtina įvertinti visas aplinkybes kiekvienu konkrečiu atveju nustatant, ar minėtų diskriminacinių normų egzistavimas reiškia persekiojimą moteriai, kuri prašo suteikti prieglobstį; b) jei teisės normos yra naudojamos kaip priemonės persekiojimui ir taikomos diskriminuojančiai, tai yra tokie atvejai, kai teisės normos nukreiptos tiek į vyrus, tiek į moteris, bet iš esmės taikomos tik moterų atžvilgiu, pavyzdžiui, Pakistano islamiškojo baudžiamojo kodekso normos (angl. *Hudood Laws*) kriminalizuoja svetimavimą ir nesantuokinius santykius, bausmė už tokius teisės pažeidimus yra mirtinas užmėtymas akmenimis ar viešas nuplakimas. Nors šios teisės normos teoriškai taikomos visų Pakistano piliečių atžvilgiu, tačiau faktiškai beveik vien tik moterys baudžiamos už minėtų nusižengimų padarymą; c) jei teisės norma siekiama pagrįstų tikslų, tačiau tai vykdoma persekiojančiais metodais, kurie taikomi diskriminuojančiomis priemonėmis, pavyzdžiui vieno vaiko politika Kinijoje; d) jei bausmė už teisės normos pažeidimą yra pernelyg griežta ir taikoma diskriminuojančiai moterų atžvilgiu, pavyzdžiui, Irano teisės normos už čadros nedėvėjimą numatančios 75 kirčių botagu bausmę. Panašiai diskriminacija perauganti į persekiojimą suprantama ir JAV gairėse dėl persekiojimo dėl lyties.⁹²

Kaip jau buvo minėta, tik keletas Europos valstybių turi persekiojimo dėl lyties gaires, todėl diskriminacijos peraugančios į persekiojimą samprata kontinentinės teisės tradicijos valstybėse nagrinėtina iš esmės pagal teisminių institucijų sprendimus. Taigi, kaip ir kitais

⁹¹ United States. Court of Appeals 3rd Circuit. 1993-12-20. No. 92-3346. *Parastoo Fatin v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

⁹² *Cit. op.* 21, p. 45.

persekiojimo dėl lyties problematiniais aspektais, taip ir diskriminacijos peraugančios į persekiojimą klausimas gan skirtingai interpretuojamas kontinentinės teisės tradicijos ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse plačiai pripažįstama, kad diskriminacinės teisės normos gali būti prilygintos persekiojimui⁹³, tai plačiai pripažinta ir kontinentinės teisės valstybių nacionaliniuose teisės aktuose bei ES Kvalifikavimo direktyvoje, tačiau teisminių institucijų praktikoje tik pusė Europos valstybių pripažįsta, kad tam tikrais atvejais diskriminacija perauga į persekiojimą dėl lyties.⁹⁴ Pavyzdžiui, Vokietijoje dažniausiai persekiojimu nelaikoma bausmė, kad ir kokia ji būtų, skiriama už kilmės valstybės teisės normų pažeidimus. Suomijoje, taip pat diskriminacinis aspektas vertinamas gan griežtai, pavyzdžiui, tokios bausmės kaip plakimas, ar visos pasekmės kylančios dėl atsisakymo dėvėti čadrapą, įtvirtintos kilmės valstybės teisės aktuose, nelaikomos persekiojimu ir prieglobstis tokiems asmenims nesuteikiamas. Kitavertus, Švedijos teisminių institucijų praktika diskriminacijos prilyginimu persekiojimui klausimu skiriasi nuo vokiškosios, pavyzdžiui, griežti ribojimai užsidirbti pragyvenimui diskriminaciniu pagrindu laikomi persekiojimu. Taigi Švedijos teisminės institucijos diskriminaciją, įtvirtintą teisės aktuose, pripažįsta persekiojimu ir tokią diskriminaciją patiriantiems asmenims prieglobstis garantuojamas, nors pabėgėlio statusas suteikiamas retai.⁹⁵ Taigi nors ne visuose kontinentinės teisės valstybėse diskriminavimas dėl lyties nepripažįstamas persekiojimu, tačiau, net tose valstybėse, kur tai pripažįstama dažniausiai nėra garantuojama tinkama apsauga ir nors ir suteikiamas prieglobstis, bet pabėgėlio statusas vis dar neprieinamas.

Be diskriminacijos, įtvirtintos teisės aktuose, egzistuoja ir diskriminacija patiriama tam tikroje visuomenėje iš jos narių. Moters veiksmai ir elgesys su moterimi labai dažnai yra nulemti tam tikros kultūros, kurioje ji gyvena. Pavyzdžiui, smurto šeimoje atvejai išskiriami į tokius, kurie egzistuoja tiek vakarų kultūrose, tiek ir už jos ribų, pavyzdžiui, „įprastas žmonos mušimas“ ir į tokius, kurie yra nulemti tam tikros kultūros specifikos, pavyzdžiui, „garbės nužudymai“, priverstinės vedybos ar FGM. Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kai elgesys su moterimis būdingas tam tikrai visuomenei ir nebūdingas bei smerktinas valstybėje, kurioje prašoma suteikti prieglobstį, prieglobstis suteikiamas daug dažniau, nei tais atvejais, kai elgesys su moterimis, nors ir prilygstantis persekiojimui, būdingas ir valstybei, kurioje prašomasi prieglobsčio, tai ypač akivaizdu sutuoktinės mušimo atvejais. Pažymėtina, kad kartais teisminės institucijos vadovaudamosis skirtingų kultūrų koncepcija klaidingai konstatuoja, jog daugelis veiksmų, pripažintinų persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos

---

⁹³ *Ibid.*, p. 46.

⁹⁴ *Cit. op.* 22, 29 punktas;

⁹⁵ *Cit. op.* 21, p. 46.

prasmė, yra nulemti kultūrinės praktikos, o ne lyties, todėl prievarta ar diskriminacija perauganti į persekiojimą traktuojama kaip bendros kilmės valstybės situacijos ir kultūrinės praktikos atspindys, dėl ko tarptautinė apsauga asmeniui nėra būtina, kadangi moterys, patiriančios tokio pobūdžio smurtą ar diskriminaciją, nėra persekiotojo išskirtos kaip persekiojimo aukos – tai paprasčiausia kultūros dalis.⁹⁶

Taigi dažniausiai diskriminacija dėl lyties perauga į persekiojimą tais atvejais, kai tokia diskriminacija yra tiesiogiai įtvirtinta kilmės valstybės teisės aktuose arba kilmės valstybėje nediskriminaciniai teisės aktai yra taikomi diskriminuojant. Tačiau, kaip jau buvo minėta, ne bet kokia diskriminacija laikoma persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Persekiojimui prilygsta tik tokia diskriminacija, kuri taikoma pamatinių žmogaus teisių atžvilgiu šiurkščiai jas pažeidžiant. Pažymėtina, kad taikant diskriminaciją pagrindinių žmogaus teisių šiurkštus pažeidimas turėtų būti vienintelis kriterijus nustatant, kad diskriminacija perauga į persekiojimą 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Tačiau nors tiek tarptautiniuose dokumentuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose pripažįstama, kad diskriminacija dėl lyties tam tikrais atvejais perauga į persekiojimą, teisinė praktika šiuo požiūriu atsilieka nuo teisės aktuose įtvirtintų žmogaus teisių apsaugos standartų, ypač tais atvejais, kai grubiai diskriminuojamos moterys kilmės valstybės visuomenės, o ne valstybinių subjektų ar kilmės valstybės įstatymų, tai yra tada, kai persekiojimas kyla iš privačių asmenų, nesant tinkamos kilmės valstybės gynybos.

1.3. Persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų⁹⁷

1951 m. Ženevos konvencija buvo sukurta netrukus po II Pasaulinio karo pabaigos, kuomet persekiojimas pabėgėlių tiesėje buvo suprantamas kaip politinis persekiojimas visad kylantis iš valstybės. Tačiau dažniausiai moterų persekiojimas kyla privačioje sferoje, o kadangi persekiojimo apibrėžimas specialiai buvo paliktas atviras siekiant, jog ateityje jį būtų galima pritaikyti prie besikeičiančios socialinės situacijos, bei atsižvelgiant į faktą, kad tarptautinėse humanitarinėje bei baudžiamojoje teisėje žmogaus teisių pažeidėjai suprantami ne tik kaip valstybės, bet kaip ir privatūs asmenys – taigi šiandieniniame pasaulyje persekiojimas kylantis iš privačių asmenų turi būti suprantamas kaip papuolantis į 1951 m. Ženevos konvencijos prasmę.⁹⁸

---

⁹⁶ *Cit. op.* 21, p. 109-110.

⁹⁷ *Angl. Persecution by non-state agents*

⁹⁸ *Cit. op.* 15, p. 58-60.

Siekiant nustatyti persekiojimo, 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, egzistavimą būtina nustatyti tam tikrus veiksmus, prilygstančius persekiojimui ir kilmės valstybės gynybos nebuvimą. Ankstesniuose poskyriuose buvo aptarti tam tikri veiksmai, kurie dažniausiai tarptautinėje bendruomenėje laikomi prilygstančiais persekiojimui, o šiame poskyryje kartu aptariamos persekiojančio asmens ir valstybės gynybos nebuvimo problematikos, kadangi jos yra ypač tarpusavyje susijusios. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai kilmės valstybė suteikia efektyvią apsaugą, persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme neegzistuoja. Žinoma, akivaizdžiausia persekiojimo forma yra tada, kai persekiojimą vykdo valstybiniai subjektai, tačiau persekiojimo dėl lyties atvejais persekiojimas dažniausiai kyla ne iš valstybinių subjektų, o iš privačių asmenų.

Taigi kilmės valstybės apsaugos klausimas yra svarbus visiems prieglobsčio prašytojams, tačiau persekiojimo dėl lyties atveju jis ypač svarbus, kadangi moterys rečiau turi tiesioginį ryšį su valstybiniais subjektais, be to, valstybinės apsaugos suteikimas dažnai yra priklausomas nuo lyties. Nustatyta, kad moterys dažniau patiria persekiojimą iš privačių asmenų, tai yra sutuoktinių, tėvų ar vietinės bendruomenės (FGM), tačiau apsaugą iš valstybės joms gauti sunkiau.⁹⁹

Pažymėtina, jog siekiant įrodyti „pagrįstą baimę būti persekiojamam“ turi būti nustatyta priežastinis ryšys (angl. *for reasons of*) tarp pagrįstos baimės būti persekiojamam ir vieno ar kelių konvencinių persekiojimo pagrindų bei kilmės valstybės gynybos nebuvimo, kuris apima tokius atvejus: a) kai „rimta žala“ keliami valstybinių subjektų; b) kai „rimta žala“ kyla iš kitų subjektų ir valstybė nelinkusi suteikti efektyvios apsaugos; c) kai „rimta žala“ kyla iš kitų subjektų ir valstybė nesugeba suteikti apsaugos.¹⁰⁰ Detalesnę persekiojimo, kylancio iš privačių asmenų, klasifikaciją pateikia Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba, kuri nustato, jog persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų apima tokius atvejus, kai: a) persekiojimas kyla iš privačių asmenų ir valstybė ragina ar toleruoja tokį persekiojimą (valstybė veikia kaip bendrininkė), pažymėtina, kad Europos valstybės tokiu atveju yra gan vieningos ir šiuos veiksmus pripažįsta persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme; b) persekiojimas kyla iš pusiau valstybinių asmenų arba *de facto* subjektų, tokiu atveju Europos valstybių teisminė praktika taip pat gan vieninga ir minėti veiksmai pripažįstami persekiojimu; c) persekiojimas kyla iš privačių asmenų, prieš kuriuos valstybė norėtų, bet negali imtis atitinkamų apsaugos veiksmų – tokius veiksmus pripažįstant persekiojimu vieningumo Europos valstybių praktikoje trūksta; d) persekiojimas kyla iš privačių asmenų esant situacijoms, kai valstybinė valdžia iš viso neegzistuoja – šiuo atveju Europos valstybių

---

⁹⁹ *Cit. op.* 22, 230, 232 punktai.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 230 punktas.

praktika taip pat skiriasi.¹⁰¹ Taigi siekiant suteikti prieglobstį visais atvejais, kai asmeniui reikalinga tarptautinė apsauga, būtina nustatyti vieningus, atitinkančius tarptautinę teisę, kriterijus, nustatant, kada prieglobstį suteikti būtina.

Tarptautiniuose teisės dokumentuose, rekomendacijose greta priešastinio ryšio sampratos taip pat pateikiamas ir kilmės valstybės gynybos nebuvimo sampratos aiškinimas. JTVPK Pabėgėlių statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadove nustatyta, kad „šiurkštūs diskriminaciniai ir kiti įžeidžiantys vietinių gyventojų veiksmai gali būti laikomi persekiojimu, jeigu žinodamos valdžios institucijos juos toleruoja ar atsisako suteikti veiksmingą apsaugą arba pasirodo nepajėgiančios jos užtikrinti“.¹⁰² 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties taip pat konstatuota, kad persekiojimu pabėgėlių teisėje turėtų būti laikomi veiksmai, kylantys tiek iš privačių asmenų, tiek iš valstybinių subjektų, bei, kad tais atvejais, kai baimė būti persekiojamam kyla iš privačių asmenų dėl konvencinių priešasčių priešastinis ryšys laikomas nustatytu, nežiūrint į tai ar valstybės gynyba neprieinama dėl konvencinių ar kitokių priešasčių. O tais atvejais, kai persekiojimas iš privačių asmenų patiriamas ne dėl konvencinių priešasčių, tačiau valstybės gynyba neprieinama dėl konvencinių priešasčių, taip pat turi būti laikoma, kad priešastinis ryšys egzistuoja.¹⁰³ Persekiojančio pobūdžio veiksmai, patiriami iš privačių asmenų, prilyginti persekiojimui po ilgų diskusijų buvo įtvirtinti ir ES Kvalifikavimo direktyvoje, kur nustatyta, kad „Persekiojimo ar smurto dalyviai yra šie: a) valstybė; b) valstybę ar žymią valstybės teritoriją valdančios partijos ar organizacijos; c) nevalstybiniai dalyviai, jei galima įrodyti, kad aukščiau minimi dalyviai, ar tarptautinės organizacijos negali arba nenori suteikti apsaugą nuo persekiojimo arba smurto.“¹⁰⁴ Nuostata, įtvirtinta ES Kvalifikavimo direktyvoje, kad prieglobstis asmeniui turi būti suteiktas tik tada, kai jis negali tikėtis būti apgintas ne tik kilmės valstybės, bet ir tarptautinių organizacijų, reziduojančių kilmės valstybėje, buvo gausiai kritikuota. JTVPK pareiškė, kad negalima prilyginti valstybės teikiamos gynybos, kuriai būdingas visas administracinis aparatas, tarptautinės organizacijos teikiamai gynybai, kuri teikiama laikinai ir kurios sprendimų priverstinis įvykdymas praktiškai negalimas. Nevyriausybinė organizacija *Amnesty International* pažymi, jog nevalstybinių subjektų kontroliuojamos teritorijos retai būna saugios ir tokios organizacijos dažnai neturi būtinų priemonių užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams bei užtikrinti reikiamą saugumo lygį. Todėl interpretuojant ES Kvalifikavimo direktyvos nuostatas bei nustatant ar kilmės

---

¹⁰¹ Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba. Research paper on Non-State Agents of Persecution. 2000 <<http://www.ecre.org/research/nsagents.shtml#INTRODUCTION>> [2007-03-09] 1 punktas.

¹⁰² *Cit. op.* 32, 65 punktas.

¹⁰³ *Cit. op.* 5, 19, 21 punktai.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 6, 6 str.

valstybėje asmuo turėjo galimybę gauti gynybą, būtina nustatyti, ar tokia gynyba buvo efektyvi bei realiai prieinama.¹⁰⁵

Kartais siekiant nustatyti priežastinio ryšio egzistavimą taikomas „motyvacijos testas“, tai yra, manoma, kad persekiotojo motyvacija turi būti pagrįsta konvenciniais pagrindais, todėl tokiais atvejais, kaip smurtas šeimoje, prieglobstis nesuteikiamas, kadangi persekiotojas yra šeimos narys ir smurto veiksmai taikomi moterims ne dėl konvencinių pagrindų, o todėl, kad smurtą patirianti moteris yra tos šeimos narė. Tačiau tokiu atveju mušamos moterys, negalinčios gauti valstybės gynybos, sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, kurios nariai valstybės gynybos negali tikėtis dėl to, kad yra tos socialinės grupės nariai – tai yra dėl konvencinių pagrindų ir pabėgėlio statusas turėtų būti suteikiamas.¹⁰⁶

Atkreiptinas dėmesys, jog persekiojimo, kylančio iš privačių asmenų, atveju dažnai susiduriama su kultūrinio realyvizmo problema, kai manoma, jog persekiojanti praktika dėl lyties būdinga tam tikroms kultūrom ar religijom ir todėl nelaikoma persekiojimu, net jei pažeidžia pagrindines žmogaus teises, įtvirtintas tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos dokumentuose.¹⁰⁷ Kultūrinio reliatyvizmo atstovai teigia, kad negalima tų pačių normų taikyti rytų ir vakarų kultūroms, kadangi taip būtų sunaikinta kultūrų įvairovė. Tačiau su tokia argumentacija vargu, ar galima sutikti, kadangi egzistuoja minimalūs žmogaus teisių standartai, kuriems visos kultūros turi paklusti ir kurie yra įtvirtinti pagrindiniuose žmogaus teisių apsaugos dokumentuose. Kultūrinio reliatyvizmo problematika turi ypač didelę reikšmę persekiojimo dėl lyties atvejais, pavyzdžiui, FGM vakarų kultūrose pripažįstamas žiauriu elgesiu, o bendruomenėse, kur FGM atliekamas – tai svarbus ritualas, pripažįstant mergaitę bendruomenės nare.¹⁰⁸ Kultūriniu reliatyvizmu pateisinamas persekiojimas dėl lyties tarptautiniuose teisės aktuose yra smerkiamas, pavyzdžiui, JT Deklaracijoje dėl prievartos prieš moteris panaikinimo nustatyta, kad valstybės pasmerkia prievartą prieš moteris ir negali jos pateisinti jokiais papročiais, tradicijomis ar religinėmis normomis,¹⁰⁹ taip pat ir 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, jog visuotinai pripažintos žmogaus teisės ir standartai negali būti pažeisti pateisinant tai istorine, tradicine, religine ar kultūrine praktika.¹¹⁰ Taigi pripažįstant persekiojimu tokius atvejus, kaip FGM, prievarta šeimoje, seksualinė prievarta, kai negalima valstybės kilmės gynyba yra ne taikomi vakarietiški

---

¹⁰⁵ *Cit. op.* 22, 259-262 punktai.

¹⁰⁶ *Cit. op.* 34.

¹⁰⁷ JTVPK. *The State of the World's Refugees, Gender-related persecution, A Humanitarian Agenda*. London: Oxford University Press, 1997. P. 196.

¹⁰⁸ *Cit. op.* 15, p. 59-60.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 41, 4 str.

¹¹⁰ *Cit. op.* 5, 5 punktas.

standartai, bet ginamos visuotinai pripažintos pamatinės žmogaus teisės bei taikomos paprotinės teisės normos.

Atkreiptinas dėmesys, kad kilmės valstybės gynybos nebuvimas reiškia, jog kilmės valstybė yra nelinkusi (angl. *unwilling*) suteikti apsaugą nuo persekiojimo arba negali (angl. *unable*) tokios apsaugos suteikti. Tais atvejais, kai rimta žala yra keliami valstybinių subjektų arba privačių asmenų, o valstybė tokius veiksmus atleidžia ar toleruoja laikoma, kad valstybė nelinkusi suteikti apsaugos. Kai valstybė apsaugos suteikti negali tarptautinėje bendruomenėje egzistuoja dvejį požiūriai: „valstybės apsaugos” požiūris ir „valstybės atsakomybės” požiūris. Pagal „valstybės apsaugos” požiūrį, vyraujančią JAV, Didžiojoje Britanijoje, Kanadoje, Suomijoje ir Švedijoje, pabėgėlio statusas suteikiamas tada, kai asmuo turi pagrįstą baimę būti persekiojamas dėl konvencinių pagrindų, o kilmės valstybės gynyba jam nesuteikiama dėl to, kad valstybė negali jos suteikti, pavyzdžiui, pilietinio karo metu. Pagal „valstybės atsakomybės” požiūrį pabėgėlio statusas turi būti suteikiamas tik tada, kai valstybė yra atsakinga už privačių asmenų veiksmus, tačiau nesiima jokių apsaugos priemonių. Šis požiūris yra siauresnis ir vyrauja Vokietijos bei Prancūzijos jurisprudencijoje. Iš esmės Vokietijoje bei Prancūzijoje vyraujančią „valstybės atsakomybės” poziciją galima prilyginti atvejams, kai valstybė nelinkusi imtis apsaugos priemonių, todėl galima teigti, kad šiose valstybėse pabėgėlio statusas nesuteikiamas tada, kai kilmės valstybė apsaugos suteikti negali, todėl tokia interpretacija yra per siaura bei neatspindinti pagrindinių žmogaus teisių apsaugos.¹¹¹

Nustatant, ar buvo galimybė gauti kilmės valstybės tinkamą apsaugą, iš asmens prašančio prieglobsčio nereikalaujama rizikuojant gyvybe ieškoti neefektyvios kilmės valstybės apsaugos vien tik siekiant įrodyti jos neefektyvumą. Taigi nustatant ar kilmės valstybės apsauga buvo efektyvi reikia nustatyti, ar tokia apsauga galėjo sumažinti rimtos žalos riziką žemiau pagrįstos baimės ribos tokią žalą patirti. Pažymėtina, kad iš valstybės nereikalaujama pašalinti visas galimai kilsiančios žalos rizikas, tačiau nustatant ar valstybės teikiama gynyba buvo tinkama būtina nustatyti, kad tokia gynyba buvo reikšminga, prieinama, efektyvi ir suteikiama nepaisant asmens rasės, tautybės, seksualinės orientacijos, neįgalumo, religijos, socialinės padėties, amžiaus, profesijos ar kokio kito asmenybės aspekto.¹¹² Pagal 1951 m. Ženevos konvenciją asmuo pripažįstamas pabėgėliu, kai negali (angl. *unable*) arba bijo (angl. *unwilling*) naudotis kilmės valstybės gynyba. Didžiosios Britanijos Apeliacinis teismas byloje *Skenderaj v. Secretary of State for the Home*

---

¹¹¹ *Cit. op.* 21, p. 67-72.

¹¹² *Cit. op.* 24, p. 333.

*Department*¹¹³ šias dvi situacijas atskyrė nustatydamas, kad atvejais, kai asmuo negali pasinaudoti kilmės valstybės gynyba yra tada, kai neegzistuoja pakankamas gynybos lygis arba asmuo dėl kažkokių priežasčių fiziškai negali pasinaudoti kilmės valstybės gynyba. Antrasis atvejis, tai yra kai asmuo bijo pasinaudoti kilmės valstybės gynyba, yra tada, kai asmuo bijo būti persekiojamas dėl konvencinių priežasčių ir tai sąlygoja jo baimę kreiptis kilmės valstybės gynybos, kadangi akivaizdu, kad tokia gynyba nebus suteikta arba nebus tinkama. Žinoma, tais atvejais, kai valstybės gynyba buvo tinkama, tačiau asmuo dėl nepateisinamų priežasčių ja nepasinaudojo, prieglobstis neturėtų būti suteikiamas.¹¹⁴

Kaip ir kitais probleminiais persekiojimo dėl lyties aspektais, taip ir persekiojimo kylančio iš privačių asmenų klausimu, valstybių teisminių institucijų praktika gana žymiai skiriasi. Persekiojimo kylančio iš privačių asmenų problematika laikoma Vakarų Europos probleminiu aspektu. Tiek 1969 m. konvencijoje dėl specifinių pabėgėlių problemų Afrikoje, tiek 1984 m. Kartaginos deklaracijoje dėl pabėgėlių nustatyta, kad persekiojimas apima veiksmus kylančius iš privačių asmenų ir didesnių problemų tokius veiksmus laikant persekiojimu šiuose regionuose nekyla.¹¹⁵ Vis dėlto nors ir plačiai pripažįstama, kad persekiojimas kylantis iš privačių asmenų patenka į persekiojimo sąvoką pagal 1951 m. Ženevos konvenciją, tačiau apie trečdalis Europos valstybių teisminių institucijų¹¹⁶, persekiojimą kylantį iš privačių asmenų, laiko nepapuoLANčiu į 1951 m. Ženevos konvencijos veikimo sritį. Šios valstybės laikosi nuostatos, kad valstybė negali būti laikoma atsakinga už visus žmogaus teisių pažeidimus jos viduje. Tai dar kartą patvirtina faktą, kad Europos valstybės laikosi griežtesnės prieglobsčio politikos, nei JAV ar Kanada.

Pavyzdžiui, Vokietijos teismų praktikoje išivyravusi nuomonė, kad persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme apima tik persekiojimą kylantį iš valstybės subjektų arba persekiojimą, kai valstybiniai subjektai yra tiesiogiai atsakingi už jį. Pažymėtina, kad šią poziciją Europos Žmogaus teisių teismas pavadino „akivaizdzia gynybos spraga“. Toks Vokietijos teisminių institucijų požiūris susiformavo dėl to, kad Vokietijos Konstitucijoje įtvirtinta tik politinio persekiojimo sąvoka, dėl ko visais atvejais konstatuojama valstybės atsakomybė. Devintajame dešimtmetyje Vokietijos Konstitucinis Teismas nustatė, kad jei valstybė provokuoja, pritaria ar aiškiai toleruoja žmogaus teisių pažeidimus – tai valstybė laikoma už tokius pažeidimus atsakinga. Be to, 1983 m. Vokietijos Federalinis Administracinis teismas nustatė, kad jei valstybė nesugeba ar nėra linkusi suteikti gynybą – tokie veiksmai prilygsta netiesioginiam persekiojimui. Tačiau teisminių institucijų praktikoje

---

¹¹³ United Kingdom. Court of Appeal. 2002-04-26. Civ 567. Skenderaj v. Secretary of State for the Home Department <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

¹¹⁴ *Cit. op.* 21, p. 81-82.

¹¹⁵ *Cit. op.* 101, 1 skyrius.

¹¹⁶ *Cit. op.* 22, 247 punktas.

šie sprendimai įgyvendinti nebuvo ir toliau laikomasi pozicijos, kad jei persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų – tai dažniausiai tokie veiksmai neprilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.¹¹⁷ Kone vienintelis persekiojimo, patiriamo iš privačių asmenų, atvejis yra FGM, kuomet Vokietijoje pripažįstama, kad, jei valstybė nesiėmė jokių veiksmų apsaugoti moters nuo FGM, ji yra laikoma atsakinga už asmens patiriamą persekiojimą ir todėl tokiems asmenims turi būti suteiktas prieglobstis. Šiuo pagrindu moteriai iš Dramblio kaulo kranto buvo suteiktas prieglobstis, kadangi FGM Dramblio kaulo krante patiria apie 60 procentų moterų ir valstybė nesiima jokių veiksmų, kad ši praktika nustotų egzistuoti. Vis dėlto Vokietijoje ne visada moterims suteikiamas prieglobstis net ir FGM atveju, pavyzdžiui, 2000 m. Oldenburgo administracinis teismas nustatė, jog politinio persekiojimo esmė yra atskirti asmenį nuo visuomenės, o FGM esmė, kaip tik inkorporuoti moteris į visuomenę, todėl tai negali būti laikoma persekiojimu. Tuo pačiu buvo nustatyta, kad Nigerijos valdžia ėmėsi akcijų prieš FGM Nigerijoje, todėl ji negali būti laikoma atsakinga už tokius veiksmus ir prieglobstį suteikti nėra pagrindo.¹¹⁸ Be to, Vokietijos jurisprudencijoje atvejai, kai moteris išprievartaujama kareivių, policininkų ar kitų valstybės tarnautojų dažniausiai laikomi įprastu nusikaltimu, už kurį valstybė negali būti laikoma atsakinga, nes tokie asmenys veikia ne kaip valstybės subjektai, savo kompetencijos ribose, bet kaip privatūs asmenys. Taip pat moterys, patiriančios prievartą šeimoje, net kai negarantuojama tinkama valstybės gynyba, nelaikomos reikalingos prieglobsčio, kadangi smurtas šeimoje yra bendra daugelio valstybių problema, bet tai nėra pagrindas prieglobsčio suteikimui.¹¹⁹ Pažymėtina, kad Vokietijos teismai nustatė, jog tais atvejais, kai valstybė neegzistuoja – tai negali būti ir persekiojimo, todėl asmenys, kurių kilmės valstybėje vyksta pilietinis karas nelaikomi pabėgėliais.¹²⁰ Labai panašios pozicijos laikosi ir Šveicarijos teisminės institucijos, nustatydamos, jog persekiojimas dėl lyties, kylantis iš privačių asmenų, laikomas persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme tik tais atvejais, kai yra vykdomas valstybės subjektų arba valstybė tokį persekiojimą skatina ar aiškiai toleruoja išreikšdama nenorą suteikti apsaugą.¹²¹ Tokia klaidinga Vokietijos ir Šveicarijos teisminių institucijų pozicija lemia tai, kad persekiojimo dėl lyties atvejais pabėgėlio statusas šiose valstybėse suteikiamas ypač retai, kadangi, kaip jau buvo minėta, persekiojimo dėl lyties atvejais persekiojimas ypač dažnai patiriamas iš privačių asmenų, kas Vokietijos ir Šveicarijos teisminių institucijų persekiojimu pripažįstama tik išimtiniais atvejais.

---

¹¹⁷ *Ibid.*, 270-271 punktai.

¹¹⁸ Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba. Non-State Agents of Persecution and the Inability of the State to Protect – the German Interpretation. 2000 <<http://www.ecre.org/files/nsagentsde.pdf>> [2007-03-09] . P. 9.

¹¹⁹ *Cit. op.* 43.

¹²⁰ *Cit. op.* 22, 272 punktas.

¹²¹ *Cit. op.* 101, 8.13 skyrius.

Specifinė yra Prancūzijos teisminių institucijų pozicija prieglobsčio suteikimo klausimais tais atvejais, kai persekiojimas kyla iš privačių asmenų. Bendrai Prancūzijoje pripažįstama, kad persekiojimas kylantis iš privačių asmenų, kai kilmės valstybė toleruoja ar skatina tokį persekiojimą, yra pagrindas suteikti prieglobstį. Pavyzdžiui, vienoje byloje Prancūzijos apeliacinė komisija nustatė, jog išsituokusi moteris Alžyre, kuri viešai gynė lygias moterų ir vyrų teises, ir kuri sulaukė grasinimų nužudyti iš musulmonų fundamentalistų dėl jos gyvenimo būdo ir atsisakymo nešioti šydą, šiai moteriai nesuteikus tinkamos kilmės valstybės gynybos, būtina suteikti pabėgėlės statusą Prancūzijoje. Vis dėlto tais atvejais, kai kilmės valstybė nesuteikia apsaugos tik dėl to, jog nesugeba to padaryti, Prancūzijos teisminių institucijų dažniausiai konstatuojama, jog persekiojimas neegzistuoja, kaip ir tais atvejais, kai valstybinių institucijų iš viso nėra. Tačiau jei egzistuoja *de facto* valstybinės institucijos, toleruojančios persekiojimą, prieglobstis Prancūzijoje, kitaip nei Vokietijoje, suteikiamas.¹²²

Ispanijos jurisprudencijoje taip pat suformuota gan ribota 1951 m. Ženevos konvencijos interpretacija persekiojimo dėl lyties atvejais, kai persekiojimas kyla iš privačių asmenų. Taigi Ispanijoje pabėgėlio statusas asmenims, patyrusiems persekiojimą iš privačių asmenų, suteikiamas tik tada, jei tokie asmenys kreipėsi į valstybės institucijas pagalbos ir jei kilmės valstybė nesuteikė pagalbos, ne todėl, jog neturėjo galimybės suteikti, bet todėl, jog valstybės vykdoma politika vienaip ar kitaip remia persekiojančius veiksmus. Tais atvejais, kai kilmės valstybė suteikia apsaugą, bet ji nėra tinkama, arba kilmės valstybė negali suteikti apsaugos, pavyzdžiui, pilietinio karo, terorizmo atvejais, pabėgėlio statusas nesuteikiamas.¹²³

Kaip jau buvo minėta, Didžiosios Britanijos pozicija persekiojimo dėl lyties atvejais, kai persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų, yra liberalesnė nei aukščiau minėtose valstybėse. Todėl Didžiosios Britanijos Apeliacinio teismo byloje *R (ex parte Adan) v. Secretary of State for the Home Department*¹²⁴ buvo svarstomas klausimas, ar Vokietiją ir Prancūziją galima laikyti saugiomis trečiosiomis valstybėmis, taikant Dublino II Reglamentą (pagal jo nuostatas prieglobsčio suteikimo klausimas turi būti svarstomas pirmojoje ES valstybėje, į kurią prieglobsčio prašytojas atvyko) tais atvejais, kai asmenys turi pagrįstą baimę patirti persekiojimą, kylantį iš privačių asmenų. Nors Didžiosios Britanijos Apeliacinis teismas nustatė, kad turi būti gerbiamos skirtingos 1951 m. Ženevos konvencijos interpretacijos tol, kol tai atitinka „tarptautinę konvencijos prasmę“, tačiau tais atvejais, kai asmuo turi pagrįstą baimę būti persekiojamas privačių asmenų ir neturi galimybės

---

¹²² *Ibid.*, 8.5 skyrius.

¹²³ *Ibid.*, 8.11 skyrius.

¹²⁴ United Kingdom. Court of Appeal. 1999-07-23. *R (ex parte Adan) v. Secretary of State for the Home Department* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

pasinaudoti kilmės valstybės gynyba, skirtingos interpretacijos negalimos, todėl Vokietija ir Prancūzija tokiomis sąlygomis laikomos nesaugiomis trečiosiomis valstybėmis. Ši Didžiosios Britanijos Apeliacinio teismo sprendimą patvirtino ir Lordų Rūmai.¹²⁵ Vėliau Lordų rūmai nustatė, jog pakankama valstybės apsauga yra ne tokia, kuri egzistuoja esant realiam pavojui, jog bus pažeistos žmogaus teisės, bet tokia, kuri egzistuoja kaip piliečių apsaugos mechanizmas ir valstybė išreiškia norą, jog ši sistema veiktų. Vis dėlto nepaisant pažangios įstatymų leidybos bei aukščiausios teisminės institucijos - Lordų rūmų - veiklos Didžiosios Britanijos žemesnės grandies teisminės institucijos vis dar atmeta moterų prašymus suteikti prieglobstį tuo pagrindu, kad persekiojimas patiriamas ne iš valstybinių subjektų arba pastariesiems veikiant ne savo kompetencijos ribose. Tad tokie atvejai kaip smurtas šeimoje, priverstinės vedybos, prekiavimas žmonėmis prostitucijos tikslais yra problematiniai Didžiosios Britanijos jurisprudencijoje pripažįstant juos persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.¹²⁶

Pažymėtina, kad nors šiuo metu ir deklaruojama pažangi pozicija tiek tarptautiniuose dokumentuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose, jog persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų, kai neegzistuoja tinkama kilmės valstybės gynyba, prilygsta persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, tačiau vieningos valstybių teisminių institucijų praktikos šiuo klausimu nėra. Todėl dažnai atvejais, kai moteris pagal tarptautinius teisės aktus turėtų būti laikoma pabėgėle, kaip turinti pagrįstą baimę būti persekiojama, pabėgėlio statusas nesuteikiamas, kadangi nacionalinės teisminės institucijos, ypač kontinentinės tradicijos valstybėse, klaidingai interpretuoja 1951 m. Ženevos konvenciją ir persekiojimą, kylantį iš privačių asmenų, nepripažįsta persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Todėl būtina vienodinti teisminių institucijų praktiką persekiojimo dėl lyties, kylančio iš privačių asmenų, klausimu siekiant garantuoti tarptautinę apsaugą asmenims visais atvejais, kai tokia apsauga yra būtina.

---

¹²⁵ *Cit. op.* 21, p. 72-73.

¹²⁶ *Cit. op.* 22, 281-286 punktai.

2. KONVENCINIAI PERSEKIOJIMO PAGRINDAI IR JŲ REIKŠMĖ PABĖGĖLIŲ TEISĖJE

Kaip jau minėta, pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 1(A) straipsnį pabėgėliu laikomas asmuo, kuris „dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų negali ar bijo į ją grįžti“.¹²⁷

2001 m. San Remo ekspertų pasitarime nustatyta, kad pagrindinė problema, su kuria susiduria moterys prieglobsčio prašytojos yra atsisakymas inkorporuoti persekiojimą dėl lyties į egzistuojančius penkis konvencinius pagrindus.¹²⁸

Pažymėtina, jog vieni iš labiausiai diskutuotinių klausimų tarptautinėje bendruomenėje yra persekiojimas dėl lyties pabėgėlių teisėje kaip persekiojimas dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ bei persekiojimas dėl religijos ar politinių įsitikinimų. Atkreiptinas dėmesys, kad persekiojimo dėl lyties atvejais moteris dažnai pagrįstai bijo būti persekiojama dėl kelių konvencinių pagrindų, pavyzdžiui, kai prašoma suteikti pabėgėlio statusą dėl papročių ar religinių normų sulaužymo, tai gal būti analizuojama persekiojimo dėl religijos, politinių įsitikinimų ar „priklausymo tam tikrai socialinei grupei“ aspektais.¹²⁹

Siekiant atskleisti persekiojimo dėl lyties ypatumus siejant juos su konvenciniais pagrindais būtina išanalizuoti teisminių institucijų praktiką šiuo klausimu, kadangi išsamiausiai persekiojimo dėl lyties, kaip persekiojimo dėl konvencinių pagrindų, problematika atskleista būtent teisminių institucijų sprendimuose. Kiti konvenciniai pagrindai – rasė ir pilietybė diskusijų persekiojimo dėl lyties atvejais nekelia, todėl išsamiau aptariami nebus.

Atkreiptinas dėmesys, kad detaliausiai bei labiausiai atitinkant šiuolaikinės tarptautinės teisės vystymosi tendencijas persekiojimo dėl lyties, kaip persekiojimo dėl konvencinių pagrindų, problematika aptariama bendrosios teisės sistemos valstybių jurisprudencijoje, todėl šiame skyriuje daugiausiai dėmesio bus skiriama šių valstybių teisminių institucijų praktikai, žinoma, aptariant ir svarbiausius Europos valstybių teisminių institucijų persekiojimo dėl lyties kaip persekiojimo dėl konvencinių pagrindų aspektus.

---

¹²⁷ *Cit. op. 2.*

¹²⁸ *Cit. op. 22, 291 punktas.*

¹²⁹ *Cit. op. 5, 23 punktas.*

2.1. Persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“

Pažymėtina, kad kone mažiausiai apibrėžtas iš penkių 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintų pagrindų, todėl sukeliantis daugiausiai diskusijų, yra „tam tikros socialinės grupės“ pagrindas. Paruošiamieji 1951 m. Ženevos konvencijos darbai (pranc. *travaux preparatoires*) įneša šiek tiek „šviesos“ į „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimą. „Tam tikros socialinės grupės“ pagrindas buvo įrašytas į 1951 m. Ženevos konvenciją, kadangi prieš pat priimant 1951 m. Ženevos konvencijos tekstą, Švedijos delegatas pastebėjo, jog kartais asmenys persekiojami dėl jų priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, o ne dėl kitų 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintų pagrindų. Taigi neįtvirtinus „tam tikros socialinės grupės“ pagrindo 1951 m. Ženevos konvencijoje, tokiems asmenims nepagrįstai nebūtų garantuojama tarptautinė apsauga.¹³⁰ JTVPK Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadove nustatyta, kad „tam tikrą socialinę grupę“ paprastai sudaro panašios kilmės, įpročių ar socialinės padėties asmenys. Tvirtinimas bijant persekiojimo dėl šios priežasties dažnai gali sutapti su tvirtinimu bijant būti persekiojamam dėl kitų priežasčių, tai yra dėl rasės, religijos ar tautybės. <...> Vien asmens priklausymas „tam tikrai socialinei grupei“ paprastai nėra pakankamas pagrindas pretenduoti į pabėgėlio statusą. Tačiau gali susiklostyti ypatingos aplinkybės, kai vien asmens priklausymas tokiai grupei yra pakankamas pagrindas bijoti būti persekiojamam“.¹³¹

Pagal JAV Mičigano teisės universiteto profesorių J. C. Hathaway, kuris šiandien yra bene iškiliausiais pabėgėlių teisės tyrinėtojas, lytis kaip atskiras persekiojimo pagrindas nebuvo įtvirtinta 1951 m. Ženevos konvencijoje, todėl persekiojimas dėl lyties turėtų būti suprantamas kaip persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ dalis.¹³² Pastebėtina, kad dar 1985 m. JTVPK Vykdomasis komitetas priėmė konsultacijas, kuriose nustatyta, jog valstybė yra laisva spręsti, ar vadovautis 1951 m. Ženevos konvencijos interpretacija, nustatančia, kad „prieglobsčio prašytoja – moteris, patirianti nežmonišką ir žiaurų elgesį dėl to, kad pažeidė papročius, visuomenės, kurioje gyvena, gali būti pripažinta priklausanti „tam tikrai socialinei grupei“ pagal 1951 m. Ženevos konvenciją“.¹³³ Vystantis socialiniams santykiams bei tarptautinei žmogaus teisių apsaugai ši nuostata yra pasenusi,

¹³⁰ T. Alexander Aleinikoff, Protected Characteristics and Social Perceptions: an Analysis of the Meaning of 'Membership of a Particular Social Group' <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/419cbe1f4.pdf>> [2006-12-05] P. 265-266

¹³¹ Cit. op. 32, 77, 79 punktai.

¹³² Cit. op. 12, p.162.

¹³³ Cit. op. 3.

kadangi tiek priimant 1985 m. JTVPK Vykdomojo komiteto konsultacijas, tiek 1992 m. JTVPK valdybos Pabėgėlių statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovą „tam tikros socialinės grupės“ ir persekiojimo dėl lyties klausimai buvo gan miglotai ir neapibrėžtai sprendžiami nacionalinių teisminių institucijų praktikoje, tad viena iš priežasčių, kodėl JTVPK valdybos Pabėgėlių statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadove „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimas siaurai ir neišsamiai išanalizuotas, yra vengimas, nors ir netiesiogiai, įpareigoti valstybes, prisijungusias prie 1951 m. Ženevos konvencijos, suteikti pabėgėlio statusą plačiam asmenų ratui, įskaitant ir persekiojimo dėl lyties atvejus. Tačiau šiuo metu moterys „tam tikra socialine grupe“ pripažįstamos tiek pažangiuose nacionalinių teisminių institucijų sprendimuose, tiek JTVPK dokumentuose, todėl aplinkybę, kad moterys tam tikrais atvejais gali sudaryti „tam tikrą socialinę grupę“ turėtų pripažinti visa tarptautinė bendruomenė.

Pasak J. C. Hathaway, „tam tikra socialinė grupė“ apima: a) asmenis apibūdinamus įgimtom, nekintanom savybėm; b) asmenis, apibūdinamus jų praeities laikino ar savanoriško statuso, kurio jie negali pakeisti; c) asmenis, kurie laisva valia priskiria save „tam tikrai socialinei grupei“, kai dėl fundamentalių priežasčių negali būti reikalaujama tokių savybių atsisakyti.¹³⁴ 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad negalima „tam tikrai socialinei grupei“ suteikti per plataus apibrėžimo taip, kad ji apimtų ir persekiojimą dėl religijos ar politinių įsitikinimų. Šiose JTVPK gairėse „tam tikra socialinė grupė“ apibrėžta pagal J. C. Hathaway modelį papildomai nurodant, jog „tam tikra socialinė grupė“ egzistuoja ir tada, kai yra visuomenės išskiriama kaip tam tikra grupė, bei kad lytis gali būti bruožas apibrėžiantis „tam tikrą socialinę grupę“. Pažymėtina, jog kartais atsisakoma moteris pripažinti „tam tikra socialine grupe“ tuo pagrindu, jog ši grupė yra pernelyg didelė, tačiau tokie argumentai neturi jokio pagrindo, kadangi kitais konvenciniais persekiojimo pagrindais grupės dydis svarstomas nėra ir neturėtų būti. Taip pat neturi būti reikalaujama, jog grupės nariai būtų tarpusavyje susiję ar visi patirtų pagrįstą baimę būti persekiojamais, tačiau vien tik persekiojimo faktas „tam tikros socialinės grupės“ nesudaro.¹³⁵

Atkreiptinas dėmesys, kad egzistuoja dveji „tam tikros socialinės grupės“ apibūdinimai, kurie galėtų būti pavadinti „saugomų bruožų“ (angl. *protected characteristics*) ir „visuomenės išskyrimo“ (angl. *social persepition*). Pagal „saugomų bruožų“ apibūdinimą „tam tikros socialinės grupės“ narius sieja bendri bruožai, o pagal „visuomenės išskyrimo“ - „tam tikra socialinė grupė“ yra išskiriama visuomenės narių. 2002 m. JTVPK gairėse dėl

---

¹³⁴ *Cit. op.* 21, p. 25.

¹³⁵ *Cit. op.* 5, 28-31 punktai.

„tam tikros socialinės grupės”¹³⁶ pripažįstamos šios abi sampratos, pagal kurias moterys gali sudaryti „tam tikrą socialinę grupę”. Be to, šiose gairėse nustatyta, moterys yra tipinis pavyzdys tam tikro socialinio poaibio, apibūdinamo nekintamomis savybėmis. Kadangi moterys visuomenėje išskiriamos į atskirą grupę – tai kai kuriose šalyse su jomis elgiamasi kitaip nei su vyrais bei moterims taikomi skirtingi standartai. Tačiau šiose gairėse pažymėta, kad „tam tikra socialinė grupė” negali būti apibūdinta tik persekiojimo fakto, nors jos nariai ir neturi būti tarpusavyje susiję ar visi pagrįstai bijoti persekiojimo.¹³⁷

ES Kvalifikavimo direktyvoje „tam tikra socialine grupe” laikoma grupė, kurios nariai turi tas pačias prigimtinės savybes ar bendrą istoriją, kurios negalima pakeisti arba turi tas pačias savybes ar įsitikinimus, kurie yra tokie svarbūs to asmens tapatumui ar sąžinei, kad jis negali būti verčiamas jų atsisakyti ir ta grupė turi individualų tapatumą atitinkamoje šalyje, nes aplinkinės visuomenės suvokiama kaip skirtinga. Šioje direktyvoje taip pat pažymėta, kad „tam tikros socialinės grupės” kontekste gali būti nagrinėjami su lytimi susiję aspektai, nors tai nesudaro „tam tikros socialinės grupės” taikymo prezumpcijos.¹³⁸ Tokia ES Kvalifikavimo direktyvoje įtvirtinta „tam tikros socialinės grupės” samprata yra kritikuojama už tai, kad reikalauja atitikti tiek „saugomų bruožų” testą, plačiai taikomą bendrosios teisės sistemos valstybėse, tiek „visuomenės išskyrimo” testą, taikomą kontinentinės teisės valstybėse, bei dėl to, kad socialinės grupės, apibrėžtos lytimi, nėra pripažįstamos kaip aiškūs „tam tikros socialinės grupės” pavyzdžiai, bet laikomos „tam tikra socialine grupe” tik išskirtiniais atvejais. Taigi tokia ES Kvalifikavimo direktyvos nuostata įtvirtina žemesnius moterų persekiojimo dėl lyties standartus, nei įtvirtinti kai kuriuose nacionaliniuose ES valstybių teisės aktuose bei jurisprudencijoje.¹³⁹

Siekiant tinkamai atskleisti „tam tikros socialinės grupės” sampratą būtina išanalizuoti reikšmingiausius nacionalinių teisminių institucijų sprendimus šiuo klausimu.

JAV teisminių institucijų jurisprudencijoje ilgai vyravo dvi kryptys aiškinant „tam tikros socialinės grupės“ sampratą – tai nulemta specifinės JAV administracinės struktūros: Imigracijos apeliacinė komisija (toliau – BIA (angl. *Board of Immigration Appeals*)) ir JAV apeliacinis teismas suformulavo skirtingas „tam tikros socialinės grupės sampratas“,¹⁴⁰ taigi tuo pačiu ir šių dviejų JAV teisminių institucijų persekiojimo dėl lyties samprata ilgą laiką nesutapo.

---

¹³⁶ Guidelines on International Protection: “Membership of a particular social group” within the context of article 1 A of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2002 <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/3d58de2da.pdf>> [2007-03-01].

¹³⁷ *Cit. op.* 5, 12, 14, 15, 17 punktai.

¹³⁸ *Cit. op.* 6, 10 str., d dalis.

¹³⁹ *Cit. op.* 21, p. 99-100.

¹⁴⁰ *Cit. op.* 130, p. 275.

Viena reikšmingiausių BIA bylų yra *Acosta v Immigration and Naturalization Service* byla (toliau – *Acosta* byla).¹⁴¹ Šioje byloje pateikiama „tam tikros socialinės grupės“ samprata vėliau nagrinėjant prieglobsčio suteikimo bylas rėmėsi tiek JAV teisminių institucijų, tiek kitų bendrosios teisės sistemos valstybių teisminės institucijos bei *Acosta* byloje pateiktas „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimas buvo įtvirtintas 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties bei ES Kvalifikavimo direktyvoje. *Acosta* byla turi išskirtinę reikšmę analizuojant persekiojimą dėl lyties kaip pagrindą suteikti prieglobstį, todėl, kad joje pirmą kartą nustatyta, jog „tam tikrą socialinę grupę“ gali vienyti toks nekintantis, įgimtas požymis, kaip lytis.

Acosta bylos sprendime teigiama, kad siekiant apibrėžti „tam tikrą socialinę grupę“ dažniausiai teisminių institucijų sprendimuose naudojama *ejusdem generis* (lot. „tos pačios rūšies“) doktrina. Taigi 1951 m. Ženevos konvencijos prasme persekiojimas dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ reiškia persekiojimą dėl tokių asmens bruožų, kurie yra nekintantys – tai yra tokie bruožai, kurių asmuo negali pakeisti, ar kurių iš jo negalima reikalauti pakeisti, todėl, kad jie yra fundamentalūs jo asmenybei. Vadinas, vadovaujantis *ejusdem generis* doktrina „tam tikra socialinė grupė“ apima žmones, kuriuos sieja bendri, nekintantys bruožai. Bendri bruožai gali būti įgimti, tokie kaip lytis, odos spalva ar giminystės ryšiai, ar tokie bruožai gali būti įgyti, kaip pavyzdžiui, ankstesnis vadovavimas tam tikram kariniam junginiui ar žemės turėjimas nuosavybėje. Tačiau pažymėtina, kad tokius bendrus bruožus kiekvienoje byloje būtina nustatyti individualiai.¹⁴²

Kaip jau buvo minėta, priėmus sprendimą *Acosta* byloje jis turėjo rezonansinę reikšmę tarptautinėje bendruomenėje. Viena iš vėlesnių BIA bylų, kurioje pritaikytas *Acosta* bylos testas bei nustatytas persekiojimas dėl lyties, ko pagrindu nuspręsta suteikti prieglobstį yra *Fauziya Kasinga v Immigration and Naturalization Service* byla (toliau – *Kasinga* byla).¹⁴³

Kasinga byloje buvo nustatyta, kad „tam tikra socialinė grupė“ yra jaunos moteris iš Tchamba-Kunsuntu genties Toge, kurioms neatliktas FGM, kaip įprasta toje gentyje, ir kurios priešinasi tokiai praktikai. Pažymėtina, kad tokie bruožai kaip buvimas „jauna moterimi“ ar Tchamba-Kunsuntu genties nare negali būti pakeisti. Bruožas, jog lytiniai organai yra „nepalieti“ yra fundamentalus ir jo negalima reikalauti pakeisti.¹⁴⁴ Vadinas, *Fauziya Kasinga* atitiko nekintamų ir įgimtų bruožų testą nustatyta *Acosta* byloje būtent dėl buvimo moterimi – tai yra dėl savo lyties. Ypač svarbu pažymėti, kad *Kasinga* byla BIA žengė

---

¹⁴¹ United States. Board of Immigration Appeals. 1985-03-01. A-24159781. *Acosta v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ United States. Board of Immigration Appeals. 1996-06-13, Interim decision: 3278. *Fauziya Kasinga v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁴⁴ *Ibid.*

reikšmingą žingsnį pirmą kartą pripažindama, kad moterys bijančios FGM sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, ją apibrėžiant per lyties kriterijų derinant jį su kitais faktoriais. Taigi realiai pritaikydama *Acosta* testą persekiojimo dėl lyties atveju BIA įgalino, taikant *Kasinga* bylos precedentą, suteikti prieglobstį persekiojimo dėl lyties atvejais, kaip persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ pagrindu.

Dar viena reikšminga, todėl aptartina, BIA byla yra *In re R A v Immigration and Naturalization Service* (toliau - *R A* byla)¹⁴⁵. *R A* byla svarbi tuo, kad joje nustatyta, jog moterys, patiriančios savo sutuoktinio prievartą šeimoje tam tikrais atvejais sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, ko pagrindu tokioms moterims būtina suteikti prieglobstį. Siekiant išsiaiškinti, kokiais kriterijais remiantis moterys, patiriančios sutuoktinio smurtą, sudaro „tam tikrą socialinę grupę“ būtina išanalizuoti *R A* bylos argumentaciją ir prieitas išvadas.

Taigi *R A* atstovas teigia, kad *R A* priklauso „tam tikrai socialinei grupei“ – tai yra moterims Gvatemaloje, kurių sutuoktiniai naudoja prievartą prieš jas, ir kurios tokiai prievartai priešinasi. Pažymėtina, kad *R A* santykiai su jos sutuoktiniu yra tai, ko ji negali pakeisti – vadinasi, tai yra nekintamas bruožas, vienijantis „tam tikros socialinės grupės“ narius, įtvirtintas *Acosta* bei *Kasinga* bylose. Be to, šioje byloje nustatyta ir daugelis kitų panašumų su *Kasinga* byla: a) abiem atvejais moterys patiria prievartą, kylančią iš šeimos narių; b) pasipriešina tokiai prievartai, nors ji laikoma „normalia“ visuomenėje, kurioje pastarosios gyvena; c) pažeistos šių moterų teisės nėra ginamos valstybės. Su tokia *R A* atstovo argumentacija BIA sutinka, nors siekiant atskirti šią bylą nuo *Kasinga* bylos kai kurie BIA atstovai laikosi nuomonės, kad smurtas šeimoje Gvatemaloje nėra taip paplitęs ir socialiai reikšmingas kaip FGM Toge, kad būtų galima teigti, jog moteris pasipriešinusi smurtui šeimoje būtų atskirta nuo visuomenės Gvatemaloje, taip kaip ji būtų atskirta Toge pasipriešinusi FGM atlikimui. Vis dėlto *R A* byloje dauguma priėjo prie nuomonės, kad toks manymas klaidingas, nes Frauziya Kasinga nebūtų atskirta nuo visuomenės tik dėl to, jog nesutiktų su FGM. Iki Frauziya Kasinga tėvo mirties ji nebuvo verčiama atlikti FGM ir dėl to nebuvo atskirta Togo visuomenės. Kitaip tariant FGM nėra tokia paplitusi praktika Toge, kad asmuo nesutinkantis su FGM būtų atskirtas nuo visuomenės. Frauziya Kasinga buvo suteiktas pabėgėlės statusas ne todėl, kad ji būtų buvusi atskirta nuo visuomenės, bet todėl, kad ji jautė pagrįstą baimę būti persekiojamai, kadangi priklausė „tam tikrai socialinei grupei“. Taigi šioje byloje nėra tokio esminio skirtumo nuo *Kasinga* bylos, dėl kurio nebūtų suteiktas prieglobstis *R A*: abiem atvejais lyties kriterijus yra nekintantis, žmogaus teisių pažeidimai, prilygintini persekiojimui, visuomenei, kuriose gyvena prieglobsčio prašytojos, buvo

---

¹⁴⁵ *Cit. op.67.*

priimtini ir plačiai taikomi bei nuo tokio persekiojimo nebuvo galima tikėtis valstybės apsaugos.¹⁴⁶

Pažymėtina, kad ilgą laiką JAV Apeliacinio teismo praktika gana ryškiai kontrastavo su BIA sprendimų praktika, tačiau pastaruoju metu JAV Apeliacinis teismas perėmė BIA suformuotą „tam tikros socialinės grupės“ sampratą persekiojimo dėl lyties atvejais, taip įtvirtindamas tarptautinėje bendruomenėje vyraujančią supratimą, kad lytis gali apibrėžti „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą prieglobsčio teisėje.

Byloje *Sanchez-Trujillo v Immigration and Naturalization Service* (toliau - *Sanchez-Trujillo* byla)¹⁴⁷ JAV Apeliacinis teismas atmetė *Acosta* bylos nekintamo vienijančio bruožo kriterijų nustatant „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą ir konstatavo, kad tam, jog būtų pripažintas „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimas, būtinas glaudus tokios grupės narių vidinis ryšys ir savanoriška narystė grupėje, nes kitu atveju, persekiojimas ir priklausymas „tam tikrai socialinei grupei“ būtų pripažintas ir esant tokioms aplinkybėms, kai kone visi tam tikros valstybės piliečiai, dėl joje vyraujančių neramumų ir anarchijos, yra apimti pagrįstos bendros baimės, kas būtų nepagrįstas pagrindas pripažinti pabėgėlio statusą. Pažymėtina, kad „artimų ryšių“, „bendrų interesų“ ir „savanoriškos narystės“ kriterijai *Sanchez-Trujillo* byloje buvo nustatyti siekiant išvengti mechaniško asmenų priskyrimo „tam tikrai socialinei grupei“ tik dėl jų priklausymo statistinei tų asmenų grupei.¹⁴⁸

Tačiau sprendimas priimtas *Sanchez-Trujillo* byloje buvo gausiai kritikuojamas Didžiosios Britanijos ir Australijos teisminių institucijų sprendimuose bei sukėlė rimtų problemų taikant „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimą persekiojimo dėl lyties atvejais, nes moterys persekiojamos dėl lyties labai retai savanoriškai priskiria save „tam tikrai persekiojamai socialinei grupei“ bei dažnai tokių moterų nesieja jokie glaudūs tarpusavio ryšiai.

Sanchez-Trujillo bylos artimų glaudžių ryšių kriterijaus reikalavimas siekiant konstatuoti „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą buvo pritaikytas ir byloje *Carmen Gomez v Immigration and Naturalization Service* (toliau – *Gomez* byla).¹⁴⁹ Šioje byloje JAV Apeliacinis teismas konstatavo, kad „tam tikra socialinė grupė“ apima žmones artimai susijusius vieni su kitais, kurie turi bendrus tikslus ar interesus. Šie žmonės yra siejami tokių požymių, kurie persekiotojui, ar bendrai visuomenei, leidžia identifikuoti asmenį priklausant „tam tikrai socialinei grupei“. Kaip ir taikant kitus 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintus

---

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ United States. Court of Appeals, 9th Circuit. 1986-10-15. No 85-7609. *Sanchez-Trujillo v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ United States. Court of Appeals, 2nd Circuit. 1991-10-28. No 91-4025 *Carmen Gomez v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

pagrindus, taip ir taikant „tam tikros socialinės grupės“ pagrindą, tokia grupė asmenų turi būti atpažįstama visuomenėje ir tokie „platūs“ kriterijai, kaip amžius ar lytis patys savaime nesukuria „tam tikros socialinės grupės“. Šioje byloje Carmen Gomez pabėgėlės statusas nesuteiktas, kadangi, pasak JAV Apeliacinio teismo, nėra pagrindo teigti, jog moterys, prieš kurias praeityje *guerillas* naudojo smurtą, turi bendrą bruožą, kitokį kaip amžius ar lytis, tai yra tokį bruožą, pagal kurį būsimasis persekiotojas galėtų identifikuoti šias moteris kaip priklausančias „tam tikrai socialinei grupei“.¹⁵⁰

Atkreiptinas dėmesys, kad *Gomez* byloje JAV Apeliacinis teismas suformulavo svarbų kriterijų, kuris iki šiol pripažįstamas kaip vienas esminių siekiant nustatyti „tam tikros socialinės grupės egzistavimą, - tai yra būtinybę, kad tokia grupė asmenų, visuomenės, kurioje jie reziduoja bei potencialaus persekiotojo būtų išskiriama, atpažįstama, kaip „tam tikra socialinė grupė“.

Pažymėtina, kad vėlesniuose savo sprendimuose JAV Apeliacinis teismas pripažino *Sanchez-Trujillo* bylos „silpnumą“. Vienas iš pirmųjų JAV Apeliacinio teismo sprendimų, kuriame nebetaikytas *Sanchez-Trujillo* bylos glaudaus tarpusavio ryšio bei savanoriškos narystės testas yra *Parastoo Fatin v Immigration and Naturalization Service* byla (toliau – *Fatin* byla).¹⁵¹ Parastoo Fatin teigia, kad priešinasi reikalavimui mūvėti čadką, bei mano, jog moterys turi turėti lygias teises su vyrais, nors Irane jos laikomos „antrarūšėmis būtybėmis“. Parastoo Fatin paklausta, ar ji dėvėtų čadką, jei būtų grąžinta į Iraną, atsakė, kad būtų priversta tai daryti, o į klausimą, ar rinktųsi žiaurias pasekmes dėl čadros nedėvėjimo, ar vis dėl to ją dėvėtų, atsakė, kad stengtųsi čadros dėvėjimo, kiek įmanoma, išvengti. JAV Apeliacinis teismas konstatavo, kad siekiant nustatyti, ar asmuo yra persekiojamas dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ būtina nustatyti tris dalykus: a) „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą; b) asmens priklausymą tokiai identifikuotai „tam tikrai socialinei grupei“; c) asmens pagrįstą baimę būti persekiojam būtent dėl priklausymo tokiai „tam tikrai socialinei grupei“.¹⁵²

Šioje byloje labai svarbu tai, kad JAV Apeliacinis teismas priima *Acosta* bylos pasiūlytą kriterijų „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimui nustatyti ir pripažįsta, kad lytis, kaip įgimtas požymis, gali sieti „tam tikros socialinės grupės narius“ ir tai yra pakankamas bendras siejantis kriterijus, kuris leidžia identifikuoti „tam tikros socialinės grupės egzistavimą“. Taigi JAV Apeliacinis teismas nustatė, kad Parastoo Fatin tinkamai identifikavo aukščiau minėtus pirmąjį ir antrąjį požymius – tai yra „tam tikrą socialinę grupę“ – moteris Irane, kuriai, žinoma, priklauso ir Parastoo Fatin. Tačiau šioje byloje nebuvo

---

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ *Cit op.* 91.

¹⁵² *Ibid.*

nustatytas trečiasis būtinasis požymis – tai yra persekiojimas ar pagrįsta baimė būti persekiojamam tik dėl priklausymo tokiai socialinei grupei – tai yra neįrodyta, kad Parastoo Fatin persekiojama tik dėl jos lyties.

Nors Parastoo Fatin teigia, kad ji yra persekiojama ne todėl, jog yra moteris, bet todėl, kad ji priklauso labai specifiniam ir aplinkinių išskiriamam moterų pogrupiui – tai yra iranietėm moterim, kurios atsisako paklusti valdžios nustatytoms diskriminacinėm dėl lyties teisės normoms bei nusistovėjusiems papročiams. Toks apibūdinimas neapima visų Irano moterų, turinčių feministinių pažiūrų, taip pat neapima ir visų iraniečių moterų, kurios valdžios nustatytas teisės normas ar represyvaus pobūdžio papročius laiko įžeidžiančiais. Taigi identifikuota „tam tikra socialinė grupė“ apima tik tas moteris, kurios laiko minėtas normas ir papročius tokiais nepakenčiamais, jog atsisako jiems paklusti, nepaisant to, jog už tokį nepaklusimą grėsią įkalinimas, dažnu atveju pasibaigiantis nužudymu. Toks „tam tikros socialinės grupės“ apibūdinimas patenka į BIA suformuotą „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimą tuo pažiūriu, jog jei moteris Irane nepakludama valdžios nustatytoms teisės normoms dėl savo įsitikinimų prisiima žiaurių padarinių grėsmę – tai tokie įsitikinimai gali būti apibūdinti kaip „fundamentalūs jos sąžinės laisvei ir jų negali būti reikalaujama atsisakyti“. Pažymėtina, kad *Fatin* byloje JAV Apeliacinis teismas neginčija Parastoo Fatin identifikuotos „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimo, tačiau Parastoo Fatin susiduria su įrodinėjimo problema, kadangi nenustatyta, jog ji iš tiesų priklauso tokiai grupei moterų, kurios nepakludamos minėtoms normoms dėl savo įsitikinimų prisiimima žiaurių padarinių grėsmę. Pagal Parastoo Fatin parodymus, ji nesilaikytų diskriminacinių normų lyties pagrindu, jei tai būtų įmanoma (konkrečiai - nevilketų čadros). Ji neįrodė, jog šios normos jai yra tiek nepakeliamos, kad galėtų būti prilygintos persekiojimui 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Parastoo Fatin tik teigia, jog nesilaikytų tokių normų, jei tai būtų įmanoma. Taigi tai neleidžia teigti, kad Parastoo Fatin priklauso „tam tikrai socialinei grupei“, kurią ji pati nurodė - iranietėm moterim, atsisakančiom paklusti valdžios nustatytoms diskriminacinėm dėl lyties teisės normoms bei papročiams, net jei dėl to gresia žiaurūs padariniai, ko pasėkoje Parastoo Fatin nesuteiktas pabėgėlės statusas.¹⁵³

2001 m. JAV Apeliacinis teismas priėmė rezonansinį sprendimą *Rosalba Aquirre-Cervantes aka Maria Esperanza Castillo v Immigration and Naturalization Service* byloje (toliau – *Cervantes* byla)¹⁵⁴, kurioje iš esmės atsisakyta *Sanchez-Trujillo* byloje nustatytų kriterijų. *Cervantes* byla ypač svarbi dėl dviejų aspektų: nustatyta, jog „tam tikra socialine

---

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Cit. op.* 68.

grupe“ gali būti pripažinta ir šeima bei aiškiai įtvirtintas *Acosta* bylos nekintamų bruožų testas kaip būtinas nustatant „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą.

Rosalba Acquire-Cervantes ilgą laiką kentė savo tėvo prievartą. Šioje byloje pripažinta, kad tokia prievarta prilygsta persekiojimui dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, kurios nariais yra jos artimiausi šeimos nariai. Taigi JAV Apeliacinis teismas, vadovaudamasis JAV Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos (angl. *Immigration and Naturalization Service*) rekomendacijomis, pripažino, kad „tam tikra socialinė grupė“ sudaryta iš narių, kuriuos sieja bendri nekintami bruožai, tokie kaip lytis, odos spalva, bendri interesai, ar praeities patyrimai, kurių asmuo negali pakeisti, ar kurių iš jo negali būti reikalaujama pakeisti, kadangi tai yra pamatiniai jo identiteto požymiai. Be to, nustatant ar asmuo priklauso „tam tikrai socialinei grupei“ svarbu, bet ne kiekvienu atveju būtina, atkreipti dėmesį į tokius kriterijus:

- a) ar grupės nariai yra stipriai susiję tarpusavyje;
- b) ar grupės nariai turi bendrą motyvą ar suinteresuotumą;
- c) ar tarp grupės narių priklausymas „tam tikrai socialinei grupei“ yra savanoriškas;
- d) ar grupė yra pripažintina visuomenės dalimi, ar kaip kitaip išskirta, kilmės valstybėje;
- e) ar grupės nariai mato save, kaip priklausančius tai grupei;
- f) ar visuomenė, kurioje egzistuoja tokia socialinė grupė išskiria tokią grupę bei elgiasi su ja kitaip, nei su likusia visuomenės dalimi.¹⁵⁵

Cervantes byloje nustatyta, kad priklausymas šeimai yra nekintamas bruožas, fundamentalus asmens identitetui. Rosalba Acquire-Cervantes atitinka visus šešis Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos pasiūlytos taisyklės kriterijus būti pripažintai „tam tikros socialinės grupės nare“ (kiek tai liečia šeštąjį kriterijų, pažymėtina, kad Meksikos visuomenė su šeimos nariais elgiasi kitaip nei ne su šeimos nariais, mat smurtas šeimoje Meksikoje pripažįstamas šeimos reikalu, į kurį valdžios institucijos nesikiša). Taigi *Cervantes* byloje sprendimą dėl prieglobsčio suteikimo paskirta peržiūrėti.¹⁵⁶

Galiausiai *Khadija Mohammed v Attorney General of the United States* byloje (toliau – *Mohammed* byla)¹⁵⁷ JAV apeliacinis teismas konstatavo, kad dera vadovautis 2002 m. JTVPK gairėmis dėl „tam tikros socialinės grupės“¹⁵⁸, kuriose konstatuojama, kad esant tam tikroms aplinkybėms, gali būti nustatyta, jog moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, neatsižvelgiant į tai, ar jos yra tarpusavyje dėl to susijusios ar ne. Taigi nors iki šiol nebuvo

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ United States. Court of Appeals 9th Circuit. 2005-03-10. No 03-72265 *Khadija Mohammed v Attorney General* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁵⁸ *Cit. op.* 136.

pripažinta, kad moterys, vien dėl buvimo moterimis, yra „tam tikra socialinė grupė“, tačiau pripažinimas, kad tam tikros genties ar tautybės mergaitės ar moterys (ar net esant tam tikroms aplinkybėms moterys bendrai) sudaro „tam tikrą socialinę grupę“ yra logiškas JAV ir tarptautinės prieglobsčio teisės taikymas.¹⁵⁹

Šioje byloje Khadija Mohammed teigia, kad jei būtų gražinta į Somalį jai būtų atlikta FGM, kas prigysta persekiojimui. Tačiau bylos eigoje paaiškėjo, kad Khadija Mohammed jau ankstyvoje vaikystėje patyrė FGM, todėl nepripažintina, kad ji yra „tam tikros socialinės grupės“ nare, kuriai priklauso somalietės moterys nepatyrusios FGM. *Mohammed* byloje JAV Apeliacinis teismas pripažįsta, kad FGM prieglobsčio teisėje neabejotinai prilygsta persekiojimui ir kad moterys nepatyrusios FGM visuomenėje, kurioje FGM laikoma įprastu, net būtinu reiškiniu, sukuria „tam tikrą socialinę grupę“, tačiau jei moteris jau patyrė FGM – tai persekiojimo pagrindo, bei priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ nebėra, kas ir nustatytina šiuo atveju.¹⁶⁰

Taigi JAV teisminių institucijų sprendimuose persekiojimo dėl lyties kaip persekiojimo dėl „priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ klausimas vis dar diskutuojamas ir aiškūs kriterijai nėra, ar net negali būti, nustatyti. Tačiau įvertinus išnagrinėtas bylas svarbu pažymėti, kad JAV jurisprudencijoje artėjama prie nuomonės, jog esant tam tikroms aplinkybėms moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme ir jokie papildomi tokios „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžtumo kriterijai nėra reikalingi.

Kanados jurisprudencijoje nebuvo ir nėra tokios ryškios priešpriešos persekiojimo dėl lyties klausimu, kokia egzistavo JAV jurisprudencijoje. Pažymėtina, kad Kanados teisminių institucijų sprendimai pamažu evoliucionavo prieinant išvadą, kad tam tikrais atvejais moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme.

Viena gausiausiai diskutuojamų bylų „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimo kontekste yra *Ward v Canada* byla (toliau - *Ward* byla).¹⁶¹ Kadangi, kaip jau buvo minėta, persekiojimas dėl lyties patenka į persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ sritį – tai be abejonės *Ward* byla labai reikšminga ir persekiojimo dėl lyties kontekste.

Taigi Kanados Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad vienas iš kriterijų konstatuojant, jog asmuo yra pabėgėlis dėl persekiojimo „tam tikros socialinės grupės“ pagrindu, yra įvertinimas ar asmuo diskriminuojamas tuo pagrindu, jog priklauso „tam tikrai socialinei grupei“ bei vadovaujasi atitinkamais kriterijais siekiant konstatuoti „tam tikros socialinės

---

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Canada. Supreme Court. 1993-06-30. No 21937. Patric Francis Ward v Canada <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

grupės“ egzistavimą: 1) „tam tikros socialinės grupės“ narius sieja įgimtos ir nekintamos savybės, tokios, kaip lytis ar seksualinė orientacija; 2) grupės nariai savanoriškai priskiria save „tam tikrai socialinei grupei“ ir dėl fundamentalių priešasčių jų žmogiškajam orumui negalima reikalauti, jog jie atsisakytų tokios narystės (pavyzdžiui, žmogaus teisių aktyvistai); 3) grupės narių savybės, kurios kažkada buvo savanoriškos, laiko bėgyje tapo neatimamomis – ši grupė yra plačiausia ir atspindi nediskriminacinį aspektą, taip pat ir tai, kad praeitis yra nekintama asmenybės dalis.¹⁶²

Pažymėtina, kad *Ward* byloje Kanados Aukščiausiasis Teismas analizuoja ir Kanados Apeliacinio teismo sprendimą byloje *Mayers v Canada* (toliau – *Mayers* byla), kur buvo nustatyta, kad *Mayers* atitinka pabėgėlės apibrėžimą, kadangi priklauso „tam tikrai socialinei grupei“ – tai yra moterims Trinidade, kurios patiria sutuoktinių prievartą. Siekiant nustatyti, ar *Mayers* tikrai yra pabėgėlė buvo pasiūlytas tam tikras testas nustatyti, ar ji priklauso „tam tikrai socialinei grupei“. Taigi šioje byloje konstatuota, kad „tam tikra socialinė grupė“ reiškia: 1) natūralią ar nenatūralią grupę asmenų, kurie 2) yra bendros kilmės, socialinio statuso, politinių pažiūrų, išsilavinimo, vertybių, siekių, tikslų, istorijos, ekonominės veiklos ar interesų, dažnai prieštaringų vyriausybės nustatytiesiems ir 3) siejami pamatinių, įgimtų, nekintamų bruožų ar 4) siejami laikino, bet savanoriško tikslo, kuris yra toks svarbus jų žmogiškajam orumui, kad negali būti reikalaujama jo atsisakyti.¹⁶³

Kanados Aukščiausiasis Teismas *Ward* byloje taip pat vadovaujasi dar viena ankstesne byla – tai yra *Cheung v Kanados Įdarbinimo ir imigracijos ministerija*, kurioje buvo siekiama nustatyti, ar moteris Kinijoje, kuri turi daugiau nei vieną vaiką ir yra verčiama priverstinai sterilizuotis, yra „tam tikros socialinės grupės“ narė. Siekiant atsakyti į šį klausimą buvo panaudotas testas, nustatytas *Mayers* byloje, kuris leido prieiti išvadą, kad *Cheung* priklauso aukščiau įvardintai socialinei grupei, nes tokias moteris sieja bendras socialinis statusas bei bendri interesai, kurie nėra palaikomi Kinijos vyriausybės. Be to, šios moterys yra siejamos tikslo, kuris yra fundamentalus jų žmogiškajam orumui ir negali būti reikalaujama jo atsisakyti, kadangi tai neleistinai riboja moters „reprodukcinę“ laisvę, kaip pamatinę laisvę, kuri yra viena svarbiausių žmonijos vertybių skalėje.¹⁶⁴

Taigi Kanados Aukščiausiasis Teismas *Ward* byloje pripažino *Mayers* byloje pasiūlytą testą, siekiant nustatyti asmens priklausymą „tam tikrai socialinei grupei“ kaip visuotinai reikšmingą ir sektiną.

---

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ *Ibid.*

Dar viena reikšminga, atskleidžianti naują aspektą, Kanados teisminių institucijų sprendimuose byla yra *Almaida Doreitha Codogan v Canada* (toliau – *Codogan* byla).¹⁶⁵ Šioje byloje esminę reikšmę turi tai, kad teismas nustatė, jog bendras teigiamas situacijos pagerėjimas šalyje gali neturėti jokios, ar net turėti neigiamą įtaką moters baimei būti persekiojamai lyties pagrindu, kadangi moterys dažnai būna persekiojamos savo šeimos narių – taigi bendras situacijos gerėjimas šalyje tam įtakos turi mažai. Kiekvienu atveju privalu vertinti individualią situaciją – tai yra ar pasikeitimai teigimai įtakojo konkrečios moters padėtį.¹⁶⁶

Vadinasi, lytis yra įgimta savybė, todėl moterys, kaip ir tam tikri moterų pogrupiai, gali sudaryti „tam tikrą socialinę grupę“. Tokios socialinės grupės gali būti apibūdintos ne tik lyties kriterijumi, bet papildomai apimant ir kitas įgimtas ar nekintamas moterų savybes tokias kaip amžius, rasė ar ekonominis statusas. Taigi Kanados jurisprudencijoje persekiojimo dėl lyties atvejais „tam tikra socialine grupe“ gali būti laikomos šeima, moterys, patiriančios prievartą šeimoje, moterys, patyrusios prievartinę santuoką, moterys, bijančios FGM, išsilavinusios moterys ir asmenys bijantys priverstinės sterilizacijos ar aborto.¹⁶⁷

Didžiojoje Britanijoje vienoje pirmųjų buvo pripažinta, kad moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Be to, Didžiosios Britanijos teisminių institucijų sprendimai dažnai aptariami ir cituojami kitų valstybių teisminių institucijų sprendimuose sprendžiant bylas susijusias su persekiojimu dėl lyties, todėl būtina išanalizuoti reikšmingiausius Didžiosios Britanijos teisminių institucijų priimtus sprendimus, siekiant nustatyti persekiojimo dėl lyties sampratą bei evoliuciją tarptautinėje bendruomenėje.

Aptariant persekiojimo dėl lyties klausimus viena dažniausiai cituojamų bylų yra *Shah and Islam v Secretary of State for the Home Department* byla (toliau – *Shah ir Islam* byla)¹⁶⁸, kurioje moterys pripažintinos sudarančios „tam tikrą socialinę grupę“.

Shah ir Islam savo sutuoktinių buvo priverstos palikti namus apkaltinus jas neištikimybe. Byloje nustatyta, kad priverstinai *Shah ir Islam* grąžinus į Pakistaną jos būtų Pakistano valstybės neginamos ir apkaltintos seksualiniu nepadorumu, kas Pakistane laikoma sunkiu nusikaltimu, už kurį gresia bausmė nuo šimto rimbo kirčių viešumoje iki mirtino užmėtymo akmenimis.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Canada. Federal Court. 2006-06-13. No IMM-6907-05. *Almaida Doreitha Codogan v Canada* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁶⁶ *Ibid.*, 31, 33 punktai.

¹⁶⁷ *Cit. op.* 21, p. 88.

¹⁶⁸ United Kingdom. House of Lords. 1999-03-25, 2AC 629, 2 All ER 545. *Shah and Islam v Secretary of State for the Home Department* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

¹⁶⁹ *Ibid.*

Teismas apsvarsto galimybę traktuoti moteris Pakistane kaip „tam tikrą socialinę grupę“. Iš tiesų tokia nuostata tarptautinėje bendruomenėje šios bylos nagrinėjimo metu jau nebuvo nauja – tai logiškas *Acosta* bylos aiškinimas, kurioje buvo nustatyta, kad „tam tikros socialinės grupės“ persekiojimas – tai persekiojimas asmenų, kuriuos sieja bendri nekintantys bruožai, tokie kaip lytis, odos spalva ar interesų bendrumas. Į tokį apibūdinimą patenka ir pakistanietės moterys, nes jos yra grubiai diskriminuojamos bei neginamos Pakistano valstybės.¹⁷⁰

Teismas taip pat atmetė nuomonę, kad pakistanietės moterys negali būti laikomos „tam tikra socialine grupe“ dėl to, kad dalis moterų Pakistane gali tikėtis valstybės pagalbos nuo smurto, tad neva nėra pagrįstos baimės būti persekiojamoms. Teismas nustatė, kad vien tik faktas, jog tam tikra socialinės grupės dalis nėra persekiojama, neleidžia teigti, kad tokia socialinė grupė neegzistuoja ar nėra persekiojama, kadangi net itin represyvių režimų atvejais, tokiais kaip nacistinis režimas Vokietijoje, ar stalinistinis režimas Sovietų Sąjungoje, buvo asmenų, iš persekiojamų asmenų grupės, kurie galėjo tikėtis tam tikro valstybės prielankumo.¹⁷¹

Taigi Teismas konstatuoja, kad Islam ir Shah be jokios abejonės yra „tam tikros socialinės grupės“ narės, kadangi net jei ir nepripažintume, jog moterys Pakistane sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, akivaizdu, kad Islam ir Shah vis dėl to yra siauresnės „tam tikros socialinės grupės“ narės – taigi tai yra moterys, apkaltintos neištikimybe bei neginamos valstybės. Šie trys bendri bruožai jokių būdu nerodo, kad tokios socialinės grupės nares sieja vien tik persekiojimo faktas. Teismas atkreipia dėmesį, kad byloje *A v Minister for Immigration and Ethnic Affairs* nustatyta, jog vien tik persekiojimo faktas negali sukurti „tam tikros socialinės grupės“, bet kartais persekiojimas gali padėti nustatyti „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą visuomenėje. Pavyzdžiui, kairiarankiai nėra „tam tikra socialinė grupė“, bet jei jie būtų pradėti persekioti, tai labai greitai kairiarankiai būtų pripažinti „tam tikra socialine grupe“. Taigi pagrindas juos atskirti, kaip „tam tikros socialinės grupės“ narius būtų ne persekiotojo veiksmai, bet faktas, kad jie yra kairiarankiai.¹⁷²

Teismas pažymi, kad siekiant nustatyti konkrečią „tam tikrą socialinę grupę“ pirmiausiai reikia nustatyti visuomenę, kurios dalis ši socialinė grupė yra. Nagrinėjamu atveju tai yra Pakistano visuomenė. Žodis „socialinė“ reiškia, kad „tam tikra socialinė grupė“ egzistuoja tada, kai ji išskiriama ir atpažįstama kaip atskira grupė tam tikroje visuomenėje. Kadangi papročiai ir požiūris įvairiose valstybėse skiriasi – tai „tam tikros socialinės grupės“ išskyrimo klausimas visuomenėje nustatomas pagal kilmės valstybę. Todėl „tam tikra

---

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*

socialinė grupė“ gali vienoje valstybėje egzistuoti, o kitoje ne – taigi tai, kad, pavyzdžiui, buvo nuspręsta, jog vienoje visuomenėje moterys nesudaro „tam tikros socialinės grupės“, nereiškia, kad jos nesudarys „tam tikros socialinės grupės“ ir kitoje visuomenėje. Iš šios bylos akivaizdu, kad Islam ir Shah yra diskriminuojamos Pakistano visuomenės. Priežastis, dėl kurios Shah ir Islam bijo būti persekiojamos yra ne ta, kad jos yra moterys, o ta, kad jos yra moterys visuomenėje, kuri moteris diskriminuoja. Taigi šios moterys pripažintinos „tam tikra socialine grupe“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Šiuo atveju nėra reikalo „tam tikrą socialinę grupę“ apibrėžti siauriau, nei tik moterys Pakistane, kadangi kitoje visuomenėje, kur su moterimis nesielgiama jas žymiai diskriminuojant, moterys „tam tikros socialinės grupės“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme nesudarytų. Be to, teismas konstatuoja, kad atmetinas teiginys, jog bet kurios „tam tikros socialinės grupės“ nariai turi būti glaudžiai tarpusavyje susiję ir savanoriškai susijungę. Tam tikrais atvejais socialinė grupė gali būti sudaryta visuomenės, socialinės grupės nariams visiškai to nesiekiant. Pavyzdžiui, tam tikrose visuomenėse tam tikri asmenys yra diskriminuojami dėl vienokių ar kitokių bruožų – tai visuomenė sukuria „tam tikrą socialinę grupę“, o ne šie asmenys į tokią grupę savanoriškai susijungia. Tokių atvejų negalime tapatinti su atvejais, kai „tam tikra socialinė grupė“ sukuriama persekiojimo fakto. Dažnai asmenys yra diskriminuojami nebūdami persekiojami ir būtent tai leidžia konstatuoti „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą. Taigi „tam tikros socialinės“ grupės pagrindas yra atviras – skirtingose visuomenėse skirtingi persekiojimo pagrindai, kurie laiko bėgyje kinta. Be to, dažnai „tam tikros socialinės grupės“ suformavimas yra nepriklausomas nuo tos grupės narių valios, todėl visais atvejais reikalavimas įrodyti, kad „tam tikros socialinės grupės“ narius sieja glaudūs ryšiai būtų neleistas pareigos nustatymas prieglobsčio prašytojui pagal 1951 m. Ženevos konvenciją.¹⁷³

Viena iš naujausių Didžiosios Britanijos bylų turinčių nemažą reikšmę nustatant persekiojimo dėl lyties sampratą yra *Fornah v Secretary of State for the Home Department* byla (toliau – *Fornah* byla).¹⁷⁴ Šis sprendimas iliustruoja naujausių persekiojimo dėl lyties FGM atveju interpretaciją.

Fornah byloje teismas konstatuoja, kad Fornah bijo būti persekiojama ne todėl, kad yra moteris, o todėl, kad jai nebuvo atlikta FGM. Taigi šiuo atveju „tam tikrą socialinę grupę“ vienijantis požymis yra ne tik lytis, vienijantis požymis yra ir tai, ką galima pavadinti „nepažeistumu“ (angl. *intactness*) – tai yra aplinkybė, kad tam tikrai moterų grupei nebuvo atlikta FGM, kas yra įprasta Siera Leonėje pažymint mergaitės „perėjimą iš vaikystės į

---

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ United Kingdom. Court of Appeal. 2005-06-09, EWCA Civ 680, 3 FCR 449. *Fornah v Secretary of State for the Home Department* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

moterystę“. Taigi šiuo atveju „tam tikros socialinės grupės“ negalima apibrėžti taip plačiai, kad ji apimtų visas moteris Siera Leonėje, ar visas jaunas, netekėjusias, Siera Leonės moteris. Atsižvelgiant į tai, kad Siera Leonėje daugelis moterų (apie 80- 90 %) patiria FGM, tai tikėtina, kad likusios moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“. ¹⁷⁵

Laikytina, kad priverstinė FGM yra visuotinai pripažintų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimas ir persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Tačiau visos moterys Siera Leonėje negali būti pripažintos „tam tikra socialine grupe“, kadangi tos moterys, kurioms buvo atliktas FGM nebeturi pagrįstos baimės būti persekiojamomis ir gali atlikti lytinės brandos ritualus - tai yra FGM - kitoms moterims Siera Leonėje. Tuo atžvilgiu *Fornah* byla skiriasi nuo *Shah ir Islam* bylos, kurioje persekiojimą vykdo vyrai, kaip dominuojantys visuomenėje, tad visos moterys Pakistane pripažintina „tam tikra socialine grupe“. Taip pat pažymėtina, kad moterys Siera Leonėje, kurioms nebuvo atliktas FGM yra išskiriamos visuomenėje – tai yra jos laikomos atskira grupe ir nepriimamos į visuomenę kaip pilnai suaugusios moterys. Taigi šiuo atveju „tam tikra socialinė grupė“ gali būti apibrėžta tik kaip moterys Siera Leonėje, kurios dar nepatyrė FGM. ¹⁷⁶

Žinoma, ne visos jaunos moterys Siera Leonėje bijo FGM, yra ir tokių, kurios laukia, kol joms bus atliktas FGM, kad pagaliau su jomis būtų elgiamasi ne kaip su vaikais, o kaip su suaugusiomis moterimis, tačiau tai nėra pagrindas jaunų moterų Siera Leonėje, kurioms nebuvo atliktas FGM, nepripažinti „tam tikra socialine grupe“. Šią bylą lyginant su *Shah ir Islam* byla, pažymėtina, kad Pakistane taip pat yra moterų, kurioms vyrų dominuojanti padėtis yra priimtina ir nekeistina, tačiau tai ne pagrindas moteris Pakistane nepripažinti esant „tam tikra socialine grupe“, kadangi nebūtina, kad visi „tam tikros socialinės grupės“ nariai turėtų pagrįstą baimę būti persekiojamais. ¹⁷⁷

Taigi faktas, jog Siera Leonės visuomenėje priimtinas FGM nereiškia, kad moterys, kurioms dar nebuvo atliktas FGM negali sudaryti „tam tikros socialinės grupės“ 1951 m. Ženevos konvencijos prasme dėl kelių priežasčių. Pirma, tokios moterys vis dar yra išskirtos persekiojimui. Antra, „tam tikra socialinė grupė“ nėra suformuota tik persekiojimo fakto, nes šios grupės narės turi ir kitų, be persekiojimo, egzistuojančių bendrų bruožų – tai yra tai, kad jos yra jaunos „nepalietos“ (angl. *intact*) moterys. Būtent „neliestumas“ identifikuoja „tam tikrą socialinę grupę“. Tai, kad Siera Leonės moterys netenka „neliestumo“, kaip persekiojimo rezultato nereiktų paisyti. Teigti, kad toks „neliestumas“ nėra neatimamas pagal *Acosta* bylos testą, būtų tolygu teigti, kad persekiojami kairiarankiai, dėl to jog jie

---

¹⁷⁵ *Ibid.*, 52-54 punktai.

¹⁷⁶ *Ibid.*, 61 punktas.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 62-65 punktai.

kairiarankiai, negali sudaryti „tam tikros socialinės grupės“, nes persekiojimo rezultate, kai kurie iš jų netektų kairės rankos.¹⁷⁸

Šiandieninėje Vokietijos jurisprudencijoje bylų, susijusių su persekiojimu dėl lyties, kaip persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ labai mažai, kadangi dauguma administracinių teismų vadovaujasi 1998 m. Federacinio administracinio teismo sprendimu, kuriame nustatyta, jog pagal Vokietijos Konstituciją bei Užsieniečių įstatymą pabėgėlio statusas Vokietijoje suteikiamas tik tada, kai persekiojimas yra politinio pobūdžio. Todėl moterų persekiojimas dėl lyties Vokietijoje dažniausiai laikomas ne persekiojimu dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, bet persekiojimu dėl jų politinių pažiūrų.¹⁷⁹ Tokia praktika pati savaime nėra ydinga, jei asmenims, kurie pagrįstai bijo būti persekiojami, prieglobstis suteikiamas kitais konvenciniais pagrindais, tačiau Vokietijos jurisprudencijoje dažni atvejai, kai nustatoma, kad iš vis neegzistuoja joks konvencinis persekiojimo pagrindas, todėl prieglobstis nesuteikiamas tais atvejais, kai iš tiesų prieglobstis turėtų būti suteikiamas „tam tikros socialinės grupės“ pagrindu.¹⁸⁰ Vis dėlto Vokietijos administraciniai teismai kartais pripažįsta moteris „tam tikra socialine grupe“, pavyzdžiui, pripažinta, kad FMG atveju moterys nepatyrusios FGM, arba paprasčiausiai musulmonės moterys, vakarietišku pažiūru moterys Irane ar vienišos moterys Afganistane, kurioms gresia seksualinė prievarta, sudaro „tam tikrą socialinę grupę“.¹⁸¹ Taigi galima teigti, kad, kaip tinkamo teisinio argumentavimo pasekmė, ateityje Vokietijos teisminių institucijų sprendimuose turėtų įsitvirtinti požiūris, jog tam tikrais atvejais moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, dėl ko joms turėtų būti suteikiamas prieglobstis.

Švedijos teisminių institucijų pozicija persekiojimo dėl lyties kaip persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ aiški – moterys nesudaro „tam tikros socialinės grupės“, kas įtvirtinta ir Švedijos gairėse dėl persekiojimo dėl lyties. Švedijos Užsieniečių Apeliacinė komisija konstatavo, kad net jei ir nustatoma, jog moterys tam tikroje visuomenėje priskiriamos tam tikrai kultūrinei grupei, būtų neracionalu pripažinti tokią moterų grupę „tam tikra socialine grupe“ išskiriant jas iš kitų asmenų, priklausančių tai pačiai kultūrinei grupei.¹⁸² Be to, Švedijos Užsieniečių Apeliacinė komisija nustatė, kad pagal JTVPK valdybos Pabėgėlių statuso nustatymo procedūrų vadovą „tam tikra socialinė grupė“ apima asmenis, kurie turi panašią kilmę, išsilavinimą, įpročius ar socialinę padėtį, todėl nei moterys bendrai, nei specifinės moterų grupės „tam tikra socialine grupe“ negali būti

---

¹⁷⁸ *Ibid.*, 66-67 punktai.

¹⁷⁹ *Cit. op.* 21, p. 93-94.

¹⁸⁰ *Cit. op.* 22, 393 punktas.

¹⁸¹ *Cit. op.* 43.

¹⁸² *Cit. op.* 21, p. 95-96.

laikomos.¹⁸³ Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Švedijos užsieniečių įstatymą asmenims, kurie turi pagrįstą baimę būti persekiojami dėl lyties, pavyzdžiui, moterims, kurioms gresia FGM, suteikiama papildoma apsauga, kadangi pripažįstama, jog tokiems asmenims reikalinga tarptautinė apsauga, tačiau pabėgėlio statusas nesuteikiamas.¹⁸⁴ Pažymėtina, jog persekiojimo dėl lyties pagrindas, įtvirtintas Švedijos užsieniečių įstatyme, sulaukė gausios kritikos ir nors šio įstatymo angliškajame vertime ir pateiktas terminas *gender*, tačiau Švedijos jurisprudencija šiuo klausimu leidžia teigti, kad iš tiesų įtvirtintas ne „lyties socialine prasme“ (angl. *gender*), bet „lyties biologine prasme (angl. *sex*) terminas (šių terminų atskyrimai pateikti šio darbo II dalyje), kadangi papildoma apsauga suteikiama kone tik tais atvejais, kai moterys patiria FGM – tai yra siaurai interpretuojamas persekiojimas dėl lyties, apimantis tik „lyties biologine prasme charakteristiką. Atsižvelgiant į šią kritiką 2004 m. buvo pasiūlyta Švedijos užsieniečių įstatyme įtvirtinti nuostata, kad moterys gali sudaryti „tam tikrą socialinę grupę“.¹⁸⁵ Vis dėlto ši pasiūlyta Švedijos užsieniečių įstatymo pataisa priimta nebuvo ir moterys Švedijoje „tam tikra socialine grupe“ vis dar nepripažįstamos.¹⁸⁶

Taigi atsižvelgiant į naujausius pabėgėlių teisės tendencijas galima vienareikšmiškai teigti, kad tam tikrais atvejais konstatuotina, jog moterys sudaro „tam tikrą socialinę grupę“, kurios vienas, kartais net vienintelis, vienijantis bruožas yra lytis ir tai turėtų būti pripažinta tiek nacionaliniuose teisės aktuose, tiek nacionalinių teisminių institucijų sprendimuose. Pažymėtina, kad pripažintini dvejį „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimai, tai yra „saugomų bruožų“ ir „visuomenės išskyrimo“, atkreiptinas dėmesys, kad abu šie „tam tikros socialinės grupės“ apibūdinimai yra vienodai reikšmingi, tačiau nederėtų pasirinkti taikyti tik vieną iš jų ar reikalauti, jog asmuo, pagrįstai bijantis persekiojimo, atitiktų šiuos abu apibrėžimus. Teisingusias sprendimas yra taikyti minėtas „tam tikros socialinės grupės“ sampratas kaip alternatyvas viena kitai siekiant garantuoti tinkamo lygio tarptautinę apsaugą tiems asmenims, kuriems ji yra būtina.

2.2. Persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl politinių įsitikinimų ar religijos

---

¹⁸³ *Cit. op.* 22, 403 punktas.

¹⁸⁴ *Cit. op.* 21, p. 95-96.

¹⁸⁵ *Cit. op.* 22, 408, 414 punktai.

¹⁸⁶ Švedijos užsieniečių įstatymas (angl. *Swedish Aliens Act*). 2005-10-29. Švedijos užsienio reikalų ministerija. Swedish Code of Statutes no 2005:716 <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/61/22/fd7b123d.pdf>> [2007-03-13].

Kaip jau buvo minėta, persekiojimas dėl lyties ne visad pripažįstamas persekiojimu dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, atitinkamais atvejais persekiojimas dėl lyties laikomas persekiojimo dėl religijos ar politinių įsitikinimų dalimi. Kadangi persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl religijos ar politinių įsitikinimų turi labai daug panašumų, todėl šie probleminiai persekiojimo dėl lyties aspektai nagrinėtini drauge nustatant minėtų konvencinių pagrindų apimtį.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal ES Kvalifikavimo direktyvą „religijos sąvoka apima asmeninio ar bendruomeninio elgesio formas, grindžiamas arba privalomas pagal bet kokius religinius įsitikinimus“, o „politinių pažiūrų sąvoka apima pažiūrų, įsitikinimų ar tikėjimo turėjimą dėl reikalų, susijusių su persekiojimo dalyviais ir jų politika ar metodais, nesvarbu ar prieglobsčio prašytojas pagal tas pažiūras, įsitikinimus ar tikėjimą ėmėsi atitinkamų veiksmų, ar ne.“¹⁸⁷ Pažymėtina, kad ES Kvalifikavimo direktyvoje įtvirtintos religijos ir politinių įsitikinimų sampratos apima persekiojimo dėl lyties atvejus, taip, kaip tai aiškinama 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties.

Taigi 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad tarp religijos ir politinių įsitikinimų pagrindų yra tam tikras sutapimas, ypač kai kalbama apie priskiriamus politinius įsitikinimus. Dažniausiai tai yra atvejai, kai moterims priskiriamos jų šeimos narių ar kitų vyriškos lyties giminaičių pažiūros, nepaisant pačių moterų įsitikinimo. Kadangi kai kurios religinės dogmos reikalauja tam tikro moterų elgesio, priešingas elgesys gali būti laikomas netinkamos politinės nuomonės įrodymu. Pavyzdžiui, tose valstybėse, kur valstybiniai subjektai moterų reikalauja elgtis pagal oficialią valstybės religiją, ši religija tampa kartu ir valstybės vykdoma oficialia politika. Todėl moters atsisakymas paklusti oficialios religijos priskirtam vaidmeniui gali būti laikomas ir atsisakymu turėti tam tikrus religinius įsitikinimus, ir turėjimu „nepriimtinos“ politinės nuomonės, kuri prieštarauja pamatinei visuomenės struktūrai, iš kurios ir kyla politinė valdžia. Tai ypač būdinga šalims, kuriose valstybės institucijos, teisė ir doktrina neatskirtos nuo religijos.¹⁸⁸ „Pavyzdžiui, moteris teigia, kad ji persekiojama dėl to, kad atsisako nešioti tradicinį apdarą. Atsižvelgiant į visuomenę, kurioje ji gyvena, toks persekiojimas gali būti pripažįstamas politinių įsitikinimų pagrindu, jei jos elgesį valstybė vertina kaip nepageidaujamą politinį pareiškimą. Taip pat ir religijos pagrindu, jei valstybinė religija pasisako kitaip, arba priklausymo socialinei grupei pagrindu. Politinė nuomonė gali būti nuomonė apie lyčių vaidmenį visuomenėje.“¹⁸⁹ Tam tikrose visuomenėse moterims neįmanoma atvirai demonstruoti politinę nuomonę, kadangi joms politiniame gyvenime dalyvauti neleidžiama. Kai kuriais atvejais privačios srities veikla

¹⁸⁷ *Cit. op.* 6, 10 str.1 dalis, b ir e punktai.

¹⁸⁸ *Cit. op.* 5, 26 punktas.

¹⁸⁹ *Cit. op.* 14, p. 125.

savaime laikoma ne politinė, tačiau ar veikla politinė, ar ne turi būti įvertinta kiekvienu konkrečiu atveju ir tai priklauso nuo jos konteksto. Pavyzdžiui, maisto ruošimas paprastai yra privataus pobūdžio veiksmas, tačiau jei maistas ruošiamas opozicijoje esančiai politinei grupei, tai gali būti laikoma politiniu veiksmu. Taigi „privatūs“ dalykai, paprastai asocijuojami su moterimis, nėra patys savaime mažiau politiškai nei tie, kurie vyksta „viešojoje“ srityje. Konfliktai dėl ribos, kur prasideda privatumas, pavyzdžiui, laisvė pasirinkti, ar nešioti šydą, mokytis ar dirbti tam tikrą darbą, būti seksualiai aktyvia, pasirinkti partnerį, nepriklausyti nuo vyrų dominavimo ir smurto, naudotis šeimos planavimo teisėmis ir nepaklusti ar nesutikti su moterų organų žalojimu, - tai politinio pobūdžio konfliktai. Be to, jei moteris priešinas smurto prieš moteris plitimui, jos pasipriešinimas taip pat yra politinis.¹⁹⁰ „Moterų nuomonę socialiniais bei ekonominiais klausimais ir jų veiklą šiose srityse kilmės valstybės valdžios institucijos gali vertinti kaip politinę nuomonę. Socialinės ir ekonominės teisės gali būti pažeidžiamos dėl politinių priežasčių. Turi būti pripažinta, kad moterų spauda religinių įstatymų ar religinių apeigų pagrindu turi politinį pobūdį.“¹⁹¹

Atkreiptinas dėmesys, kad 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties konstatuojama, jog tam tikrose valstybėse religija priskiria atitinkamus vaidmenis moterims ir vyrams. Tais atvejais, kai moteris nevykdo jai paskirto vaidmens ar sulaužo religines dogmas bei dėl to yra nubaudžiama, gali būti, jog ji turi pagrįstą baimę būti persekiojama dėl religijos. Tam tikrų religinių taisyklių nesilaikymas gali būti vertinamas kaip įrodymas kai kuriose visuomenėse, kad moters elgesys yra nepriimtinas egzistuojančios religijos kontekste nepaisant to, kuo moteris iš tiesų tiki. Moteris gal patirti pagrįstą persekiojimą dėl jos tikėjimo ar dėl jos atsisakymo paklusti priskirtiems religiniams papročiams.¹⁹² Pavyzdžiui, reikalavimai aprangai, judėjimo laisvės apribojimai, diskriminacinės teisės normos ir bausmės atitinkamose bendruomenėse taikomos skirtingai moterims ir vyrams religinių dogmų pagrindu. Kai kuriose valstybėse iš moterų reikalaujama, kad jos pagal religiją atliktų tradicines vergų priedermes, teiktų seksualines paslaugas dvasininkams ar kitiems vyrams, arba susituoktų su parinktais jaunikiais. Be to, tam tikrose visuomenėse moterys dėl archaiškų religinių papročių vis dar pripažįstamos raganomis, dėl to sudeginamos ar užmėtomos akmenimis. Kai valstybinės institucijos nuo minėtų veiksmų nesuteikia apsaugos dėl lyties tokie veiksmai perauga į persekiojimą dėl religijos, kas yra pagrindas suteikti pabėgėlio statusą.¹⁹³

---

¹⁹⁰ *Cit. op* 24, p. 348.

¹⁹¹ *Cit. op* 14, p. 125-126.

¹⁹² *Cit. op.* 5, 25 punktas.

¹⁹³ JTVPK. Guidelines on International Protection: Religion-Based Refugee Claims under Article 1(A) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2004. <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/40d8427a4.pdf>> [2007-03-15]. 24 punktas.

Pažymėtina, kad 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintas persekiojimo pagrindas yra politinė nuomonė, o ne politinis užsiėmimas, todėl iš prieglobsčio prašytojos nereikalaujama, kad ji jau būtų patyrusi persekiojimą ar, kad ji tokią nuomonę būtų išreiškusi kilmės valstybėje, svarbiausiai nustatyti, koks elgesys prieglobsčio prašytojos dėl jos turimos politinės nuomonės lauktų, jei ji būtų grąžinta į kilmės valstybę.¹⁹⁴ Taigi nustatant, jog egzistuoja pagrįsta baimė būti persekiojamam dėl politinės nuomonės prieglobsčio prašytoja turi įrodyti, jog ji turi tam tikrą politinę nuomonę, kuri skiriasi nuo Vyriausybės ar tam tikrų vyraujančių bendruomenės grupių arba, kad jai tam tikra politinė nuomonė minėtų subjektų yra priskirta. Politinė nuomonė turi būti suprantama plačiai kaip apimanti nuomonę dėl lyčių vaidmenų visuomenėje bei netradicinį elgesį, dėl ko persekiotojas priskiria tam tikrą politinę nuomonę. Pažymėtina, kad moterys, kitaip nei vyrai, retai dalyvauja aukšto lygmens politinėje veikloje, moterys dažniausiai vykdo „žemesnio lygmens“ politinę veiklą, pavyzdžiui, gydo sužalotus sukilėlius ar rengia bei platina politinio pobūdžio lankstinukus. Todėl moterims dažnai priskiriama jų sutuoktinių ar kitų vyrų giminaičių politinė nuomonė, dėl ko tokių moterų prieglobsčio prašymas gali būti nagrinėjamas politinės nuomonės ar priklausymo „tam tikrai socialinei“ grupei – tam tikrai šeimai – pagrindu. Be to, persekiojimo dėl lyties atvejais pripažintina, kad tais atvejais, kai moteris nesutinka užsiimti tam tikra veikla, pavyzdžiui, teikti maistą kareiviams, tai taip pat laikoma turėjimu priešingos Vyriausybei politinės nuomonės. Atkreiptinas dėmesys, jog prašymo suteikti prieglobstį dėl persekiojimo dėl lyties atvejais preziumuojama, kad pareiškėjas turi arba jam priskiriama tam tikra politinė nuomonė, kurios valdžios subjektai ar tam tikros įtakingos visuomenės grupės netoleruoja.¹⁹⁵

Kaip ir persekiojimo dėl lyties kaip „tam tikros socialinės grupės“, taip ir persekiojimo dėl lyties kaip dėl politinių įsitikinimų ar religijos būtina aptarti reikšmingiausią teisminių institucijų praktiką, kadangi sekant jurisprudencijoje išsivyravusias tendencijas atsiskleidžia persekiojimo dėl lyties sampratos bei taikymo ypatumai.

Taigi Australijos gairėse dėl persekiojimo dėl lyties nustatyta, kad dažniausiai moterų politinė veikla yra apribota jų subordinaciniu statusu, todėl vienoje iš bylų konstatuota, kad moters politinė nuomonė nustatyta pagal jos tėvo, tai yra antikomunisto ir žemės turėtojo Kinijoje, politinę nuomonę. Be to, Australijos jurisprudencijoje konstatuota, kad moterys, kurios priešinasi FGM, griežtiems aprangos reikalavimams arba jų elgesio ribojimui teokratiname režime taip išreiškia savo politinę nuomonę.¹⁹⁶ Vadinasi, Australijos praktika persekiojimo dėl lyties kaip politinių įsitikinimų pagrindu atitinka JTVPK rekomendacijas

---

¹⁹⁴ *Cit. op.* 24, p. 346.

¹⁹⁵ *Cit. op.* 5, 32-34 punktai.

¹⁹⁶ *Cit. op.* 34.

šiuo klausimu ir išreiškia pažangų tarptautinės bendruomenės požiūrį į persekiojimą dėl lyties kaip persekiojimą dėl politinių įsitikinimų.

JAV jurisprudencijoje taip pat dažniausiai pripažįstama, kad pasipriešinimas vyrų dominuojančiai padėčiai laikomas politiniais įsitikinimais. Vis dėlto kartais JAV, siaurai interpretuojant politinių įsitikinimų sampratą, bei atmetant „netradicinį“ požiūrį į politinius įsitikinimus, pasitaiko atvejų, kai teigiama, jog moterų pasipriešinimas vyrų priespaudai ir dėl tokio pasipriešinimo patiriama žymi žala nereiškia persekiojimo dėl politinės nuomonės. Pavyzdžiui, *R A* byloje¹⁹⁷ BIA nustatė, kad *R A* savo vyro nebuvo persekiojama dėl politinės nuomonės, nors *R A* ir išreiškė savo poziciją, jog ji priešinasi dominuojančiai sutuoktinio padėčiai. Šiuo atveju buvo nustatyta, kad *R A* noras yra tik bendras žmogiškas troškimas nepatirti kankinimų, o *R A* sutuoktinis ją persekiojo – mušė ne dėl jos politinių įsitikinimų, o dėl to, kad pastaroji buvo jo žmona.¹⁹⁸ Taigi JAV jurisprudencija persekiojimo dėl lyties klausimais kaip persekiojimo dėl politinių įsitikinimų nėra vieninga kaip ir persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ klausimu. Viena iš praktikos vieningumo trūkumo priežasčių, ko gero, yra JAV gausi praktika persekiojimo dėl lyties pagrindu, kadangi esant dideliame skaičiui bylų bei gausybei skirtingų teismų nuomonių persekiojimo dėl lyties klausimais vieningą nuomonę rasti labai sudėtinga. Vis dėlto sprendžiant persekiojimo dėl lyties bylas derėtų vadovautis tarptautiniais žmogaus teisių standartais bei naujausiomis apsaugos tendencijomis bei pripažinti, kad persekiojimas dėl lyties tam tikrais atvejais yra persekiojimo dėl politinių įsitikinimų dalimi.

Didžiosios Britanijos gairėse dėl persekiojimo dėl lyties kaip persekiojimo dėl politinių įsitikinimų įtvirtinta tokia pati pozicija kaip ir 2002 m. JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties, tai yra pripažįstama, kad moterų politinė veikla dažnai skiriasi nuo vyrų politinės veiklos ir yra mažiau pastebima bei, kad nepaklūstantis elgesys, pavyzdžiui, čadros nedėvėjimas, partnerio pasirinkimas, taip pat gali būti traktuojami kaip politiniai įsitikinimai. Tačiau Didžiosios Britanijos teisminių institucijų praktikoje moterų veiksmai dažnai pripažįstami kaip nepasiekiantys atitinkamo politinio lygmens, kad būtų pripažinti politiniais įsitikinimais 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, todėl net tokie veiksmai kaip dalyvavimas demonstracijose, viešuose susirinkimuose ar paskaitose apie opozicinę politinę partiją atsisakant prisijungti prie represyvaus islamiškojo režimo, nelaikomi persekiojimu dėl politinių įsitikinimų. Pažymėtina, kad Didžiosios Britanijos jurisprudencijoje persekiojimo dėl lyties atvejais labiau linkstama akcentuoti politinių įsitikinimų, o ne religijos, persekiojimo pagrindą. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų konstatuojama, jog Irane vakarietišku

---

¹⁹⁷ *Cit. op.* 67.

¹⁹⁸ *Musalo K. and Knight S. Steps Forward and Steps Back // International Journal of Refugee Law: Volume 13, Number 1/2, 2001. P. 58-70.*

pažiūrų moteris, atsisakanti dėvėti čadrą, susiduria su persekiojimu dėl politinių įsitikinimų, kadangi ji išreiškia priešingą valstybinei valdžiai politinę nuomonę – ji ne pažeidžia islamiškus papročius, bet pažeidžia islamišką paprotį taip, kaip jis interpretuojamas valdančiųjų struktūrų.¹⁹⁹ Vadinasi, Didžiosios Britanijos jurisprudencijoje aiškiai susiduriama su anksčiau minėta problema, kai nacionaliniai teisės aktai nustato didesnius apsaugos standartus nei jie yra taikomi sprendžiant konkrečias bylas. Šios problemos egzistavimas parodo valstybinių institucijų nenorą pripažinti persekiojimą dėl lyties kaip persekiojimą 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Vis dėlto evoliucionuojant teisės aktų leidybai persekiojimo dėl lyties klausimais, galima teigti, kad ir jurisprudencija turėtų evoliucionuoti ta pačia kryptimi.

Kaip jau buvo minėta, Vokietijos Konstitucijoje yra įtvirtinta nuostata, kad prieglobstis suteikiamas tik politinio persekiojimo atvejais. Todėl Vokietijoje susiklostė specifinė teisminių institucijų praktika persekiojimo dėl lyties klausimu. Taigi Vokietijos jurisprudencijoje iš esmės pripažįstama, kad persekiojimas dėl lyties yra persekiojimas dėl politinės nuomonės. Pavyzdžiui, Vokietijos teisminių institucijų praktikoje laikoma, kad atsisakymas paklusti aprangos taisyklėms prilyginamas atsisakymui paklusti dominuojančiai politinei tvarkai. Taip pat FGM atvejais, kas bendrosios teisės tradicijos valstybėse laikoma tipiniu persekiojimo dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, Vokietijoje laikoma politiniu persekiojimu ir konstatuojama, kad moterys vengiančios FGM turi įsitikinimus, jog jos turi teisę išlaikyti „neliestą“ kūną bei atsisakyti, kad joms būtų atliktas FGM. Be to, „garbės nužudymų“ bylose laikoma, kad grėsmė moteriai, jog ji bus nužudyta dėl to, kad nepakluso papročiams, reguliuojantiems moterų seksualumą, yra politinio pobūdžio, kadangi tokie papročiai nukreipti į politinės nuomonės formavimą.²⁰⁰ Politinio persekiojimo egzistavimas Vokietijos jurisprudencijoje konstatuojamas ir tais atvejais, kai persekiojama dėl moters giminaičių vyrų politinių pažiūrų, kas kitose valstybėse dažniausiai laikoma persekiojimu dėl priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“ – tai yra tam tikrai šeimai, arba persekiojimu dėl priskirtų politinių įsitikinimų. Taigi Štutgarto Administracinis teismas nustatė, jog kurdė moteris buvo išžaginta turkų kareivių taip išreiškiant persekiojimą dėl jos brolio politinės veiklos ir konstatuojant, kad ši moteris buvo persekiojama dėl politinių įsitikinimų, nors jos pačios nuomonė politiniais klausimais ir nebuvo išreikšta.²⁰¹ Vis dėlto pažymėtina, kad Vokietijoje moterų politinė veikla, kuri yra būdinga ir vyrams, jei dėl jos patiriamas persekiojimas pripažįstama politiniais įsitikinimais pagal 1951 m. Ženevos konvenciją, tačiau tais atvejais, kai moterų politinė veikla yra kitos formos, pavyzdžiui,

¹⁹⁹ *Cit op.* 22, 306-309, 326, 328 punktai.

²⁰⁰ *Cit op.* 21, p. 94.

²⁰¹ *Cit op.* 43.

politinių lankstinukų dalijimas, sukilėlių gydymas, dažniausiai tai nelaikoma pakankamai reikšmingais įsitikinimais, kad pripažinti persekiojimą dėl politinių įsitikinimų.²⁰²

Taigi persekiojimo dėl lyties atvejais persekiojimas dėl politinių įsitikinimų ir religijos yra taip tarpusavyje susijęs, kad daugelyje valstybių nedaromas skirtumas tarp šių dviejų konvencinių pagrindų pirmenybę skiriant persekiojimui dėl politinių įsitikinimų, ko gero, dėl to, kad 1951 m. Ženevos konvencija buvo visų pirma sukurta apsaugoti asmenis patiriančius politinį persekiojimą, o daugelyje valstybių persekiojimo pagal 1951 m. Ženevos konvenciją bei politinio persekiojimo terminai ir šiandien yra sinonimai. Vis dėlto persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl politinių įsitikinimų ar persekiojimas dėl religijos teisminių institucijų sprendimuose turėtų būti atskirtas, kadangi aiškus šių dviejų konvencinių pagrindų atskyrimas persekiojimo dėl lyties atvejais leistų tiksliau nustatyti persekiojimo faktą bei pagrindą, o tuo pačiu ir garantuoti aukštesnių standartų tarptautinę apsaugą.

---

²⁰² *Cit op. 22*, p. 305 punktas.

IV. PERSEKIOJIMAS DĖL LYTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖJE

Persekiojimo dėl lyties samprata tiesiogiai nėra įtvirtinta jokiuose Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose. Tačiau kadangi Lietuvoje nuo 1997 m. įsigaliojo 1951 m. Ženevos konvencija – tai svarstant prieglobsčio suteikimo klausimus persekiojimo dėl lyties atvejais turi būti atsižvelgiama į aktualų, atitinkantį tarptautinės bendruomenės poreikius, šios konvencijos aiškinimą. Kaip minėta aukščiau, laikomasi nuomonės, jog 1951 m. Ženevos konvencijoje nėra reikalo įtvirtinti persekiojimo dėl lyties pagrindą, kadangi jau įtvirtinti konvenciniai pagrindai – rasė, tautybė, o ypač politiniai įsitikinimai, religija bei „tam tikra socialinė grupė“ – tinkamai interpretuojant apima ir persekiojimo dėl lyties atvejus.

Be to, Lietuvos Respublika yra ES valstybė narė, vadinasi, ES Kvalifikavimo direktyva Lietuvoje privalo būti taikoma visa apimtimi, kiek tai liečia rezultato įsipareigojimus. ES Kvalifikavimo direktyvoje nurodyta, kad prieš asmens lytį nukreipti veiksmai reiškia persekiojimą bei, kad persekiojimas dėl lyties papuola į „tam tikros socialinės grupės“ apibrėžimą.²⁰³ Taigi Lietuvos Respublikoje turėtų būti pripažinti bent jau šie minimalūs persekiojimo dėl lyties standartai.

Pažymėtina, kad Lietuva yra viena iš „kraštinių“ teritorijos atžvilgiu ES valstybių narių. Pagal 2003 m. Europos Tarybos Reglamentą, nustatančio valstybes nares, atsakingas už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, „kai nustatoma, kad prieglobsčio prašytojas neteisėtai kirto valstybės narės sieną, sausuma, jūra ar oru atvykdamas iš trečiosios šalies, už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą yra atsakinga ta valstybė narė, į kurią jis taip atvyko“.²⁰⁴ Taigi Lietuva dažnai būna pirmoji tokia valstybė, tad prieglobsčio prašytojai grąžinami į Lietuvą čia nagrinėti jų prieglobsčio klausimus, todėl Lietuvos Respublikoje ypač svarbu suformuluoti vieningą bei išsamią ir atitinkančią tarptautinius standartus prieglobsčio suteikimo sistemą.

²⁰³ *Cit. op.* 6, 9 str., 2 dalis, f punktas, 10 str. 1 dalis, d punktas.

²⁰⁴ 2003-02-18 Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 050 , 25/02/2003 p. 0001 – 0010). 10 str. 1 d.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos migracijos departamentas patvirtino elektroninį vadovą²⁰⁵ (oficialiai neskelbtas) skirtą migracijos departamento darbuotojams sprendžiant prieglobsčio suteikimo klausimus. Šiame vadove tai pat nustatyti ir svarbiausieji persekiojimo dėl lyties aspektai.²⁰⁶

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje bylų, susijusių su persekiojimu dėl lyties yra mažai. Taigi galima daryti prielaidą, kad Lietuvos teisminės institucijos vengia pripažinti persekiojimą dėl lyties kaip papuolanti į 1951 m. Ženevos konvencijos apimtį. Todėl ypač svarbu suformuluoti atitinkamus kriterijus, kuriais remiantis persekiojimo dėl lyties atvejais, asmuo pagrįstai bijantis persekiojimo galėtų gauti veiksmingą tarptautinę apsaugą bei prieglobstį Lietuvos Respublikoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad persekiojimo sąvoka įtvirtinta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakyme dėl užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo (toliau – Vidaus reikalų ministro įsakymas dėl prašymų suteikti prieglobstį), kuriame nustatyta, kad persekiojimas – tai yra pakankamai rimti arba besikartojantys veiksmai, pažeidžiantys asmens pagrindines teises.²⁰⁷ Taigi Lietuvos Respublikoje įtvirtinta persekiojimo sąvoka yra labai plati ir nekonkreči, todėl neišku ar persekiojimas dėl lyties ir tokios persekiojimo formos kaip seksualinė prievarta ar FGM būtų pripažinta persekiojimu Lietuvos teisminių institucijų praktikoje, tuo labiau, kad bylų susijusių su šiais aspektais nėra. Kita vertus, galima teigti, kad persekiojimas dėl lyties neabejotinai reiškia rimtus veiksmus, pažeidžiančius pagrindines asmens teises, todėl teisės aktuose nėra įtvirtinta jokių kliūčių pripažinti persekiojimą dėl lyties persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme ir tai palikta teisminių institucijų praktikai. Be to, Migracijos departamento elektroniniame vadove dėl prieglobsčio suteikimo nustatyta, kad persekiojimas yra diskriminacija dėl rasės, tautybės, religijos, politinių įsitikinimų ar priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, jei ji kelia grėsmę žmogaus gyvybei, laisvei ar kitoms žmogaus pamatinėms teisėms ir laisvėms.²⁰⁸

Pažymėtina, kad persekiojimas kylantis iš privačių asmenų pagal Vidaus reikalų ministro įsakymą dėl prašymo suteikti prieglobstį „gali būti pripažintas pagrindu suteikti pabėgėlio statusą, jeigu valstybės institucijos ar kitos šiame punkte nurodytos organizacijos neįstengė ar negalėjo užtikrinti jo apsaugos nuo tokio persekiojimo.“²⁰⁹ Vadinasi, Lietuvoje

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos migracijos departamento elektroninis vadovas prieglobsčio nustatymo klausimais <www.asylum-online.lt> [2007-03-17].

²⁰⁶ *Cit. op.* 22, 100 punktas.

²⁰⁷ Užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarka, patvirtinta Vidaus reikalų ministro įsakymu 2004-11-15. Nr. 1V-361. Valstybės žinios, 2004, Nr. 168-6196. 66.1 punktas.

²⁰⁸ *Cit. op.* 22, 191 punktas;

Cit op. 205.

²⁰⁹ *Cit op.*, 207.

pripažįstamas persekiojimas, kylantis iš fizinių asmenų kaip persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme, kas labai svarbu persekiojimo dėl lyties atvejais, kadangi, kaip jau buvo minėta, moterys dažniausiai persekiojamos ne valstybinių subjektų, o privačių asmenų, tačiau reikšmingos teisminės praktikos šiuo klausimu nėra.

Kalbant apie konvencinius persekiojimo pagrindus, kiek tai liečia persekiojimą dėl lyties, nustatyta, kad bylų dėl persekiojimo dėl lyties, kaip vien tik dėl politinės nuomonės ar dėl religijos, Lietuvos teisminėje praktikoje nėra. Pagal Migracijos departamento elektroninį vadovą dėl prieglobsčio suteikimo, moterys, kurios įgijo vakarietišką išsilavinimą gal sudaryti „tam tikrą socialinę grupę“. Šiuo pagrindu buvo priimti keli sprendimai, kuriais moterims, nors ir ne vien dėl nusižengimo tam tikriems papročiams ar religinėms normoms, suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje. Taigi penkioms moterims iš Afganistano suteiktas prieglobstis iš dalies dėl to, kad jos kilmės valstybėje patyrė pagrįstą baimę būti persekiojamos dėl įgyto išsilavinimo ar ankstesnės karjeros susijusios su buvusia Sovietų Sąjunga.²¹⁰

Ko gero, tik „tam tikros socialinės grupės“ pagrindas persekiojimo dėl lyties atvejais buvo pripažįstamas kaip pagrindas suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje. Migracijos departamento elektroniniame vadove dėl prieglobsčio suteikimo įtvirtinta „tam tikros socialinės grupės“ samprata perimta iš jau minėtos *Acosta* bylos.²¹¹ Taigi šiame vadove nustatyta, kad „tam tikra socialinė grupė“ apima asmenis, kurie turi bendrus nekintamus bruožus. Šie bruožai gali būti įgimti tokie kaip lytis, odos spalva, giminystės ryšiai ar bendra praeitis. Visais atvejais bendri bruožai turi būti tokie, kurių asmuo negali pakeisti, arba kurie yra tokie fundamentalūs asmens identitetui, kad jų negali būti reikalaujama pakeisti. Taip pat pažymėta, kad ne visais atvejais „tam tikros socialinės grupės“ bruožai yra statiški, tam tikrais atvejais šie bruožai gali kisti, pavyzdžiui, moterys įgijusios vakarietišką išsilavinimą islamiškose šalyse sudaro „tam tikrą socialinę grupę“. Be to, Migracijos departamento elektroniniame vadove dėl prieglobsčio suteikimo nustatyta, kad tam tikrais atvejais šeima ar giminė laikoma „tam tikra socialine grupe“, jei dėl to asmenys turi pagrįstą baimę būti persekiojami. Tai ypač susiję su priskirtos politinės nuomonės pagrindu. Nors pastaruoju metu Lietuvos Respublikoje prieglobstis moterims, pačioms neturinčioms tam tikrų politinių įsitikinimų, bet persekiojamoms dėl jų giminaičių vyrų politinių įsitikinimų, prieglobstis suteiktas nebuvo, tačiau 1998-2000 metais, nors tiesiogiai ir nenurodant, dėl priskirtos politinės nuomonės trijose bylose prieglobstis buvo suteiktas „tam tikros socialinės grupės pagrindu“ nustačius, kad šios moterys persekiojamos dėl jų sutuoktinių politinių įsitikinimų,

²¹⁰ *Cit. op.* 22, 304, 322, 324 punktai;

Cit. op. 205.

²¹¹ *Cit. op.* 141.

kitais atvejais buvo nustatyta, kad moterys kilmės valstybėse buvo persekiojamos dėl netinkamos veiklos, pavyzdžiui vadovavimo grožio salonui Irane, ar dėl to, kad buvo įgijusi išsilavinimą bei dirbo ligoninėje vadovaujant opozicinei politinei partijai prieš tai buvusiai valdžioje, taip pat nustatė, kad šios moterys priklauso „tam tikrai socialinei grupei“.²¹²

Pasikeitus apeliacinei procedūrai prieglobsčio suteikimo nagrinėjimo klausimais, (1997 – 2000 prieglobsčio prašymo bylas apeliacine tvarka svarstydavo ne Vilniaus apygardos administracinis teismas, o Pabėgėlių reikalų taryba) persekiojimo dėl lyties pagrindu Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje prieglobstis nei karto nebuvo suteiktas.

Siekiant nustatyti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo poziciją šiuo klausimu būtina aptarti vos kelias egzistuojančias bylas susijusias su persekiojimu dėl lyties. Taigi byloje Lidia Novrouzova v Migracijos departamentas nustatyta, kad L. Novrouzova, valdant Čečėnijos prezidentui D. Dudajevui, užėmė aukštas pareigas jo administracijoje. Vėliau, nužudžius D. Dudajevą ir pasikeitus politinėms jėgoms vyriausybėje, L. Novrouzova buvo persekiojama dėl anksčiau užimtų pareigų bei dėl to, kad buvo D. Dudajevo giminaitė. Taigi šioje byloje aiškus priskirtų politinių įsitikinimų motyvas, kadangi L. Novrouzova, nors ir neišreiškė savo politinių įsitikinimų, tačiau persekiotojai priskyrė jai politinę nuomonę pagal giminystės ryšius su D. Dudajevu bei užimtas, nors ir ne politines, aukštas pareigas D. Dudajevo vyriausybės administraciniame aparate. Pasikeitus valdžiai, L. Novrouzova neturėjo galimybės įsidarbinti bei turėjo pagrįstą baimę, kad vachabistai panaudos smurtą bei seksualinę prievartą. Taigi šiuo atveju laikytina, kad L. Novrouzova buvo persekiojama dėl priskirtų politinių įsitikinimų bei „tam tikros socialinės grupės“, tai yra priklausymo D. Dudajevo giminaičiams. Kadangi L. Novrouzova yra moteris, jai kilo pagrįsta grėsmė, kad ji patirs specifinius persekiojimo būdus dėl jos lyties, o kilmės valstybės gynyba nebus tinkama. Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas nevisapusiškai ištyręs bylos aplinkybes bei netinkamai nustatęs reikšmingus bylai faktus ir pritaikęs aukščiau aptartas reikšmingas rekomendacijas šiuo klausimu, tai yra 2002 m. JTVPK gairių dėl persekiojimo dėl lyties 29, 32 ir 33 punktus, nustatė, kad L. Novrouzovos baimė būti persekiojamai grindžiama ne individualizuotais motyvais, bet bendra nesaugia padėtimi Čečėnijoje.²¹³

Kitoje byloje Masuda Aidari v Migracijos departamentas nustatyta, kad M. Aidari sutuoktinis Nadžibulos režimo metu Afganistane užėmė aukštas pareigas partijoje ir valstybinėse institucijose, o M. Aidari dirbo universitete, buvo partijos ir moterų tarybos

---

²¹² *Ibid*, 355-357, 397-398 punktai;

Cit. op. 205.

²¹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004-02-10 nutartis administracinėje byloje *Lidia Novrouzova v Migracijos departamentas*, Nr. A¹¹ – 190/2004.

narė. Į valdžią Afganistane atėjus modžahedams pastarieji ėmė persekioti prokomunistinio Nadžibulos režimo veikėjus bei inteligentiją, taip pat kaip ir vienišas bei išsilavinusias moteris bei asmenis gyvenančius pasaulietišką gyvenimą. Taigi šioje byloje, suėmus M. Aidari sutuoktinį, M. Aidari buvo persekiojama dėl jos politinių įsitikinimų bei priklausymo „tam tikrai socialinei grupei“, tai yra vienišoms išsilavinusioms moterims, gyvenančioms pasaulietišką gyvenimą, Afganistane. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad nors M. Aidari ir priklauso rizikos grupėms, kurios yra persekiojamos Afganistane, tačiau tai nėra pagrindas nustatyti, kad M. Aidari būtina suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, kadangi prieglobsčio prašoma bendros nesaugios padėties Afganistane pagrindu. Taigi šioje byloje nenustatyta egzistuojanti „tam tikra socialinė grupė“ dėl nenurodytų aiškių motyvų, bei reikalaujama, kad asmuo būtų patyręs persekiojimo veiksmus tam, kad suteikti prieglobstį, kadangi vien priklausymo persekiojamų asmenų grupei prieglobsčio suteikimui nepakako.²¹⁴

Apžvelgus Lietuvos Respublikos teisminių institucijų praktiką persekiojimo dėl lyties atvejais, pastebėtina, kad tik susikūrus prieglobsčio sistemai Lietuvoje, buvo taikomi pažangūs bei atitinkantys tarptautines žmogaus teisių apsaugos tendencijas persekiojimo dėl lyties standartai. Tačiau 2000 m. pasikeitus apeliacinei procedūrai persekiojimo dėl lyties atveju prieglobstis nei karto suteiktas nebuvo, kas kelia rimtų problemų nagrinėjant moterų prašymus suteikti prieglobstį. Todėl, siekiant asmenims pagrįstai bijantiems persekiojimo kilmės valstybėse garantuoti tinkamą tarptautinę apsaugą, būtina persekiojimą dėl lyties įtvirtinti teisės aktu lygiu tam, kad persekiojimo dėl lyties atvejai būtų pripažinti teisminių institucijų sprendimuose.

---

²¹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003-05-28 nutartis administracinėje byloje *Masuda Aidari v Migracijos departamentas*, Administracinė byla Nr. A⁶ – 526-03.

V. IŠVADOS

1. Persekiojimas dėl lyties dažniausiai reiškia moterų persekiojimą ne dėl jų biologinių reprodukcinų savybių, bet dėl jų buvimo moterimis tam tikroje visuomenėje, kurioje moterims yra priskirtos tam tikros pareigos ir elgesio normos. Nusižengusios tokioms pareigoms bei elgesio normoms moterys imamos persekioti minėtas „vertybes saugančių“ valstybės institucijų arba privačių asmenų. Be to, pažymėtina, kad „persekiojimas dėl lyties“ yra siauresnė sąvoka, nei „persekiojimas susijęs su lytimi“, todėl persekiojimas dėl lyties apima tik tuos atvejus, kai asmuo persekiojamas būtent dėl jo lyties – tai yra tam tikros socialinės konstrukcijos, todėl tokie atvejai kaip homoseksualų persekiojimas, kuris iš esmės reiškia persekiojimą dėl seksualinės orientacijos, nepapuola į persekiojimo dėl lyties sąvoką, kadangi tai yra persekiojimas susijęs su lytimi, o ne persekiojimas dėl lyties grynuoju aspektu.

2. Pagrindinė problema šiuolaikinėje pabėgėlių teisėje persekiojimo dėl lyties atvejais yra per siauras 1951 m. Ženevos konvencijos interpretavimas, persekiojimo dėl lyties atvejus paliekant „už 1951 m. Ženevos konvencijos ribų“, nes persekiojimo dėl lyties pagrindas 1951 m. Ženevos konvencijoje nėra numatytas, o 1951 m. Ženevos konvencijos tradicinis interpretavimas pritaikytas prieglobsčio prašytojų vyrų apsaugai. Vis dėlto evoliucionuojant žmogaus teisių teisei, humanitarinei teisei bei pabėgėlių teisei pastebimas aiškus progresas aiškinant 1951 m. Ženevos konvenciją ta linkme, jog konvenciniai pagrindai interpretuojami kaip apimantys persekiojimą dėl lyties nacionalinių teismų sprendimuose, teisės doktrinoje, tarptautiniuose dokumentuose bei nacionaliniuose teisės aktuose. Todėl persekiojimą dėl lyties, kaip šeštąjį konvencinį pagrindą, nebūtina įtvirtinti 1951 m. Ženevos konvencijoje.

3. Be to, pastebima tendencija, kad tose valstybėse, kurios turi nacionalines persekiojimo dėl lyties gaires, atitinkančias naujausias persekiojimo dėl lyties tendencijas, pavyzdžiui, Kanadoje, Australijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV, asmenims, turintiems pagrįstą baimę būti persekiojamiems dėl lyties, daug dažniau garantuojama tinkamo lygmens apsauga ir suteikiamas pabėgėlio statusas, nei nacionalinių persekiojimo dėl lyties gairių neturinčiose valstybėse. Todėl nacionalinių gairių išleidimas vertintinas kaip pažangi bei rekomenduojama praktika.

4. Viena iš pagrindinių problemų persekiojimo dėl lyties atvejais vis dar yra skirtingas 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtinto pabėgėlio apibrėžimo interpretavimas bei skirtingų žmogaus teisių standartų taikymas atskirose valstybėse, ko pasekoje prašymo dėl

prieglobsčio suteikimo persekiojimo dėl lyties atvejais sprendimo baigtis dažnai priklauso nuo to, kurioje valstybėje šis prašymas buvo pareikštas. Todėl būtina nustatyti bendrus standartus pabėgėlio apibrėžimui persekiojimo dėl lyties atvejais, kurie būtų ne žemesnio lygmens, nei egzistuojantys tarptautinėje praktikoje. Tokiais bendrais standartais galėtų būti laikomos JTVPK gairėse dėl persekiojimo dėl lyties įtvirtintos nuostatos.

5. Pažymėtina, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse persekiojimas dėl lyties interpretuojamas kaip persekiojimo dėl „tam tikros socialinės grupės“, politinių įsitikinimų ar religijos dalis. Be to, bendrosios teisės valstybių teisminių institucijų praktikoje grubūs specifiniai moterų teisių pažeidimai, diskriminacija perauganti į persekiojimą, bei persekiojimas patiriamas iš privačių asmenų dažniausiai pripažįstami persekiojimu dėl lyties 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Tuo tarpu ES kontinentinės teisės valstybėse persekiojimas dėl lyties interpretuojamas siauriau ir minėti atvejai ribotai pripažįstami persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Galima teigti, kad tokia susiklosčiusi praktika yra nulemta skirtingų teisinių tradicijų bei valstybės aukščiausiųjų institucijų diktuojamos valstybės politikos krypties.

6. Atkreiptinas dėmesys, kad pabėgėlių teisėje išivyravus požiūriui, jog persekiojimas dėl lyties, kylantis iš privačių asmenų tais atvejais, kai kilmės valstybė negali ar nėra linkusi suteikti tinkamos apsaugos, interpretuojamas kaip persekiojimas 1951 m. Ženevos konvencijos prasme. Toks požiūris plačiai pripažįstamas bendrosios teisės tradicijos valstybėse. 2006-10-10 įsigaliojus ES Kvalifikavimo direktyvai, ES valstybėse narėse persekiojimo dėl lyties atvejais, kylantys iš privačių asmenų nesant kilmės valstybės tinkamos gynybos, privalo būti pripažįstami persekiojimu ir ES valstybių narių teisminėje praktikoje.

7. Vis dėlto ES Kvalifikavimo direktyva buvo gausiai kritikuojama keliais persekiojimo dėl lyties probleminiais aspektais. Visų pirma, kritikos susilaukė ES Kvalifikavimo direktyvos nuostata, nurodanti, kad „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimas nustatytinas tik tada, kai tam tikra asmenų grupė atitinka tiek „saugomų bruožų“ testą, tiek „visuomenės išskyrimo“ testą, nors JTVPK rekomendaciniuose dokumentuose, teisės doktrinoje bei kai kurių valstybių teisminių institucijų praktikoje, reikalaujama tik vienos iš šių alternatyvų nustatant „tam tikros socialinės grupės“ egzistavimą. Antrasis kritikuotinas ES Kvalifikavimo direktyvos aspektas yra reikalavimas, kad prieglobsčio prašytojui kilmės valstybėje būtų nepasiekama ne tik tos valstybės tinkama gynyba, bet taip pat neprieinama ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų teikiama gynyba. Tokia nuostata yra ydinga, kadangi prieglobsčio prašytojui „uždeda“ pareigą kilmės valstybėje ieškoti retai efektyvios tarptautinių nevyriausybinų organizacijų teikiamos

apsaugos. Taigi ES teisės aktuose turėtų būti nustatyti aukštesni tarptautinės apsaugos standartai persekiojimo dėl lyties atvejais, atsižvelgiant į JTVPK teikiamas rekomendacijas.

8. Pabėgėlių teisė turi būti interpretuojama atsižvelgiant į žmogaus teisių teisę. Pamatinius moterų, kaip žmogaus teisių, pažeidimus pripažinus persekiojimu 1951 m. Ženevos konvencijos prasme būtų garantuojami tinkami tarptautinės apsaugos standartai, savo ruožtu, pabėgėlių teisė suteikia naujus impulsus žmogaus teisių plėtojimui bei sampratos vystymuisi - taigi žmogaus teisių teisė bei pabėgėlių teisė evoliucionuoja kartu, viena kitą papildydamos.

VIII. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. 1993 m. JT Deklaracija dėl visų formų smurto naudojimo panaikinimo prieš moteris (angl. *UN Declaration on the Elimination of Violence against Women*) <<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>> [2007-03-09];
2. 1984 m. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (Valstybės žinios, 2006, Nr.80-3141);
3. 1979 m. JT konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (Valstybės žinios, 1996, Nr.21-549);
4. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (Valstybės žinios, 2002, Nr.77-3288);
5. 1957 m. Papildoma konvencija dėl vergovės, prekybos vergais ir kitų veiksmų prilyginamų vergovei uždraudimo (angl. *Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery*) <<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/30.htm>> [2007-03-01];
6. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987);
7. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (Valstybės žinios, 2006, Nr.68-2497);
8. 2003 m. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis JT Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Valstybės žinios, Nr. 49-2166, 2003);
9. 1984 m. Kartagenos deklaracija dėl pabėgėlių (angl. *Cartagena Declaration on Refugees*) <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/cartagena1984.html>> [2007-02-27];
10. 1969 m. Konvencija dėl specialių pabėgėlių problemų Afrikoje (angl. *Convention governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa*) <http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Refugee_Convention.pdf> [2007-02-27];
11. 2003-02-18 Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 050 , 25/02/2003 p. 0001 – 0010);

12. 2004-04-09. Tarybos direktyva (EB) 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų (OL L 304, 30/09/2004 p. 0012 – 0023);
13. Švedijos užsieniečių įstatymas (angl. *Swedish Aliens Act*). 2005-10-29. Švedijos užsienio reikalų ministerija. Swedish Code of Statutes. No. 2005:716 <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/61/22/fd7b123d.pdf>> [2007-03-13];
14. Užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarka, patvirtinta Vidaus reikalų ministro įsakymu 2004-11-15 įsakymu Nr. 1V-361 (Valstybės žinios, 2004, Nr. 168-6196).

Specialioji literatūra

15. *Alexander-Aleinikoff T.* Protected Characteristics and Social Perceptions: an Analysis of the Meaning of ‘Membership of a Particular Social Group’, <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/419cbe1f4.pdf>> [2006-12-05];
16. *Ankenbrand B.* Refugee Women under German Asylum Law // International Journal of Refugee Law: Volume 14. Number 1, 2002. p. 45-56;
17. *Anker E. D.* Refugee Law, Gender and the Human Rights Paradigm // Harvard Human Rights Journal. Spring. 2002. p. 133-154;
18. *Crawley H. and Lester T.* Comparative analysis of gender-related persecution in national asylum legislation and practise in Europe. Geneva: UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit, 2004;
19. *Erikson M.* Gender-Based Persecution – The Evolution of the Refugee Definition, <<http://www-hotel.uu.se/juri/sii/pdf/MariaEUpps04.pdf>> [2007-02-27];
20. *Haines R.* Gender-related persecution <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/419cc6ad7.pdf>> [2007-02-27];
21. *Hathaway J. C.* The Law of Refugee Status. Toronto Vancouve: Butterworths, 1991;
22. *Kneebone S.* Women Within the Refugee Construct: ‘Exclusionary Inclusion’ in Policy and Practise – the Australian Experience // International Journal of Refugee Law. Volume 17, Number 1 March, 2005. P. 7-42;
23. *Loupajarvi K.* Gender-related Persecution as Basis for Refugee Status: Comparative Perspectives <http://www.abo.fi/instut/imr/norfa/Katja_Genderrelated_persecution.pdf> [2007-02-27];

24. *Musalo K. and Knight S. Steps Forward and Steps Back // International Journal of Refugee Law: Volume 13, Number 1/2, 2001. P. 58-70;*
25. *Visockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005.*

Praktinė medžiaga

Teismų sprendimai

26. Europos žmogaus teisių teismo 2006-06-22 sprendimas byloje *Affaire D. et autres c. Turquie*. No 24245/03.

JAV teisminių institucijų sprendimai

27. Court of Appeals 9th Circuit. 2005-03-10. No 03-72265 *Khadija Mohammed v Attorney General* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
28. Court of Appeals 3rd Circuit. 1993-12-20. No. 92-3346. *Parastoo Fatin v Immigration and Naturalization Service*. <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
29. Court of Appeals 9th Circuit. 2001-03-21. No. 99-70861. *Aquirre Cervantes v Immigration and Naturalization Service* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15];
30. Court of Appeals 2nd Circuit. 1991-10-28. No 91-4025 *Carmen Gomez v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
31. Court of Appeals 9th Circuit. 1986-10-15. No 85-7609. *Sanchez-Trujillo v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
32. Board of Immigration Appeals. 1985-03-01. A-24159781. *Acosta v Immigration and Naturalization Service*. <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
33. Board of Immigration Appeals. 1995-06-11. Interim Decision 3403. *In Re R A v Immigration and Naturalization Service* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15];
34. Board of Immigration Appeals. 1996-06-13, Interim decision: 3278. *Fauziya Kasinga v Immigration and Naturalization Service* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

Kanados teismų sprendimai

35. Supreme Court. 1995-10-19. No. 23813. *Chan v Minister of Employment and Immigration* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15];
36. Supreme Court. 1993-06-30. No 21937. *Patric Francis Ward v Canada* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
37. Federal Court. 2006-06-13. No IMM-6907-05. *Almaida Doreitha Codogan v Canada* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24].

Didžiosios Britanijos teismų sprendimai

38. House of Lords. 1999-03-25, 2AC 629, 2 All ER 545. *Shah and Islam v Secretary of State for the Home Department* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
39. Court of Appeal. 2005-06-09, EWCA Civ 680, 3 FCR 449. *Fornah v Secretary of State for the Home Department* <<http://www.refugeecaselaw.org/guidedsearch.asp>> [2006-12-24];
40. Court of Appeal. 2002-04-26. Civ 567. *Skenderaj v. Secretary of State for the Home Department* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15];
41. Court of Appeal. 1999-07-23. *R (ex parte Adan) v. Secretary of State for the Home Department* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

Australijos teismų sprendimai

42. Hight Court. 2002-04-11. S128/2001. *Khawar v Minister for Immigration and Multicultural Affairs* <<http://refugeecaselaw.org/searchresult.asp>> [2007-02-15].

Lietuvos teismų sprendimai

43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004-02-10 nutartis administracinėje byloje *Lidia Novrouzova v Migracijos departamentas*, Nr. A¹¹ – 190/2004;
44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003-05-28 nutartis administracinėje byloje *Masuda Aidari v Migracijos departamentas*, Administracinė byla Nr. A⁶ – 526-03.

Kita praktinė medžiaga

45. Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba. *Non-State Agents of Persecution and the Inability of the State to Protect – the German Interpretation*. 2000 <<http://www.ecre.org/files/nsagentsde.pdf>> [2007-03-09];

46. Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba. Research paper on Non-State Agents of Persecution. 2000 <<http://www.ecre.org/research/nsagents.shtml#INTRODUCTION>> [2007-03-09];
47. JTVPK. Guidelines on International Protection: Religion-Based Refugee Claims under Article 1(A) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2004 <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/40d8427a4.pdf>> [2007-03-15];
48. JTVPK. Guidelines for Prevention and Response. 2003 <<http://www.disaster-info.net/desplazados/documentos/acnur/genderviolenceagainstrefugees.pdf>> [2007-02-26];
49. JTVPK. Guidelines on International Protection: Gender Related Persecution within the Context of Article 1(A) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2002 <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/3d58ddef4.pdf>> [2007-02-24];
50. JTVPK. Guidelines on International Protection: “Membership of a particular social group” within the context of article 1(A) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. 2002 <<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/3d58de2da.pdf>> [2007-03-01].
51. JTVPK. The State of the World’s Refugees, Gender-related persecution, A Humanitarian Agenda. London: Oxford University Press, 1997;
52. JTVPK valdyba. Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas. Vilnius: Pozicija, 1996;
53. JTVPK. Guidelines on the Protection of Refugee Women. 1991 <[http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/LGEL-5DVBN/\\$FILE/unhcr-guidewomenref-jul91.pdf?OpenElement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/LGEL-5DVBN/$FILE/unhcr-guidewomenref-jul91.pdf?OpenElement)> [2007-02-24];
54. JTVPK. Conclusion No. 39. Refugee Women and International Protection. 1985 m. <<http://www.unhcr.org/excom/EXCOM/3ae68c43a8.html>> [2006-12-24];
55. Lietuvos Respublikos migracijos departamento elektroninis vadovas prieglobsčio nustatymo klausimais <www.asylum-online.lt> [2007-03-17].

VI. SANTRAUKA

Persekiojimas dėl lyties pastaruoju metu yra vienas iš problematiškiausių pabėgėlių teisės aspektų, kadangi persekiojimo dėl lyties pagrindas 1951 m. Ženevos konvencijoje tiesiogiai nėra įtvirtintas, o pastaruoju metu ypač pagausėjo prieglobsčio prašymų pagrįstų persekiojimu dėl lyties, tačiau vieningos nuomonės šiuo klausimu vis dar nėra, o gausėjanti persekiojimo dėl lyties teisminė praktika reikalauja tam tikrų standartų suformulavimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors teoriškai persekiojimas dėl lyties apima tiek vyrų, tiek moterų persekiojimą, tačiau šiuolaikinėje visuomenėje susiklostė praktika, kad didžioji dauguma persekiojimo dėl lyties aukų yra moterys ir mergaitės, kurios susiduria su persekiojimu dėl jų lyties ir su specifiniais persekiojimo būdais, todėl šiame darbe persekiojimas dėl lyties iš esmės aptariamas kaip moterų persekiojimas pabėgėlių teisėje.

Pažymėtina, jog šiame darbe analizuojami tarptautiniai teisės aktai ir dokumentai, įtvirtinantys persekiojimą dėl lyties, teisinė doktrina bei nacionalinių teisminių institucijų sprendimai persekiojimo dėl lyties klausimais, kadangi šiuose šaltiniuose geriausiai atskleidžiama persekiojimo dėl lyties samprata bei atsispindi realus tarptautinės apsaugos suteikimas persekiojimo dėl lyties atvejais. Taigi šio darbo atitinkamose dalyse aptariami daugiausiai diskusijų tarptautinėje bendruomenėje keliantiems klausimai, tai yra: persekiojimas dėl lyties kaip persekiojimas dėl 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintų pagrindų – „tam tikros socialinės grupės“, politinių įsitikinimų ar religijos; pagrįsta baimė būti persekiojamam dėl lyties, ypač atkreipiant dėmesį į veiksmus, kurie laikomi persekiojimu dėl lyties; diskriminacija dėl lyties perauganti į persekiojimą ir persekiojimas dėl lyties kylantis iš privačių asmenų bei kilmės valstybės gynybos nebuvimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad bendrosios teisės tradicijos valstybių ir kontinentinės teisės valstybių teisminė praktika persekiojimo dėl lyties klausimais labai skiriasi ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomi aukštesni tarptautinės apsaugos standartai persekiojimo dėl lyties atvejais.

VII. GENDER-BASED PERSECUTION IN REFUGEE LAW

-SUMMARY-

Gender-based persecution is one of the most problematic aspects in Refugee Law, because gender-based persecution was not included as a separate ground of persecution in the 1951 m. Geneva Convention. Recently the number of application based on the gender-based persecution has greatly increased. However, unanimous opinion on gender-based persecution is still not found, though particular standards are highly required.

Furthermore, despite gender-based persecution could be related to persecution either suffered by women or men, almost in all the cases gender-based persecution is related to persecution suffered by women or girls, who most often face gender-specific forms of persecution. That is why gender-based persecution is analysed as persecution suffered by women in this paper.

It should be noted that basically international acts and documents, legal doctrine and national jurisprudence are analysed in this paper, because in these sources the conception of gender-based persecution are best revealed.

Therefore, this paper is divided in the parts, where the most problematic questions of gender-based persecution are discussed: gender-based persecution as persecution based on conventional grounds, that is, gender-based persecution as persecution because of membership of a particular social group, political opinion or religion; well-founded fear of gender-based persecution; acts considered as gender-based persecution; discrimination against women amounting to persecution; gender-based persecution by non-state agents and the failure of State protection.

In addition, the attention should be paid to the fact that the jurisprudence on gender-based persecution of common law countries and civil law countries differs distinctly. So it should be noted, that higher standards of protection are applied in common law countries in the cases of gender-based persecution.